

Stichting Pensioenfonds Caribisch Nederland

Jaarverslag 2017

Stichting Pensioenfonds Caribisch Nederland
Kaya General Carlos Manuel Piar 5
Kralendijk - Bonaire CN
Telefoon : +599 - 717 0984
Fax : +599 - 717 0985
E-mail : secretaris@pensioenfondscn.com
Internetsite : www.pensioenfondscn.com

Inhoudsopgave

BESTUURSVERSLAG	4
1 Voorwoord.....	5
2 Kerngegevens	6
3 Algemene informatie	8
3.1 Karakteristieken van het Pensioenfonds	8
3.1.1 Inleiding.....	8
3.1.2 Statutaire doelstelling.....	8
3.1.3 Pensioenregeling, aangesloten werkgevers	8
3.1.4 Overige activiteiten.....	8
3.1.5 Externe partijen	8
3.2 De fondsorganen.....	9
3.2.1 Het bestuur	9
3.2.2 Raad van Toezicht.....	10
3.2.3 Advies- en Verantwoordingsorgaan	10
3.2.4 Extern Toezicht	11
4 Verslag over het boekjaar	12
4.1 Hoofdlijnen.....	12
4.1.1 Financiële positie en herstelmaatregelen	12
4.1.2 Robuuste pensioenadministratie en Hosting van administratieve processen	12
4.1.3 Kostenbeheersing	13
4.1.4 Houdbaarheid van de pensioenregeling.....	13
4.1.5 Opvolging bevindingen intern toezicht, accountant en actuaris	13
4.1.6 Premiebeleid en premie in 2017 en 2018	14
4.1.7 Ontwikkelingen in het vermogensbeheer	15
4.1.8 Risicomanagement	15
4.2 Bestuurlijke organisatie	15
4.2.1 Samenstelling Raad van Toezicht.....	15
4.2.2 Vergaderingen.....	16
4.2.3 Contacten met de Raad van Toezicht.....	16
4.2.4 Contacten met het Advies- en Verantwoordingsorgaan	16
4.2.5 Contacten met sociale partners.....	16
4.2.6 Contacten met de toezichthouder.....	16
4.3 Goed Pensioenfondsbestuur.....	17
4.3.1 Geschiktheid en geschiktheidsontwikkeling.....	17
4.3.2 Vergoedingsbeleid	17
4.3.3 Wijziging reglementen, statuten en actuariële en bedrijfstechnische nota.....	18
4.4 Uitbesteding	18
4.4.1 Pensioenbeheer en financiële administratie.....	19
4.4.2 Vermogensbeheer en Fiduciair Beheer	19
4.4.3 Bestuursondersteuning	19
4.4.4 Custodian	19
4.4.5 Externe accountant.....	19
4.4.6 Certificerend actuaris	20
4.4.7 Adviserend actuaris	20

4.4.8	Compliance.....	20
4.4.9	Monitoring en evaluatie uitbesteding.....	20
4.5	Kosten van de Pensioenregeling.....	20
4.5.1	Kosten van de pensioenregeling.....	20
4.5.2	Kosten vermogensbeheer en transactiekosten afgezet tegen het gemiddeld belegd vermogen.....	21
4.5.3	Kosten Pensioenregeling.....	21
4.5.4	Kosten per deelnemer.....	22
4.5.5	Kosten vermogensbeheer.....	23
5	Pensioenparagraaf.....	26
5.1.1	Pensioenregeling.....	26
5.1.2	Indexatie- en kortingsbeleid.....	26
5.1.3	Financiering.....	28
6	Beleggingsparagraaf.....	30
6.1	Terugblik economie en financiële markten 2017.....	30
6.2	Strategisch beleggingsbeleid.....	30
6.2.1	Doelstelling beleggingsbeleid.....	30
6.2.2	Beleggingsbeleid 2017.....	30
6.2.3	Criteria en beleggingsuniversum portefeuille.....	31
6.3	Ontwikkelingen beleggingsbeleid in 2017.....	32
6.3.1	Gedeeltelijke rebalancing.....	32
6.3.2	Lokale beleggingen.....	32
6.3.3	Vervanging beheerder Emerging Market Debt Hard Currency.....	32
6.3.4	ALM 2018.....	32
6.3.5	Renteafdeckingsstrategie.....	33
6.3.6	Aandelenportefeuille.....	33
6.3.7	Kerngegevens.....	33
6.3.8	Performance.....	35
6.3.9	Vastrentende waarden.....	35
6.3.10	Aandelen.....	35
6.3.11	Maatschappelijk verantwoord beleggen en corporate governance.....	36
6.4	Vooruitblik 2018.....	36
7	Financiële paragraaf.....	38
7.1	Ontwikkeling dekkingsgraad.....	38
7.2	Herstelplan.....	39
7.3	Actuariële analyse van het resultaat.....	39
7.4	Oordeel van de externe actuaaris op de financiële positie.....	41
8	Risicoparagraaf.....	42
8.1	Integraal risicomangement.....	42
8.2	Doelstelling PCN.....	42
8.3	Risicobereidheid.....	42
8.3.1	Risicohouding, risicobereidheid.....	42
8.3.2	Risicocultuur en Governance.....	42
8.3.3	Overige financiële risico's.....	46
8.3.4	Niet financiële risico's.....	46
9	Verwacht en gepland voor 2018.....	48
	VERANTWOORDING EN TOEZICHT.....	49
	Het verslag van de Raad van Toezicht.....	50

Reactie van het Bestuur op het verslag van de Raad van Toezicht	52
Verslag van het Advies- en verantwoordingsorgaan.....	53
Reactie van het Bestuur op het oordeel van het Advies- en verantwoordingsorgaan	55
Verslag werkzaamheden compliance officer	56
Reactie van het Bestuur op het verslag werkzaamheden Compliance officer	57
JAARREKENING	58
Balans per 31 december	59
Staat van Baten en Lasten	60
Kasstroomoverzicht.....	61
Toelichting op de grondslagen	62
Toelichting op de balans	69
Toelichting op de staat van baten en lasten.....	85
OVERIGE GEGEVENS.....	92
Actuariële verklaring	93
Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	94
BIJLAGEN.....	101
Verloopstaat aantallen deelnemers	102

BESTUURSVERSLAG

---

1 Voorwoord

Overeenkomstig haar statuten van PCN brengen wij hiermede verslag uit over het boekjaar 2017, alsmede over de ontwikkelingen in 2017 voor zover van toepassing. Alle bedragen zijn vermeld in duizenden US Dollars, tenzij anders is aangegeven.

In 2017 was PCN genoodzaakt de pensioenen van de deelnemers en gepensioneerden te verlagen. De dekkingsgraad lag aan het eind van 2016 onder het vereiste herstelpad volgens het korte termijn herstelplan. Daarmee was een korting onontkomelijk om alsnog op het herstelpad te komen. Op het moment dat de pensioenen werden verlaagd was de verwachting dat in 2018 eveneens een korting doorgevoerd zou moeten worden. Dat is gelukkig niet nodig gebleken: door een stijging van de rente én goede beleggingsresultaten heeft dekkingsgraad zich in 2017 goed hersteld. Aan het eind van het jaar lag de dekkingsgraad boven het herstelpad. In 2018 wordt een verdere verbetering van de dekkingsgraad verwacht.

Na vele gesprekken en onderhandelingen tussen PCN en vertegenwoordigers van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties zijn partijen in mei 2018 tot een definitief akkoord gekomen. PCN zal een eenmalige koopsom ontvangen in 2018 die direct zal bijdragen aan de verdere verbetering van de financiële positie. Daarnaast ontvangt PCN vanaf 2018 zes jaar lang een extra premie. Het bestuur van PCN is blij voor haar deelnemers met de uitkomsten van het overleg. De rechtszaak die PCN tegen de Nederlandse Staat had aangespannen is hiermee van de baan.

Bijzondere aandacht is besteed aan onderzoek naar de mogelijkheden om investeringen te doen in projecten in Caribisch Nederland. Het bestuur vindt het belangrijk om te kunnen investeren in projecten die direct bijdragen aan de ontwikkeling van de eilanden en is van mening dat lokale investeringen waarde toevoegen aan de totale portefeuille omdat deze niet altijd in hetzelfde patroon meebewegen met ontwikkelingen op de internationale financiële markten. PCN heeft in 2017 investeringsaanvragen beoordeeld en verwacht in 2018 meerdere projecten te kunnen financieren. Deze financiering past in het beleggings- en risicobeleid van PCN. Er is ook gewerkt aan de opzet van een lokaal investeringskader waarbij de lokale investeringen passen in de governance structuur van PCN.

Ook in 2017 was PCN intensief betrokken bij de pensioenkoepel Capas. Het inhoudelijke contact tussen de verschillende andere pensioenfondsen in de Dutch Caribbean draagt bij aan de ontwikkeling van de sector. Medewerkers van PCN hebben kunnen participeren in de pensioenopleidingen die door Capas zijn georganiseerd. Daarnaast heeft PCN samen met een aantal andere pensioenfondsen onderzoek gedaan naar mogelijkheden om gezamenlijk te investeren in projecten. Dit vergroot de mogelijkheden van kleinere pensioenfondsen om deel te nemen in interessante investeringsprojecten terwijl tegelijkertijd de risico's beter gespreid worden.

PCN is goed gepositioneerd voor een verdere verbetering van de dekkingsgraad in 2018 bij een voortzetting van het economische herstel. PCN zal zich net als in voorgaande jaren inspannen om de belangen van de deelnemers en pensioengerechtigden zo goed mogelijk te dienen. De extra bijdrage van de overheidswerkgevers aan PCN leidt tot een grote stap in het verdere herstel van de dekkingsgraad en daarmee tot meer zekerheid voor de deelnemers en pensioengerechtigden. Tot slot hoopt het bestuur in 2018 met de financiering van projecten in Caribisch Nederland een positieve bijdrage te leveren aan de ontwikkeling van de eilanden.

2 Kerngegevens

	2017	2016	2015	2014	2013
Aantal werkgevers	55	54	53	51	51
Aantal verzekerden					
Deelnemers (incl. AO-ers)	2.871	2.795	2.656	2.595	2.586
Gewezen deelnemers	1.622	1.442	1.242	995	826
Pensioentrekkenden	754	704	695	637	617
Pensioenuitvoering					
Kostendeckende premie	22.167	22.900	16.289	13.150	10.041
Feitelijke premie	23.965	23.376	19.256	13.982	13.809
Pensioenuitkeringen	10.613	10.028	10.529	9.146	8.787
Uitvoeringskosten	2.018	2.291	2.135	2.151	1.910
Uitvoeringskosten per deelnemer (x USD 1,00)	557	655	637	666	596
VUT-regeling					
Ontvangen premiebijdragen	35	144	330	450	396
Uitkeringen	-35	-144	-330	-450	-396
Toeslagverlening/korting per 1 januari					
Actieve deelnemers	-	-	-	0,0%	1,1%
Inactieve deelnemers	-	-	-	0,0%	1,1%
Toegepaste korting per 1 januari *)	-	3,5%	-	-	-
Vermogen en solvabiliteit					
Aanwezig vermogen	413.996	333.107	313.598	320.741	279.174
Vereist eigen vermogen	67.445	66.081	57.570	47.501	50.788
Pensioenverplichtingen	400.043	410.539	382.589	331.249	281.874
Aanwezige dekkingsgraad	103,5%	81,1%	82,0%	96,8%	99,0%
Minimaal vereiste dekkingsgraad	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Vereiste dekkingsgraad	116,9%	116,1%	115,0%	114,3%	118,0%
Beleggingsportefeuille					
Vastgoedbeleggingen	599	414	1.236	689	598
Aandelen	158.283	129.172	106.021	58.130	63.347
Vastrentende waarden	235.396	195.275	203.110	228.454	207.017
Derivaten	-	-	-	240	137
Overige beleggingen	67	96	673	7.038	5.178
Beleggingsrendement					
Beleggingsopbrengsten	55.938	8.552	-14.865	15.435	5.762
Totaal rendement portefeuille	17,0%	3,5%	-4,5%	5,9%	2,4%
Benchmarkrendement portefeuille	13,0%	2,6%	-4,8%	5,2%	2,5%

*) Effectief per 1 april 2017

BESTUURSVERSLAG

	2017	2016	2015	2014	2013
Kosten vermogensbeheer					
% gemiddeld belegd vermogen **)	0,37%	0,60%	0,47%	0,35%	0,37%
Kosten vermogensbeheer	1.335	1.930	1.372	1.011	880
Kosten vermogensbeheer per deelnemer (x USD 1,00)	368	552	409	302	272

**) Inclusief transactiekosten

3 Algemene informatie

3.1 Karakteristieken van het Pensioenfonds

3.1.1 Inleiding

In dit hoofdstuk vindt u eerst een aantal algemene gegevens van Stichting Pensioenfonds Caribisch Nederland (PCN) en de doelstelling. Daarnaast stelt het pensioenfonds de organen en de externe partijen die bij het fonds zijn betrokken aan u voor.

3.1.2 Statutaire doelstelling

Stichting Pensioenfonds Caribisch Nederland is een bedrijfstakpensioenfonds als bedoeld in artikel 1 van de Pensioenwet BES. Het pensioenfonds is statutair gevestigd te Bonaire. Het pensioenfonds heeft ten doel om ten behoeve van de bedrijfstakken overheid, onderwijs, zorg en daarmee gelieerde lichamen in Caribisch Nederland, de pensioenovereenkomst uit te voeren.

3.1.3 Pensioenregeling, aangesloten werkgevers

De pensioenovereenkomst wordt gesloten door de overheidswerkgevers en de vakorganisaties aangesloten bij het Sectoroverleg Caribisch Nederland. De pensioenregeling is een middelloonregeling. De regeling kent een ouderdomspensioen, een nabestaandenpensioen op opbouwbasis en een invaliditeitspensioen.

Krachtens de Pensioenwet ambtenaren BES zijn werkgevers aangesloten die werknemers bedoeld in de Pensioenwet ambtenaren BES in dienst hebben. Daarnaast zijn werkgevers aangesloten die zijn aangewezen als aangesloten lichaam in de zin van de Pensioenwet ambtenaren BES. De wet kent geen mogelijkheid tot het geven van vrijstelling van de aansluitverplichting.

3.1.4 Overige activiteiten

Het pensioenfonds heeft tot en met 31 december 2017 de VUT-regeling uitgevoerd op kosten van de betreffende werkgevers. Vanaf 2018 is geen VUT-uitkering meer mogelijk.

Daarnaast verzorgt het pensioenfonds de administratie voor de pensioenregeling voor de politieke gezagdragers van het Openbaar Lichaam Saba. De financiering van deze regeling gebeurt vanuit de begroting van het Openbaar Lichaam en het Openbaar Lichaam verzorgt zelf de pensioenuitkeringen. Het pensioenfonds houdt derhalve geen voorziening pensioenverplichtingen aan voor deze uitkeringen; de kosten voor de administratie worden gedragen door het Openbaar Lichaam.

3.1.5 Externe partijen

Het pensioenfonds werkt samen met de volgende externe partijen.

Uitvoeringsorganisatie

Stichting Administratie Groep Holland, Rijswijk

Bestuursondersteuning

Montae Bestuurscentrum B.V., Rijswijk

Vermogensbeheer

BlackRock Investment Management (UK) Limited, Amsterdam/London

BESTUURSVERSLAG

Custodian

KAS BANK N.V., Amsterdam

Adviserend actuaris

Mevrouw M.L. Lelieveld, Montae Bestuurscentrum B.V., Rijswijk

Certificerend actuaris

De heer G. Hellement, Phenox Consultants, Curaçao

Externe accountant

De heer C. Smorenburg, Ernst & Young Dutch Caribbean, Curaçao

Compliance officer

De heer J. Advokaat, MPH Accountants & Adviseurs N.V., Curaçao

3.2 De fondsorganen

Stichting Pensioenfonds Caribisch Nederland kent een bestuur, een Raad van Toezicht en een Advies- en Verantwoordingsorgaan.

3.2.1 Het bestuur

Samenstelling en benoeming

Stichting Pensioenfonds Caribisch Nederland heeft een bestuur bestaande uit vier leden. Twee bestuursleden worden voorgedragen door de vertegenwoordiging van overheidswerkgevers op de BES-eilanden bestaande uit de Rijksdienst Caribisch Nederland (RCN), het openbaar lichaam Bonaire (OLB), het openbaar lichaam Sint-Eustatius (OLE) en het openbaar lichaam Saba (OLS). Twee bestuursleden worden voorgedragen door de vakorganisaties van werknemers die zijn toegelaten tot het sectoroverleg Caribisch Nederland.

Het bestuur benoemt de leden. De leden worden benoemd voor een periode van vier jaar en kunnen een maal worden herbenoemd. Een tweede herbenoeming is alleen mogelijk in geval van bijzondere omstandigheden mits de Raad van Toezicht hiermee instemt.

Het bestuur bestond gedurende 2017 uit:

Leden	Functie	Voorgedragen door:	Einde zittingstermijn
De heer H.W .T. Linkels	Voorzitter	Werkgeversvertegenwoordiging	2020
De heer R.J. Hooker	Secretaris	Werkgeversvertegenwoordiging	2020
De heer V.F. Marcha	Vice-voorzitter	Vakorganisaties van werknemers	2019
De heer G.H. Bergsma	Vice-secretaris	Vakorganisaties van werknemers	2018

Rol, taken en bevoegdheden

Het bestuur bestuurt het fonds en is belast met de dagelijkse leiding van het fonds. Het bestuur neemt daarbij in acht dat het dagelijks beleid van het fonds bepaald wordt door ten minste twee personen (vier-ogen-principe).

Het bestuur richt zich bij het vervullen van zijn taak naar de belangen van de bij het fonds betrokken deelnemers, gewezen deelnemers, pensioengerechtigden, andere aanspraakgerechtigden en aangesloten werkgevers en zorgt er voor dat dezen zich door het bestuur op evenwichtige wijze vertegenwoordigd kunnen voelen.

De voorzitter en de vice-voorzitter vormen het dagelijks bestuur van het pensioenfonds. Het dagelijks bestuur is belast met de dagelijkse leiding.

3.2.2 Raad van Toezicht

Rol, taken en bevoegdheden

Het interne toezicht bij het pensioenfonds wordt uitgeoefend door een Raad van Toezicht. De Raad van Toezicht heeft tot taak toezicht te houden op de algemene gang van zaken binnen het fonds en het toezien op adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging.

Het bestuur brengt voorgenomen besluiten ten aanzien van de pensioenpremie, toeslagverlening, herstelplan, beleggingsbeleid, benoeming en ontslag van de externe accountant en ontbinding van het fonds ter kennis van de Raad van Toezicht. Voorgenomen besluiten ten aanzien van de genoemde onderwerpen alsmede de begroting en de jaarrekening van het fonds worden definitief nadat de Raad van Toezicht daarmee heeft ingestemd.

Samenstelling en benoeming

De Raad van Toezicht bestaat uit drie onafhankelijke leden. De voorzitter van de Raad van Toezicht wordt benoemd door de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Een lid wordt benoemd door de Raad van Toezicht op voordracht van de werkgeversvertegenwoordiging. Een lid wordt benoemd door de Raad van Toezicht op voordracht van de vakorganisaties. De zittingstermijn is maximaal zes jaar. Herbenoeming is mogelijk.

De Raad van Toezicht was gedurende 2017 als volgt samengesteld:

Leden	Functie	Benoemd/Voorgedragen door	Einde zittingstermijn
Mevrouw A.Th. Bijleveld – Schouten (tot 24 oktober 2017)	Voorzitter	Minister van BZK	n.v.t.
De heer C.J.A. Maas	Lid / plaatsvervangend voorzitter	Werkgeversvertegenwoordiging	2022
De heer H.F. Domacassé	Lid	Werknemersvertegenwoordiging	2020

Begin 2017 is de heer C. Maas na een voordracht door de werkgeversvertegenwoordiging voor een tweede termijn benoemd als lid van de Raad van Toezicht.

Mevrouw A. Bijleveld-Schouten heeft op 24 oktober 2017 haar taken neergelegd in verband met haar nieuwe positie als Minister van Defensie. Sinds die datum is de heer C. Maas, conform de statuten van het fonds, plaatsvervangend voorzitter van de Raad van Toezicht. De Minister is verzocht een nieuwe voorzitter van de Raad van Toezicht te benoemen.

3.2.3 Advies- en Verantwoordingsorgaan

Rol, taken en bevoegdheden

Naast de Raad van Toezicht kent PCN het Advies- en Verantwoordingsorgaan. Het Advies- en Verantwoordingsorgaan bestaat uit vertegenwoordigers van de actieve deelnemers, de pensioengerechtigden en de werkgevers. De leden worden benoemd na verkiezingen.

Het Advies- en Verantwoordingsorgaan heeft het recht advies uit te brengen over:

- het vaststellen en wijzigen van de vergoedingsregeling voor bestuursleden;
- het wijzigen van het beleid ten aanzien van het Advies- en Verantwoordingsorgaan;
- het vaststellen en wijzigen van de vorm, inrichting en samenstelling van de Raad van Toezicht;
- het vaststellen en wijzigen van een interne klachten- en geschillenprocedure;
- de vaststelling of wijziging van de statuten en de pensioenreglementen van het fonds;
- het nemen van besluiten van algemene strekking, waaronder te verstaan besluiten die of groepen van deelnemers aangaan, zoals in ieder geval het strategisch beleggingsplan, de vaststelling van de franchises en de premies;
- het vaststellen en wijzigen van het toeslagbeleid;
- de wijziging van de hoogte van de pensioenaanspraken en de ingegane pensioenen in gevallen waarin de financiële toestand van het fonds daartoe aanleiding geeft;
- de gehele of gedeeltelijke overdracht van de verplichtingen van het fonds;
- de overname van of door een ander fonds en/of samengaan van het fonds met een ander fonds;
- de liquidatie van het fonds;

BESTUURSVERSLAG

- l. het vaststellen, wijzigen of beëindigen van een uitvoeringsreglement;
- m. het terugstorten van premie of geven van premiekorting;
- n. het vaststellen en wijzigen van het communicatie- en voorlichtingsbeleid.

Daarnaast legt het bestuur verantwoording af aan het Advies- en Verantwoordingsorgaan over het beleid en de wijze waarop het is uitgevoerd. Het bestuur bespreekt ten minste een maal per jaar het gevoerde beleid en de resultaten daarvan met het Advies- en Verantwoordingsorgaan.

Het Advies- en Verantwoordingsorgaan heeft de bevoegdheid een oordeel te geven over het handelen van het bestuur aan de hand van het jaarverslag, de jaarrekening en andere informatie, waaronder de bevindingen van de Raad van Toezicht, over het door het bestuur uitgevoerde beleid, en over beleidskeuzes voor de toekomst. Dit oordeel wordt, bekend gemaakt en in het jaarverslag van het fonds opgenomen.

Samenstelling

Het Advies- en Verantwoordingsorgaan was gedurende 2017 als volgt samengesteld:

Leden	Functie	Namens	Eiland
Mw. N.L. Croes van Putten	Voorzitter	Werkgevers	Sint Eustatius
Mw. C. Fernandes Pedra	Lid	Pensioengerechtigden	Bonaire
Hr. D.K. Levenstone	Lid	Werknemers	Saba

3.2.4 Extern Toezicht

Externe accountant

Het bestuur heeft Ernst & Young Dutch Caribbean te Curaçao aangesteld als externe accountant. De externe accountant controleert de administratie van het fonds en brengt jaarlijks een rapport uit over de financiële toestand van het fonds en de controle van het door het bestuur uit te brengen jaarverslag. Hiertoe legt hij een verklaring af.

Certificerend actuaris

Het bestuur heeft Phenox Consultants aangesteld als bevoegd actuaris die het actuariële verslag waarmerkt.

4 Verslag over het boekjaar

4.1 Hoofdlijnen

Dit hoofdstuk geeft een overzicht van de belangrijkste ontwikkelingen waarmee het pensioenfonds te maken heeft gekregen in 2017. Als gevolg van deze ontwikkelingen zijn door het bestuur keuzes gemaakt. In dit hoofdstuk wordt hieraan aandacht besteed.

4.1.1 Financiële positie en herstelmaatregelen

Dekkingsgraad

De dekkingsgraad wordt berekend door het vermogen te delen door de verplichtingen van het pensioenfonds.

In 2017 is de dekkingsgraad gestegen van 81,1% ultimo 2016 (na toepassing van de korting op de pensioenen van 3,5%) naar 103,5% aan het einde van 2017.

Herstelplan en kortingsmaatregel

In 2013 heeft het bestuur per 31 december 2013 een gecombineerd lange- en kortetermijn-herstelplan (hierna: het herstelplan) opgesteld en ingediend bij DNB. PCN voldeed mede door de hogere levensverwachtingen en de daling van de rekenrente (voortschrijdend gemiddelde) niet meer aan de wettelijke vereisten met betrekking tot de financiële positie.

In augustus 2016 heeft PCN een herzien herstelplan ingediend bij DNB in verband met een wijziging in de regelgeving waarbij de periode voor het kortetermijnherstel met 2 jaar is verlengd. Per 1 april 2017 heeft PCN de pensioenen van alle (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden met 3,5% gekort. Deze korting was noodzakelijk omdat de dekkingsgraad van PCN aan het eind van 2017 onder het herstellpad lag. Het Advies- en verantwoordingsorgaan heeft een positief advies uitgebracht over de maatregel. De Raad van Toezicht heeft met de maatregel ingestemd. De deelnemers en pensioengerechtigden hebben een brief ontvangen over de consequenties van de korting voor hun pensioen.

Aan het eind van 2017 ligt de dekkingsgraad van PCN boven het herstellpad. Daarom hoeft PCN in 2018 geen korting op de pensioenen door te voeren. Als de dekkingsgraad van PCN aan het eind van het tweede kwartaal van 2018 hoger is dan 100% dan is PCN uit het kortetermijnherstel. Eind 2028 dient PCN ook uit langetermijnherstel te zijn. De dekkingsgraad dient dan ten minste gelijk te zijn aan 116,9%.

Meer informatie over de financiële situatie kunt u lezen in de financiële paragraaf van dit bestuursverslag en in hoofdstuk 9 "Verwacht en gepland voor 2018".

Claim

Bij de start van PCN in 2010 heeft de Nederlandse Staat de pensioenverplichtingen gefinancierd op basis van de sterftetafel en rekenrente (voortschrijdend gemiddelde) die werden gehanteerd door de rechtsvoorganger van PCN, het Algemeen Pensioenfonds van de Nederlandse Antillen (APNA). De toezichthouder De Nederlandsche Bank (DNB) heeft echter in 2013 aangegeven de gehanteerde grondslagen onvoldoende prudent te vinden. Dit heeft ertoe geleid dat het bestuur van PCN de verzekeringstechnische grondslagen heeft verzwaaard: in 2013 is de sterftetafel aangepast aan de toegenomen levensverwachting en is de rekenrente (voortschrijdend gemiddelde) aangepast.

Het bestuur is van mening dat PCN bij de start in 2010 door de Nederlandse Staat onvoldoende is gefinancierd. Immers, op het moment dat de pensioenaanspraken van APNA overgedragen werden gold in Europees Nederland reeds een ander financieel toetsingskader, en golden ook andere eisen voor pensioenfondsen in Europees Nederland ten aanzien van de toe te passen sterftetafels. Het bestuur heeft in verband hiermee in 2015 een claim ingediend bij de Nederlandse Staat. Gesprekken hierover met het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties in 2016 en 2017 hebben in het tweede kwartaal van 2018 tot een positief resultaat geleid. Meer informatie hierover kunt u lezen in hoofdstuk 9 "Verwacht en gepland voor 2018".

4.1.2 Robuuste pensioenadministratie en Hosting van administratieve processen

DNB heeft in 2017 een on-site onderzoek uitgevoerd naar de pensioenadministratie van PCN. Deze wordt gevoerd door AGH. Het onderzoek heeft geleid tot een rapport met een aantal bevindingen. Naar aanleiding van het rapport is een verbeterplan opgesteld. Het verbeterplan moet leiden tot een robuuste administratie waarbij sprake is van een beheerste en integere bedrijfsvoering.

Daarnaast heeft AGH aangegeven de administratieve processen te willen laten hosten. Het bestuur dient hiervoor een zelfstandig oordeel te vormen over de risicoanalyse cloudcomputing. PCN heeft de risicoanalyse die door AGH is opgesteld geanalyseerd en melding gemaakt bij DNB van de cloudcomputing.

Samenhangend met het verbeterplan heeft het bestuur een aanvang gemaakt met een algemene IT risicoanalyse. Deze analyse zal in 2018 uitmonden in een integraal IT beleid van het pensioenfonds.

4.1.3 Kostenbeheersing

Een pensioenfonds maakt noodzakelijke kosten voor onder meer de pensioenadministratie, het vermogensbeheer, de bestuurlijke activiteiten en de controles door de accountant en de actuaris. Om het kostenniveau te vergelijken met andere pensioenfondsen kunnen pensioenuitvoeringskosten worden uitgedrukt in kosten per deelnemer en vermogensbeheerkosten in een percentage van het belegd vermogen. Hierbij zijn de kosten van kleinere fondsen zoals PCN in het algemeen relatief hoger dan die van grote pensioenfondsen in Nederland zoals het ABP. Het bestuur heeft in 2016 de kostenbegroting van het pensioenfonds onder de loep genomen teneinde meer grip te krijgen op de kostenontwikkeling. De stijging in kosten in 2015 en 2016 kwam voor een groot deel voort uit de extra eenmalige kosten voor de transitie van de pensioenadministratie en van het vermogensbeheer. De totale kosten van het fonds en de kosten per deelnemer zijn in 2017 gedaald. De verwachting is dat de kosten per deelnemer in 2018 verder zullen afnemen. Het onderwerp heeft permanente aandacht van het bestuur.

4.1.4 Houdbaarheid van de pensioenregeling

Het pensioenfonds voert de pensioenregeling uit die is overeengekomen door de overheidswerkgevers en de vakorganisaties aangesloten toegelaten tot het Sectoroverleg Caribisch Nederland. Hierbij is ook een maximale premie afgesproken. Het pensioenfonds dient ten minste een kostendekkende premie te ontvangen.

De kostendekkende premie is sterk afhankelijk van de geldende rekenrente (voortschrijdend gemiddelde). Begin 2017 heeft het pensioenfonds bij de sociale partners aangegeven dat de overeengekomen maximale premie nog juist net kostendekkend is. Het bestuur heeft de sociale partners gevraagd geadviseerd na te denken over aanpassingen in de pensioenregeling voor het geval de kostendekkende premie van de huidige pensioenregeling hoger wordt dan het maximum van de tussen sociale partners overeengekomen premiebijdrage. PCN heeft zelf een onderzoek uitgevoerd naar de toekomstbestendigheid van de pensioenregeling. Dit onderzoek heeft PCN in december 2017 gepresenteerd aan het Sectoroverleg Caribisch Nederland waarbij vertegenwoordigers van de overheidswerkgevers en de vakorganisaties aanwezig waren. Daarbij heeft PCN benadrukt dat de inhoud van de pensioenregeling een arbeidsvoorwaarde is die tussen werkgevers en werknemers wordt overeengekomen. De taak van PCN is om de pensioenregeling uit te voeren. Daarbij bewaakt PCN de financierbaarheid en uitvoerbaarheid van de pensioenregeling en kan PCN de sociale partners ondersteunen door inzicht te bieden in de consequenties van aanpassingen in de pensioenovereenkomst.

4.1.5 Opgvolging bevindingen intern toezicht, accountant en actuaris

Raad van Toezicht

De Raad van Toezicht heeft ten aanzien van boekjaar 2016 haar zorgen geuit over de financiële positie. Het bestuur deelt de zorg van de Raad van Toezicht over de financiële positie. Het bestuur ervaart positieve steun vanuit de Raad van Toezicht bij de gesprekken en noodzakelijke besluitvorming in dit kader. Juist in deze complexe omgeving is het van grote waarde dat het bestuur en de Raad van Toezicht een stabiele bezetting kennen. Door de (her)benoemingen is deze stabiele bezetting voor de komende periode gewaarborgd.

Advies- en Verantwoordingsorgaan (AVO)

Het AVO heeft ten aanzien van boekjaar 2016 gemeend dat er speciale aandacht dient te worden besteed aan de communicatie met de werkgevers omdat deze groep PCN een helpende hand kunnen bieden met de communicatie naar de deelnemers. Het bestuur deelt de mening van het AVO dat communicatie met de werkgevers belangrijk is om zo ook de deelnemers te bereiken. Het bestuur zal dit meenemen in haar communicatiebeleidsplan dat in 2018 wordt opgesteld.

Het AVO heeft naar aanleiding van boekjaar 2016 tevens uitgesproken dat in 2017 rendementsverhogende lokale investeringen gestalte kunnen krijgen en PCN in het algemeen een beter rendement kan behalen dat een positieve bijdrage kan leveren aan de dekkingsgraad in 2017. Het bestuur heeft in 2017 een aantal projecten in Caribisch Nederland onderzocht. De besprekingen hierover gaan verder in 2018.

Certificerend actuaris en accountant

Naar aanleiding van de bevindingen door de certificerend actuaris en accountant heeft het bestuur het volgende besloten:

- de opslag voor de reservering van smartegeld zal eens per vijf jaren getoetst worden;
- de dekkingsgraad wordt vanaf 31 december 2017 getoetst aan het vereist eigen vermogen op basis van de feitelijke beleggingsmix met als minimum het VEV op basis van de strategische beleggingsmix;
- de IBNR voorziening vrij te laten vallen;
- de opslag te verlagen naar 1,5% van het latent nabestaandenpensioen;
- het proces van de attestatie de vita te verscherpen zodat geen voorzieningen voor nabestaandenpensioen worden aangehouden voor gepensioneerden deelnemers zonder nabestaanden;
- het proces aanlevering salarismutaties te verscherpen zodat werkgevers vaker geattendeerd worden op het tijdig indienen van salariswijzigingen.

Het bestuur heeft geen wijzigingen aangebracht in het beleid met betrekking tot de andere genoemde bevindingen door de certificerend actuaris (proces pensionering en vervroegingsfactor, rekenrentemethodiek en opslag voor excassokosten).

De bevindingen van de accountant in de ISAE rapportage van AGH zijn opgenomen in het projectplan Robuuste Pensioenadministratie.

De bevindingen van de accountant met betrekking tot de ISAE rapportage van AGH zijn opgenomen in het verbeterplan dat naar aanleiding van het onderzoek van DNB naar de pensioenadministratie is opgesteld.

Naar aanleiding van de bevindingen van de accountant in de ISAE rapportage van KAS BANK heeft het bestuur in 2017 extra aandacht besteed aan de monitoring en evaluatie van haar custodian KAS BANK.

4.1.6 Premiebeleid en premie in 2017 en 2018

Premiebeleid

Het fonds stelt jaarlijks een kostendekkende premie vast. Voor de berekening of de kostendekkende premie binnen de maximale feitelijke premie past en voor de communicatie aan de werkgevers voor de premie van het volgende boekjaar, wordt de rekenrente (voortschrijdend gemiddelde) ultimo september gehanteerd. Ten behoeve van de kwartaalrapportage van het vierde kwartaal wordt de rekenrente (voortschrijdend gemiddelde) ultimo december gehanteerd.

De feitelijk ontvangen premie dient ten minste gelijk te zijn aan de kostendekkende premie.

Premie 2017 en 2018

De kostendekkende premie voor 2017 was 35,1%. Op basis van de rekenrente (voortschrijdend gemiddelde) ultimo september 2017 is de kostendekkende premie voor 2018 onder het niveau van de maximum premie zoals opgenomen in de pensioenovereenkomst tussen sociale partners. Het bestuur heeft daarom besloten de feitelijke premie voor 2018 te handhaven. Zo draagt de premie bij aan het noodzakelijke herstel.

De kostendekkende en feitelijke premie volgens artikel 19 van de Pensioenwet BES zijn als volgt:

	2017	2016
Kostendekkende premie	22.167	22.900
Feitelijke premie	23.965	23.376

Samenstelling feitelijke premie

	2017	2016
Actuariële premie voor pensioenopbouw en risicodekking	17.668	17.839
Opslag voor uitvoeringskosten	1.460	2.385
Solvabiliteitsopslag	3.039	2.676
Kostendekkende premie	22.167	22.900
Marge in premie	1.798	476
Totale feitelijke premie	23.965	23.376

4.1.7 Ontwikkelingen in het vermogensbeheer

De belangrijkste ontwikkelingen in het vermogensbeheer die in 2017 hebben plaatsgevonden, zijn de verdere uitwerking van het kader voor lokale projecten met als resultaat de overeenstemming van twee lokale projecten, de gedeeltelijke herbalancering van de portefeuille in december 2017, de vervanging van het Pictet-fonds emerging market debt hard currency door een beleggingsfonds van Nordea dat door Prudential Global Investment Management wordt beheerd en het besluit om in 2018 een ALM-studie te laten uitvoeren. Deze zaken worden nader toegelicht in de Beleggingenparagraaf onder 'Ontwikkelingen in het beleggingsbeleid 2017'.

Verder heeft het bestuur in 2017 extra aandacht besteed aan de monitoring en evaluatie van haar custodian KAS BANK. Dit vanwege onder andere de beperkende verklaring in het ISAE 3402 Type II-rapport van KAS Bank over 2016. Op basis van de communicatie met KAS BANK heeft het bestuur besloten de relatie met deze partij voort te zetten. Het bestuur heeft vernomen dat KAS BANK een goedkeurende verklaring heeft ontvangen op haar ISAE 3402 Type II over 2017.

4.1.8 Risicomanagement

In 2017 heeft het bestuur nadrukkelijk aandacht besteed aan het integraal risicomanagement. In de eerste helft van 2017 is de opzet en werking van het integraal risicomanagementbeleid en –proces geëvalueerd als ook de opzet van de integrale risicomanagementrapportage, zoals deze op kwartaalbasis door het bestuur wordt besproken. Op basis van de uitkomsten heeft het bestuur besloten haar integraal risicomanagementbeleid als ook de rapportage opzet te actualiseren. Dit is eind 2017 geëffectueerd. Begin 2018 zal het bestuur de gewijzigde stukken vaststellen. De uitkomsten van de evaluatie hebben onder meer geleid tot een zogenaamde prioriteringsaanpak. Per bestuursvergadering worden twee tot drie door het bestuur als "prioriteit hoog" geclassificeerde risico's geagendeerd voor de bestuursvergadering. Op deze wijze is een integrale verwerking in de strategische agenda van het bestuur geborgd.

Verder heeft het bestuur in de tweede helft van 2017 een integrale risicoanalyse en een integriteitsrisicoanalyse doorlopen. Dit heeft gerelateerd tot enkele aanvullende beheersmaatregelen welke inmiddels zijn geïmplementeerd in beleid en proces. Ook heeft het bestuur op aangeven van DNB een strategische risicobeoordeling uitgevoerd (op basis van een door DNB verstrekt format).

4.2 Bestuurlijke organisatie

4.2.1 Samenstelling Raad van Toezicht

De zittingstermijn van de heer C.J.A. Maas als lid van de Raad van Toezicht eindigde in oktober 2016. Na een voordracht namens de werkgeversvertegenwoordiging, heeft de Raad van Toezicht in het begin van 2017 de heer Maas herbenoemd voor een tweede termijn.

In verband met haar nieuwe functie als minister van Defensie heeft mevrouw A. Bijleveld – Schouten op 24 oktober 2017 haar taken als voorzitter van de Raad van Toezicht neergelegd. Hiermee is een vacature ontstaan. De heer C. Maas vervult de functie van plaatsvervangend voorzitter. De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties is verzocht een nieuwe voorzitter te benoemen.

4.2.2 Vergaderingen

Het bestuur van PCN vergaderde in 2017 vier keer, steeds gedurende meerdere dagen. Deze vergaderingen vonden plaats op Bonaire, Curaçao en in Nederland. In de vergaderingen kwam onder meer aan de orde de financiering van het fonds, het herstelplan en noodzaak tot het korten van de pensioenen, kostenbeheersing, de beheersing van de pensioenadministratie, risicomangement, vermogensbeheer en mogelijke lokale investeringen.

4.2.3 Contacten met de Raad van Toezicht

Het bestuur en de Raad van Toezicht hebben twee keer gezamenlijk vergaderd. Het bestuur heeft gedurende 2017 op de volgende onderwerpen formeel instemming gevraagd en verkregen van de Raad van Toezicht:

- Korting van de pensioenen per 1 april 2017
- Begroting 2017 en begroting 2018
- Pensioenpremie 2018
- Lokale beleggingen

4.2.4 Contacten met het Advies- en Verantwoordingsorgaan

Het bestuur en het Advies- en Verantwoordingsorgaan hebben in 2017 tweemaal gezamenlijk vergaderd. Het bestuur heeft conform de statuten op de volgende onderwerpen een adviesaanvraag ingediend bij het Advies- en Verantwoordingsorgaan:

- Wijziging van pensioenreglement en het uitvoeringsreglement
- Begroting 2017 en begroting 2018
- Het doorvoeren van een korting van de pensioenen per 1 april 2017
- Franchise en pensioenpremie 2018
- Aanpassing inrichting advies- en verantwoordingsorgaan

Het Advies- en Verantwoordingsorgaan heeft een positief advies op bovengenoemde onderwerpen gegeven.

4.2.5 Contacten met sociale partners

Het bestuur heeft via het Sectoroverleg Caribisch Nederland contact onderhouden met de sociale partners.

Ook heeft het bestuur een toelichting gegeven op de financiële positie van PCN en de ontwikkeling van de premie. Daarnaast heeft het bestuur een presentatie gegeven aan het sectoroverleg over de toekomstbestendigheid van de pensioenregeling. Daarbij is inzicht gegeven aan de effecten van aanpassingen in de huidige pensioenregeling. Daarbij heeft PCN benadrukt dat de inhoud van de pensioenregeling een arbeidsvoorwaarde is die tussen werkgevers en werknemers wordt overeengekomen. De taak van PCN is om de pensioenregeling uit te voeren. Daarbij bewaakt PCN de financierbaarheid en uitvoerbaarheid van de pensioenregeling en kan PCN de sociale partners ondersteunen door inzicht te bieden in de consequenties van aanpassingen in de pensioenovereenkomst.

4.2.6 Contacten met de toezichthouder

In 2017 is er contact geweest met De Nederlandsche Bank over de volgende onderwerpen:

- Evaluatie van het herstelplan
- Herbenoemingen van de heer C.J.A. Maas en de heer H.W.T. Linkels
- Korting van de pensioenen per 1 april 2017
- Onderzoek Robuuste Pensioenadministratie en de IT opvolging daarvan.
- Periodieke herbeoordeling betrouwbaarheid van leden van het bestuur en van de Raad van Toezicht. Het betreft hier een reguliere beoordeling die elke drie jaar plaats vindt. De herbeoordeling heeft niet geleid tot opmerkingen.
- Melding van gebruik van IT oplossing in de cloud ten behoeve van het jaarwerk
- De toekomstvisie van het bestuur. Dit is een regulier toezichtsthema.

4.3 Goed Pensioenfondsbestuur

4.3.1 Geschiktheid en geschiktheidsontwikkeling

Bij PCN wordt het beleid bepaald door het bestuur. De leden van de Raad van Toezicht zijn mede-beleidsbepalers in de zin van de Pensioenwet BES.

In de kring van personen die het beleid van het fonds bepalen of mede bepalen is ten minste een zodanig niveau van kennis en ervaring aanwezig dat het fonds behoorlijk wordt bestuurd. Het beleid van het fonds wordt bepaald of mede bepaald door personen die deskundig zijn in verband met de uitoefening van het bedrijf van het fonds.

Ten minste twee personen in de kring van (mede)beleidsbepalers hebben meerjarige ervaring in het besturen van een organisatie.

Het fonds hanteert met inachtneming van artikel 5a PW BES een geschiktheidsbeleid en een geschiktheidsplan. Deze documenten zijn in 2017 geactualiseerd. Het geschiktheidsbeleid beschrijft de wettelijk vereiste en de geambieerde deskundigheid, competenties en professioneel gedrag, het beleid ter bevordering en de toetsing van de deskundigheid en hoe het bestuur zijn collectieve functioneren en dat van zijn individuele leden periodiek evalueert. Het geambieerde collectieve geschiktheidsniveau ligt hoger dan de Pensioenwet BES voorschrijft. Het geschiktheidsplan signaleert in ieder geval na elke wisseling in bestuur en/of Raad van Toezicht of het geambieerde geschiktheidsniveau wordt behaald en hoe eventuele lacunes zullen worden aangepakt. Een jaarlijks opleidingsplan maakt deel uit van het geschiktheidsplan.

De bestuursleden volgen opleidingsdagen en wonen themabijeenkomsten bij van DNB en van andere partijen. In 2017 is tijdens de opleiding met name aandacht geschonken aan actuariële onderwerpen, derivaten en risicomanagement.

Het bestuur evalueert jaarlijks zijn functioneren op collectief niveau. Hierbij wordt onder meer vastgesteld of uitvoering is gegeven aan de collectieve en individuele doelstellingen op basis van het deskundigheids- en opleidingsplan. De evaluatie richt zich in ieder geval op deskundigheid, bestuurlijke competenties, taakvervulling, houding en professioneel gedrag. Naar aanleiding van de collectieve evaluatie in 2017 heeft het bestuur besloten tussen de bestuursvergaderingen structureel contact met elkaar te houden, de deskundigheid op het gebied van vermogensbeheer verder te ontwikkelen en regelmatig te communiceren met de sociale partners, aangesloten werkgevers en deelnemers.

Compliance

Onder compliance wordt het geheel van maatregelen verstaan dat zich richt op de implementatie, handhaving en naleving van externe wet- en regelgeving, alsmede op interne procedures en gedragsregels om te voorkomen dat de reputatie en de integriteit van het pensioenfonds worden aangetast. Het pensioenfonds hecht belang aan een deugdelijk pensioenfondsbestuur en een goede naleving van interne en externe regels. Het pensioenfonds ziet compliance als een onmisbare schakel in de missie om de belangen van deelnemers optimaal te behartigen.

De compliance officer houdt onder meer toezicht op de naleving van de gedragscode.

Gedragscode

Het pensioenfonds heeft een gedragscode ingesteld voor het bestuur, de leden van de Raad van Toezicht, het Advies- en Verantwoordingsorgaan en andere aan het fonds verbonden personen. De gedragscode stelt regels ter voorkoming van conflicten tussen het belang van het pensioenfonds en de privébelangen van betrokkenen alsmede ter voorkoming van het gebruik van vertrouwelijke informatie van het pensioenfonds voor privédoeleinden. De personen op wie de gedragscode van het fonds van toepassing is, ondertekenen bij infunctietreding de gedragscode. Ook ondertekenen zij jaarlijks een verklaring van naleving van de gedragscode.

Daarnaast heeft het fonds een incidentenregeling. Hierin is vastgelegd hoe gebeurtenissen die een ernstig gevaar (kunnen) vormen voor de beheerste en integere bedrijfsuitoefening van het fonds moeten worden gemeld en hoe de meldingen worden behandeld. Ook bevat de incidentenregeling bepalingen ter bescherming van zogenoemde klokkenluiders.

Integriteitsbeleid

Het pensioenfonds kent een schriftelijk vastgelegd integriteitsbeleid. Het integriteitsbeleid is ingebed in het integrale risicomanagement van het fonds.

Het bestuur voert jaarlijks een integrale risicoanalyse uit met betrekking tot mogelijke integriteitsissues. Het betreft daarbij niet alleen zaken als het risico op belangenverstremgeling, maar ook het voorkomen van fraude en corruptie en de risico's van cybercrime. De uitkomsten van de risicoanalyse zijn verwerkt in het integriteitsbeleid.

4.3.2 Vergoedingsbeleid

Het pensioenfonds onderschrijft de Principes voor beheerst beloningsbeleid.

Het doel van deze Principes is 'perverse beloningsprikkelers' tegen te gaan. De beloning van het bestuur is vastgesteld door de Raad van Toezicht. De bestuursleden ontvangen een vaste vergoeding per maand gebaseerd op een normtijdsbesteding. De vergoeding is gerelateerd aan de vergoeding van een eilandgedeputeerde van Bonaire. In 2017 heeft een evaluatie plaats gevonden van de daadwerkelijke tijdsbesteding. Het totale bedrag van de vaste vergoeding uitgekeerd aan bestuursleden in 2017 bedraagt USD 108 (2016: USD 112).

De leden van de Raad van Toezicht ontvangen een vaste maandelijkse vergoeding zoals vastgesteld door de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

De vergoedingsregeling voor de leden van het Advies- en Verantwoordingsorgaan is vastgesteld door het bestuur. Ook zij ontvangen een vaste vergoeding per maand. Daarnaast ontvangen de leden van de fondsorganen een vergoeding voor reis- en verblijfkosten.

4.3.3 Wijziging reglementen, statuten en actuariële en bedrijfstechnische nota

Statuten

Ook de statuten van het fonds zijn in 2017 gewijzigd en meer in lijn gebracht met de laatste inzichten over de verhouding tussen (mede)zeggenschap en verantwoording. De sociale partners waren in 2016 in de gelegenheid gesteld zich over deze wijziging uit te spreken. Het bestuur heeft vervolgens definitief besloten de statuten te wijzigen. Het verlijden van de statutenwijziging heeft begin 2017 plaatsgevonden.

Pensioenreglement

Het pensioenreglement is per 1 januari 2017 op enkele onderdelen aangepast. Deze aanpassing betreffen de jaarlijkse wijzigingen van de franchise, het afkoopgrensbedrag en de flexibiliseringsfactoren. De overige wijzigingen betreffen met name verduidelijkingen en de vastlegging van reeds gevoerd bestuursbeleid.

Uitvoeringsreglement

Het uitvoeringsreglement legt de voorhouding vast tussen het pensioenfonds en de aangesloten werkgevers. Het reglement is in 2017 gewijzigd. De aanpassingen betreffen met name een uitwerking van de informatieplicht van de werkgever en de gevolgen indien deze niet aan de informatieplicht voldoet. Ook de bepalingen over de gevolgen van te late betaling van de premie zijn aangepast.

Actuariële en bedrijfstechnische nota

In de actuariële en bedrijfstechnische nota wordt het beleid van het fonds vastgelegd. De nota wordt elk jaar aangepast waarbij de beleidswijzigingen worden verwerkt.

Sinds 2015 maakt ook een crisisplan deel uit van de actuariële en bedrijfstechnische nota. In dit plan is beschreven welke maatregelen beschikbaar zijn in het geval van een financiële crisis, wat de impact is van deze maatregelen, de bijbehorende besluitvormingstrajecten en de communicatieprocessen.

4.4 Uitbesteding

Het bestuur heeft onder behoud van zijn verantwoordelijkheden een aantal werkzaamheden uitbesteed. Uitbesteding vindt plaats conform het bij of krachtens artikel 26b van de PW BES bepaalde.

Uitbesteding brengt risico's met zich mee. Voor het fonds houdt het uitbestedingsrisico met name in dat de pensioenadministrateur, vermogensbeheerder en alle andere partijen waaraan is uitbesteed niet handelen in overeenstemming met het aan hen verstrekte mandaat.

Het fonds zorgt voor een systematische analyse van de risico's die samenhangen met de uitbesteding van werkzaamheden en legt deze vast. Het fonds maakt de analyse op het niveau van zijn eigen organisatie in zijn geheel en op het niveau van de onderscheiden bedrijfsonderdelen. Tevens voert het fonds een adequaat beleid en beschikt het over procedures en maatregelen met betrekking tot de uitbesteding van werkzaamheden, als onderdeel van een beheerste en integrale bedrijfsvoering. Het uitbestedingsbeleid is in 2017 geactualiseerd. Dit beleid betreft tevens procedures en maatregelen om de uitvoering van de uitbesteede werkzaamheden te kunnen beoordelen.

4.4.1 Pensioenbeheer en financiële administratie

Het pensioenbeheer en de financiële administratie worden verzorgd door Stichting Administratie Groep Holland (AGH). De afspraken zijn vastgelegd in een uitbestedingsovereenkomst en een service level agreement.

4.4.2 Vermogensbeheer en Fiduciair Beheer

Het bestuur heeft het vermogensbeheer en fiduciair beheer uitbesteed aan BlackRock. Het bestuur is eindverantwoordelijk voor het beleggingsbeleid.

De uitbesteding vindt plaats op basis van een overeengekomen mandaat, ook wel beleggingsrichtlijnen genoemd. Deze richtlijnen worden jaarlijks vastgesteld en bestaan onder meer uit de normportefeuille, de tactische bandbreedtes, rebalancing, eventueel afdekking van valuta's en risico's (rente, inflatie, aandelen), de beleggingsrestricties en benchmarks voor beleggings(sub)categorieën en regio's.

Het Fiduciair Beheer omvat hoofdzakelijk:

- a. advisering over het bepalen van het strategisch beleid en beleggingsdoelstellingen;
- b. advisering over het operationeel beheer van de afzonderlijke beleggingscategorieën, waaronder mandaatbepaling, ontslag en aanstelling van operationeel beheerders, inclusief fee-onderhandelingen;
- c. monitoring en bijsturen van de totale portefeuille conform de beleggingsrichtlijnen;
- d. operationeel beheer van de matchingportefeuille;
- e. operationeel balansbeheer bestaande uit het uitvoeren van het cashmanagement;
- f. invulling geven aan maatschappelijk verantwoord beleggen;
- g. monitoring van en rapportage over de totale portefeuille en afzonderlijke deelportefeuilles, inclusief dekkingsgraad ontwikkeling en performance- en risicometing;
- h. bijdragen aan de invulling van het jaarwerk;
- i. riskmanagement.

4.4.3 Bestuursondersteuning

Het fonds heeft de bestuursondersteuning uitbesteed aan Montae Bestuurscentrum B.V. (Montae). Hiertoe is een overeenkomst gesloten tussen het fonds en Montae. Onder de taken van Montae vallen het voorbereiden van vergaderingen, het beschikbaar stellen van een ambtelijk secretaris die de secretariële ondersteuning van het fonds (bestuur, Raad van Toezicht, de Commissie van Beroep en het Advies- en Verantwoordingsorgaan) verzorgt en het adviseren van het fondsbestuur.

De ambtelijk secretaris verzorgt onder meer de communicatie met de werkgevers en de (gewezen) deelnemers. Deze communicatie bestaat uit het voeren van gesprekken met (gewezen) deelnemers en het beantwoorden van telefonische vragen en vragen die schriftelijk worden gesteld. Tevens bewaakt de secretaris de verplichtingen die uit deze contacten komen.

De secretaris is aanspreekpunt voor de werkgevers en spreekt in voorkomende gevallen bij nalatigheid, op initiatief van de uitvoeringsorganisatie, de werkgevers aan. Tevens bewaakt de secretaris het documentenbestand en de financiële administratie.

Mede voor de uitvoering van deze taken heeft het fonds de beschikking over eShare, een webgebaseerd bestuurdersportal om vergaderingen te organiseren, taken uit te zetten en te monitoren, waarin ook de genomen besluiten (inclusief onderbouwing en wijze van totstandkoming) en fondsstukken worden gearchiveerd. Het bestuur heeft hiervoor een contract afgesloten met eShare Limited in Engeland.

4.4.4 Custodian

KAS BANK is de custodian van het pensioenfonds. KAS BANK verzorgt in dit kader de reguliere bewaarneming van effecten/beleggingsfondsen, als ook de uitvoering van effectentransacties en de performancemeting.

4.4.5 Externe accountant

Het bestuur heeft een extern accountantsbureau aangesteld (Ernst & Young Dutch Caribbean). De accountant controleert jaarlijks het jaarverslag/jaarrekening en de staten voor DNB en doet verslag van zijn werkzaamheden in de vorm van een

BESTUURSVERSLAG

---

controleverklaring en een verslag aan het bestuur. Jaarlijks voert de externe accountant een controle uit op de jaarrekening en de daaraan ten grondslag liggende administratieve processen (in relatie tot de materialiteit voor de jaarrekening). De opdracht aan de accountant wordt jaarlijks vastgelegd in een schriftelijke opdrachtbevestiging.

4.4.6 Certificerend actuaris

Het bestuur heeft een externe certificerend actuaris aangesteld verbonden aan Phenox Consultants. De certificerend actuaris beoordeelt de financiële positie van het pensioenfonds volgens de eisen van DNB. De certificerend actuaris rapporteert eenmaal per jaar aan het pensioenfondsbestuur door middel van een actuariële rapport en een actuariële verklaring. De werkzaamheden die worden uitgevoerd door de certificerend actuaris zijn vastgelegd in een schriftelijke opdrachtbevestiging.

4.4.7 Adviserend actuaris

Het bestuur maakt gebruik van een adviserend actuaris verbonden aan Montae. De afspraken zijn schriftelijk vastgelegd.

4.4.8 Compliance

De compliance werkzaamheden zijn uitbesteed aan MPH Accountants & Adviseurs te Curaçao. Het betreft hier met name het toetsen van de naleving van de gedragscode. De te verrichten werkzaamheden zijn vastgelegd in een overeenkomst.

4.4.9 Monitoring en evaluatie uitbesteding

Het bestuur werkt met een contractenregister dat dient als overzicht van de aangegane externe verplichtingen en als basis voor een gedegen evaluatie van de externe partijen.

4.5 Kosten van de Pensioenregeling

4.5.1 Kosten van de pensioenregeling

De door het pensioenfonds gemaakte kosten in 2017 zijn als volgt te specificeren:

	2017	2016
Administratiekosten	677	1.161
Adviseurs- en controlekosten	957	677
Vermogensbeheerkosten (incl. transactiekosten)	1.335	1.930
Overige kosten	385	453
	3.353	4.221

4.5.2 Kosten vermogensbeheer en transactiekosten afgezet tegen het gemiddeld belegd vermogen

	2017	2016
Kosten vermogensbeheer (excl. transactiekosten) in % gemiddeld belegd vermogen	0,32%	0,44%
Transactiekosten in % gemiddeld belegd vermogen	0,05%	0,16%
Kosten administratie, adviseurs en overige kosten in % gemiddeld belegd vermogen	0,56%	0,72%

4.5.3 Kosten Pensioenregeling

Administratiekosten

	2017	2016
Administratiekosten AGH	485	555
Administratiekosten Kantoor PCN	191	393
Administratiekosten i.v.m. transitie pensioenadministratie	-	213
	677	1.161

Door het wegvallen van de transitiekosten, lagere uitvoeringskosten en door minder inzet externe voor ondersteuning van het kantoor PCN, laten de administratiekosten een forse daling zien.

Adviseurs- en controlekosten:

	2017	2016
Bestuursondersteuning	184	184
Advieskosten waaronder juridische advies, advies beleggingsbeleid en actuariel advies	138	136
Advieskosten m.b.t. ALM-studie, continuïteitsanalyses, risicomanagement en herstelplan	560	220
<i>Accountantskosten:</i>		
- Kosten met betrekking tot het jaarwerk	38	39
- overige controlekosten	6	52
<i>Actuaris</i>		
- Kosten met betrekking tot het jaarwerk	30	30
- Overige advieskosten	-	16
	957	677

In 2017 zijn de adviseurs en controlekosten sterk gestegen door extra inzet van externe adviseurs. Deze werden ingezet ter versterking van risicomanagement (jaarplan en robuuste pensioenadministratie), analyses waaronder controle mogelijke omissies in dossiers van voor 10-10-2010.

BESTUURSVERSLAG

Vermogensbeheerkosten (inclusief transactiekosten)

	2017	2016
Kosten vermogensbeheer	1.335	1.930

Overige kosten

	2017	2016
Kosten m.b.t. bestuurlijke organiatie:		
Kosten Bestuur, Raad van Toezicht en Advies- en verantwoordingsorgaan	233	192
Opleidingskosten bestuur, Raad van Toezicht en Advies- en verantwoordingsorgaan	-	13
Kosten i.v.m. huisvesting:		
Huur en andere huisvestingskosten	38	37
Kosten i.v.m. toezicht door DNB	26	26
Diversen	88	185
	385	453
Totaal kosten pensioenregeling	3.353	4.221

4.5.4 Kosten per deelnemer

	2017	2016
Actieve deelnemers	2.871	2.795
Gewezen deelnemers (slapers)	1.622	1.442
Pensioengerechtigden	754	704
Totaal	5.247	4.941

Kosten pensioenbeheer

	2017	2016
Totale kosten pensioenbeheer	2.018	2.291
Waarvan kosten AGH/Syntrus Achmea	485	555
(bedragen x USD 1,00)		
Kosten per deelnemer exclusief gewezen deelnemers *)		
Totale kosten pensioenbeheer	557	655
Kosten AGH	134	158
Kosten per deelnemer inclusief gewezen deelnemers **)		
Totale kosten pensioenbeheer	385	464
Kosten AGH	93	112

*) De kosten per deelnemer worden berekend door de betreffende kosten te delen door de som van het aantal actieve deelnemers en de pensioengerechtigden.

***) De kosten per deelnemer worden berekend door de betreffende kosten te delen door de som van het aantal actieve deelnemers, gewezen deelnemers en de pensioengerechtigden.

4.5.5 Kosten vermogensbeheer

In dit jaarverslag zijn de kosten zoveel mogelijk weergegeven conform de aanbevelingen zoals de Autoriteit Financiële Markten en de Pensioenfederatie deze heeft opgesteld. De gemaakte kosten, zoals hieronder gepresenteerd, worden ook aan de toezichthouder (DNB) gerapporteerd.

De kosten van het fiduciair management en vermogensbeheer zijn te onderscheiden naar de volgende kostencomponenten:

- Beheerkosten
- Performance gerelateerde kosten
- Transactiekosten exclusief aan- en verkoopkosten
- Aan- en verkoopkosten

In dit kostenoverzicht is zoveel als mogelijk gebruik gemaakt van werkelijke kosten. Waar deze kosten niet beschikbaar zijn, wordt gebruik gemaakt van een schatting. Bij gebruik van schattingen is een onderbouwing toegevoegd.

	Beheers- kosten	Administratie kosten	Provisie en bankkosten	Transactie- kosten (excl. Aan- en verkoopkosten)	Totaal
Kosten per beleggingscategorie:					
Vastgoedbeleggingen	-	-	-	-	-
Aandelen	265	-	-	97	362
Vastrentende waarden derivaten	267	-	-	81	348
Overige beleggingen	-	-	-	-	-
Totaal (excl. Kosten overlay)	532	-	-	178	710
Kosten overlay	-	-	-	-	-
Totaal kosten inclusief overlay	532	-	-	178	710
Overige vermogensbeheerkosten					
Kosten fiduciair beheer	477	-	-	-	477
Bewaarloon	25	-	-	-	25
Overige kosten	123	-	-	-	123
Totaal overige vermogensbeheerkosten	625	-	-	-	625
Totaalkosten vermogensbeheer	1.157	-	-	178	1.335

De kosten van bewaarloon zijn de kosten van het in bewaar geven van effecten bij de custodian en de kosten voor het aanhouden van bankrekeningen.

Overige kosten zijn de kosten die zijn gemaakt voor de overige dienstverlening bij KAS BANK (exclusief bewaarloon).

De transactiekosten zijn de kosten die gemaakt worden om de effectentransactie tot stand te brengen en uit te voeren. Deze kosten zijn veelal op basis van een schatting tot stand gekomen, omdat er bijvoorbeeld bij transacties in de categorie vastrentende waarden niet separaat kosten in rekening worden gebracht. Deze uiteten zich in het verschil tussen de bied- en laat-spread. Daarnaast is het bij participatie in beleggingsfondsen niet exact te bepalen welke kosten er zijn gemaakt. Daarvoor is een schatting gemaakt van de 'turn-over' in de portefeuille en op basis van gemiddelde transactiekosten in de markt zijn vervolgens de transactiekosten bij benadering bepaald.

De totale kosten vermogensbeheer over 2017 bedragen USD 1.335. Uitgedrukt in een percentage van het gemiddeld belegd vermogen bedragen de kosten vermogensbeheer in 2017 0,37%, waarvan aan geschatte transactiekosten 0,05%.

De kosten in voorgaande tabel omvatten naast de kosten, zoals gerapporteerd in de jaarrekening dus ook een uitsplitsing van 'onzichtbare kosten' voor beheer van onderliggende beleggingsfondsen. Hiervan zijn de kosten verwerkt in het beleggingsrendement en de schatting van kosten van de individuele transacties. In de jaarrekening worden alleen (directe) kosten getoond die het fonds op factuurbasis betaalt aan de tegenpartijen, waardoor deze cijfers niet aansluiten. Het doel van deze tabel is om extra inzicht te verschaffen in lijn met het rapport van de AFM en de Pensioenfederatie.

Impact van gesaldeerde bedragen in de jaarrekening

Over 2017 is in de staat van baten en lasten in de jaarrekening een beleggingsresultaat van USD 55.938 verantwoord. Uit de toelichting op de staat van baten en lasten blijkt dat USD 959 als kosten van vermogensbeheer zijn verantwoord. In de fondsen waarin het pensioenfonds belegt, is echter ook sprake van andere kosten die niet afzonderlijk zijn verantwoord in de jaarrekening. Deze kosten, waarvan het grootste deel een inschatting van de gemaakte transactiekosten betreffen, bedragen in 2017 USD 198 (2016: USD 870). Daarnaast maken beleggingsfondsen nog kosten die uit de nett asset value (nav) van het fonds gehaald worden. Sommige beleggingsfondsen halen ook de beheerfee uit de nav van het fonds. Daarnaast was een aantal facturen voor beheerfee nog niet ontvangen op het moment dat de administratie is gesloten.

BESTUURSVERSLAG

Deze kosten zijn op dit moment verantwoord in de indirecte beleggingsopbrengsten. Indien deze kosten zouden zijn verantwoord als kosten van vermogensbeheer, dan zou het in de jaarrekening verantwoorde beleggingsresultaat nog steeds USD 55.938 bedragen, maar dan zou de onderverdeling in dit resultaat als volgt zijn:

	2017	2016
Directe beleggingsopbrengsten	74	4.409
Indirecte beleggingsopbrengsten	57.200	6.174
Vermogensbeheerkosten	-1.335	-1.930
	55.938	8.653

In de kosten van vermogensbeheer 2017 is USD 178 (2016: USD 508) geschat. Dit zijn schattingen van de gemaakte transactiekosten

5 Pensioenparagraaf

5.1.1 Pensioenregeling

De pensioenregeling behelst de uitvoering van de tussen de Minister van Binnenlandse Zaken, sectorwerkgever BES met de bonden voor overheidspersoneel gesloten pensioenovereenkomst. Deelname is op grond van de Pensioenwet ambtenaren BES verplicht voor de bedrijfstakken overheid, onderwijs en zorg in Caribisch Nederland.

Deze pensioenovereenkomst is een uitkeringsovereenkomst. Het betreft een pensioenafpraak waarbij het te verkrijgen pensioen wordt vastgesteld in concrete jaarlijkse pensioenbedragen.

De pensioenen die verkregen kunnen worden volgens de pensioenregeling zijn:

- Ouderdomspensioen;
- Nabestaandenpensioen (voor gehuwden);
- Wezenpensioen;
- Invaliditeitspensioen.

De hoogten van deze pensioenen zijn afhankelijk van de diensttijd en de pensioengrondslag, waarbij de pensioengrondslag gelijk is aan het ambtelijk inkomen verminderd met de franchise. De franchise is gelijk aan het product van 12 maal 10/7 van het bedrag van de maandelijkse uitkering van het wettelijke ouderdomspensioen zonder toeslagen, bedoeld in de Wet AOV BES. Het gaat hier om de hoogste uitkering van de eilanden Bonaire, Saba en Sint-Eustatius.

Het ouderdomspensioen gaat in op de eerste van de maand waarin de (gewezen) deelnemer zijn AOV-gerechtigde leeftijd bereikt. De jaarlijkse opbouw van het ouderdomspensioen is gelijk aan 1,75% van de pensioengrondslag. Er is derhalve sprake van een middelloonregeling.

Het nabestaandenpensioen bedraagt 70% van het ouderdomspensioen. Het wezenpensioen bedraagt voor pensioengerechtigde kinderen 14% van het ouderdomspensioen, waarbij een verdubbeling geldt voor volle wezen.

Het fonds heeft een pensioenreglement vastgesteld conform de overeengekomen pensioenregeling. De verhouding tussen de aangesloten werkgevers en het fonds is vastgelegd in een uitvoeringsreglement.

5.1.2 Indexatie- en kortingsbeleid

Indexatie

Het fonds kent een voorwaardelijke toeslagregeling. Uitgangspunt hierbij is dat de pensioenaanspraken en pensioenrechten in principe jaarlijks per 1 januari worden aangepast aan de prijsontwikkeling. Onder prijsontwikkeling wordt verstaan het gemiddelde van de prijsontwikkelingen van Saba, Sint-Eustatius en Bonaire gewogen naar het aantal inwoners per eiland. Hierbij geldt de prijsontwikkeling ultimo november volgens de publicatie van het CBS.

De mate van indexatie is afhankelijk van de financiële positie van het fonds ultimo september van enig jaar. Indexatie wordt gefinancierd uit het beleggingsrendement. Er is geen recht op indexatie. Het fonds houdt geen reserve aan om de toekomstige indexatie te kunnen toekennen en er wordt geen opslag op de premie gehanteerd voor de indexatieverlening.

Indien de financiële positie van het fonds als voldoende kan worden beschouwd, zal in beginsel volledige indexatie worden verleend. De financiële positie van het fonds is toereikend indien het vermogen van het fonds ten minste uitkomt op het vereist eigen vermogen. Als de dekkingsgraad minder dan 110% is, wordt geen indexatie verleend. In andere gevallen wordt de indexatie in principe bepaald op basis van lineaire interpolatie tussen 110% en de vereiste dekkingsgraad.

Indien slechts gedeeltelijke indexatie kan worden verleend, gebeurt dit in gelijke mate voor zowel pensioenaanspraken als pensioenrechten.

Een besluit om in enig jaar een indexatie te verlenen, vormt geen garantie voor in toekomstige jaren te verlenen indexatie. Ook een aaneengesloten indexering over een reeks van jaren houdt geen inperking in van de beleidsvrijheid die het bestuur van het fonds heeft.

BESTUURSVERSLAG

Verleende indexatie

	2017	2016	2015	2014	2013
Indexatiepercentage (per 1 januari)	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	1,10%

Op basis van het indexatiebeleid heeft het bestuur besloten de pensioenaanspraken voor actieven, slapers en pensioengerechtigden per 1 januari 2018 niet te verhogen.

Kortingsbeleid

Pensioenaanspraken en –rechten kunnen alleen worden gekort indien is voldaan aan het bepaald in artikel 13e van de Pensioenwet BES en artikel 18a Regeling Pensioenwet BES. Het is een noodmaatregel wanneer alle overige beschikbare sturingsmiddelen, met uitzondering van het beleggingsbeleid zijn ingezet, zoals uitgewerkt in het kortetermijn herstelplan.

Er wordt niet meer gekort dan strikt nodig is om voldoende te kunnen herstellen.

De noodmaatregel korten verlaagt de pensioenen voor alle (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden in beginsel in gelijke mate en daarmee in beginsel evenwichtig. Gegeven de aard en de opzet van de pensioenregeling is het naar de mening van het bestuur niet nodig om onderscheid te maken naar deelnemers, gewezen deelnemers of pensioengerechtigden, dan wel naar leeftijdscohorten. Er kunnen echter situaties voorkomen die het bestuur doen besluiten om af te wijken van dit principe, bijvoorbeeld als een specifieke groep recentelijk al heeft bijgedragen aan het herstel of als een korting een specifieke groep disproportioneel raakt.

Korting (%) per jaar

	2017	2016	2015	2014	2013
Toegepaste korting	0%	3,5%	0%	0%	0%

Gezien de financiële positie per 31 december 2016 heeft PCN conform het herstelplan per 1 april 2017 de pensioenaanspraken en de pensioenrechten verlaagd met 3,5%. Deze korting is verwerkt in de jaarrekening van 2016. Dit heeft geleid tot een mutatie (afname) van de voorziening met USD 14.769.

Financieel herstel: beleid ongedaan maken korten of toekennen van een inhaalindexatie.

Wanneer de financiële situatie van het pensioenfonds het toelaat, bestaat de mogelijkheid voor het fonds tot het ongedaan maken van een korting of een toekennen van een inhaalindexatie (repareren van niet toegekende indexaties) onder de volgende voorwaarden:

- Het ongedaan maken van een korting of het toekennen van een inhaalindexatie mag niet leiden tot een dekkingsgraad lager dan de vereiste dekkingsgraad;
- Het ongedaan maken van een eerdere vermindering van aanspraken en rechten heeft voorrang op een inhaalindexatie;
- Aan het besluit tot het ongedaan maken van een korting of het toekennen van een inhaalindexatie ligt een continuïteitsanalyse ten grondslag, die inzicht geeft in de verwachte ontwikkeling van de dekkingsgraad na ongedaan making van een korting of toekenning van een inhaalindexatie.

Er wordt maximaal eenmaal per jaar gecompenseerd.

5.1.3 Financiering

Kostendekkende premie

Het fonds stelt jaarlijks een kostendekkende premie vast. Voor 2017 werd deze premie bepaald als de som van de volgende componenten:

- a. actuariële koopsom voor de inkoop van de nieuwe aanspraken;
- b. opslag van 0,9% voor smartegeld;
- c. risicopremie voor het overlijdensrisico;
- d. risicopremie voor het arbeidsongeschiktheidsrisico (8% over de bedragen in de voorgaande bullits in 2017, vanaf 2018 10%);
- e. opslag voor solvabiliteit conform artikel 32 lid 4 van de PW BES. Hierbij wordt uitgegaan van tactische vereist eigen vermogen met een minimum van het strategische vereist eigen vermogen. Voor het bepalen van de schokken met betrekking tot het renterisico (S1) wordt uitgegaan van de USD-swapcurve;
- f. geschatte uitvoeringskosten, zijnde de uitvoeringskosten exclusief de kosten vermogensbeheer. De kosten vermogensbeheer worden gefinancierd uit de beleggingsopbrengsten.

Feitelijke premie

De feitelijk ontvangen premie dient ten minste gelijk te zijn aan de kostendekkende premie.

Elke werkgever is een pensioenbijdrage aan het pensioenfonds verschuldigd voor iedere in zijn dienst zijnde werknemer. De premie wordt jaarlijks vastgesteld. De pensioenpremie wordt geheven over de pensioengrondslag waarbij 1/3 van de premie door de werkgever wordt ingehouden op het salaris van de deelnemer, en 2/3 ten laste komt van de werkgever. Voor 2017 gold een premie van 35,1% van de pensioengrondslag. Voor 2018 is de premie tevens vastgesteld op 35,1% van de pensioengrondslag.

Incassobeleid

Het bestuur hecht veel belang aan tijdige premiebetaling en hanteert een stringent incassobeleid. Indien de werkgever de pensioenbijdragen niet of niet volledig betaalt, zal het pensioenfonds de betrokken werkgever uiterlijk een maand na het verstrijken van de betalingstermijn een eerste aanmaning sturen. Indien daarop binnen een maand niet of niet volledig is betaald, zal het pensioenfonds de werknemers hierover informeren (tenzij een betalingsregeling is afgesproken). Gelijktijdig zal het fonds de premie, wettelijke of reglementaire boeten en aanmaningskosten invorderen per dwangbevel.

Indien drie maanden daarna nog steeds niet of niet volledig is betaald, zal het pensioenfonds de opbouw van pensioenaanspraken van de betrokken werknemers beëindigen, onderscheidenlijk beperken en de pensioenaanspraken op risicobasis geheel of gedeeltelijk doen vervallen.

BESTUURSVERSLAG

Aantal deelnemers aan de pensioenregeling

In onderstaande tabel is het verloop van de aantallen deelnemers weergegeven.

	Ultimo 2016	bij/af	Ultimo 2017
Deelnemers	2.795	76	2.871
Gewezen deelnemers	1.442	180	1.622
Totaal deelnemers	4.237	256	4.493
Ouderdomspensioen	541	41	582
Invalideitpensioen	25	7	32
Partnerpensioen	112	2	114
Wezenpensioen	26	-	26
Pensioentrekkenden	704	50	754
Totaal	4.941	306	5.247

Onderstaande tabel geeft inzicht in de aantallen deelnemers die bij PCN zijn geregistreerd en voor wie in de jaren 2013 – 2017 premie is ontvangen.

	2017	2016	2015	2014	2013
Aantal deelnemers	2.871	2.795	2.656	2.595	2.586

6 Beleggingsparagraaf

6.1 Terugblik economie en financiële markten 2017

Het jaar 2017 wordt gekenmerkt door een duidelijk aantrekkende economische groei in vrijwel alle regio's. Het Internationaal Monetair Fonds heeft als gevolg hiervan haar groeiverwachtingen voor vrijwel alle regio's opwaarts herzien. Uitzondering hierop vormt het Verenigd Koninkrijk. De economie van het Verenigd Koninkrijk heeft te lijden van de voortdurende onzekerheid rond Brexit.

De rente op de Amerikaanse 10-jaars staatsobligatie staat begin 2017 op 2,5% en ultimo 2017 op 2,4%. De rente op 30-jaars Amerikaanse staatsobligatie laat over 2017 een daling zien van 3,1% naar 2,7%. De 10-, 20- en 30-jaars USD swaprentes staan eind 2017 op respectievelijk 2,4%, 2,6% en 2,6%, dezelfde niveaus als aan het begin van het jaar. Deze relatief beperkte veranderingen in de Amerikaanse lange rentes verhullen de grote tussentijdse uitslagen als gevolg van de wisselwerking tussen geopolitieke spanningen, rommelige Amerikaanse politiek en lage inflatie bij een zich voortzettende economische groei.

Ondanks de aantrekkende economische groei blijft de inflatie gematigd in de VS en hardnekkig laag in de EU en Japan. Desondanks heeft de Amerikaanse Federal Reserve, op basis van de kracht van het economisch herstel in de VS, de rente in 2017 drie keer met 0,25% verhoogd, een voortzetting van het in 2016 ingeslagen pad. Dit om potentiële inflatoire druk voor te zijn. Daarnaast heeft de Fed aangegeven de obligatieposities die zij heeft opgebouwd uit hoofde van haar opkoopprogramma vanaf 1 oktober 2017 te gaan afbouwen. Toch kan worden gesteld dat de Amerikaanse central bank in 2017 terughoudend is geweest met het normaliseren van het monetair beleid om het economisch herstel, ook buiten de VS, niet in gevaar te brengen.

Tegen deze achtergrond laten alle categorieën over 2017 hoge rendementen zien waarbij met name aandelenindices record op record verbreken. De MSCI Noord-Amerika en MSCI Europa laten rendementen zien van respectievelijk 21,2% en 25,6%, in US-dollars gemeten. Het rendement van de MSCI Europa wordt voor een belangrijk deel verklaard door de appreciatie van 12,4% en 8,6% van respectievelijk de euro en het Britse pond ten opzichte van de US-dollar in 2017. Absolute koploper qua rendement is echter de MSCI Emerging Markets die, in US-dollar gemeten, een rendement van meer dan 37% laat zien over 2017. Risicovollere categorieën vastrentende waarden laten in absolute termen (in US-dollar gemeten) relatief hoge absolute rendementen zien: 7,5% voor global high yield, 10,3% voor EMD hard currency en 15,2% voor EMD local currency.

6.2 Strategisch beleggingsbeleid

6.2.1 Doelstelling beleggingsbeleid

Het hoofddoel van het beleggingsbeleid is het, binnen aanvaardbare risicogrenzen, leveren van een optimale bijdrage aan het veiligstellen van de pensioenaanspraken. Gestreefd wordt naar rendementsoptimalisatie binnen een aanvaardbaar risicoprofiel en binnen de door het bestuur vastgestelde risicokaders en rekening houdend met de lang- en kortlopende verplichtingen van het fonds, de solvabiliteitseisen die aan haar worden gesteld, het premiebeleid, de risicohouding en de investment beliefs.

6.2.2 Beleggingsbeleid 2017

Sinds overgang van het fiduciair management naar BlackRock in 2016 wordt het volgend beleggingsbeleid gevoerd:

- 65% van het vermogen wordt belegd in vastrentende waarden, en 35% in zakelijke waarden. De vermogensverdeling is dus onveranderd maar bij BlackRock wordt een andere onderverdeling gehanteerd: 46,5% returnportefeuille en 53,5% matchingportefeuille;
- De returnportefeuille bestaat uit aandelen, bedrijfsobligaties met een wat lagere kredietwaardigheid en staatsobligaties van opkomende markten uitgegeven in zowel lokale valuta als 'harde' valuta zoals Amerikaanse dollar en Euro. Het doel van de returnportefeuille is additioneel rendement te genereren boven het rendement van de verplichtingen om onder andere inflatiecorrectie te kunnen bieden;
- De matchingportefeuille bestaat uit US STRIPS. Het doel van de matchingportefeuille is om renterisico uit hoofde van de marktwaardering van de verplichtingen te reduceren;

- Er wordt belegd in aandelen uit Europa, Noord-Amerika, Japan, Verre Oosten exclusief Japan en opkomende landen;
- De beleggingen worden deels actief en deels passief beheerd. Actief beheer betekent dat de managers van de verschillende onderdelen van de portefeuille de mogelijkheid hebben om binnen de door het bestuur gestelde grenzen af te wijken van de benchmark om extra rendement te behalen. Bij passief beheer volgen de beheerders zo nauwkeurig mogelijk hun benchmarks teneinde de rendements- en risicokarakteristieken hiervan na te bootsen. Aandelen uit opkomende landen, bedrijfsobligaties met een wat lagere kredietwaardigheid en staatsobligaties van opkomende markten uitgegeven in zowel lokale valuta als 'harde' valuta worden actief beheerd. De overige aandelenregio's en de matchingportefeuille worden passief beheerd;
- Tactisch beleid tussen de verschillende beleggingen wordt niet toegestaan;
- Het renterisico wordt 50% afgedekt op marktrente.

6.2.3 Criteria en beleggingsuniversum portefeuille

Categorie	Universum	Restricties	Benchmark
US Staatsobligaties	US staatsobligaties	US staatsobligaties en STRIPS ¹	Afgedekte verplichtingen
Cash fonds	Cash, repo's en kortlopend schuld papier (in euro uitgegeven)	Dagelijkse liquiditeit Minimale rating AAA (of equivalent)	7-Day LIBID
Aandelen Europa	Beursgenoteerde Europese aandelen en financiële derivaten	Passief	MSCI Europe Net Index (USD)
Aandelen Noord-Amerika	Beursgenoteerde Noord-Amerikaanse aandelen en financiële derivaten	Passief	MSCI North America Net Index (USD)
Aandelen Japan	Beursgenoteerde Japanse aandelen en financiële derivaten	Passief	MSCI Japan Net Index (USD)
Aandelen Pacific ex-Japan	Beursgenoteerde aandelen van bedrijven uit Pacific ex-Japan en financiële derivaten	Passief	MSCI Pacific ex-Japan Net Index (USD)
Aandelen opkomende landen	Beursgenoteerde aandelen van bedrijven uit opkomende landen en financiële derivaten	Actief	MSCI Emerging Markets Net Index (USD)
Obligaties High Yield	'Sub investment grade' obligaties uitgegeven door Amerikaanse en Europese bedrijven	- Actief - Er wordt beperkt belegd in obligaties van financiële instellingen - Maximaal 50% in obligaties van ondernemingen met een rating hoger dan investment grade - 100% gehedged naar USD	Barclays US Corporate High Yield + Pan European High Yield (2,5% cap) market weighted index ex financials (USD Hedged)
Emerging Market Debt Hard Currency	Obligaties en geldmarkt-instrumenten, financiële uitgegeven door debiteuren uit opkomende landen en genoteerd USD, EUR, CHF, GBP en JPY, alsmede financiële derivaten	- Actief - 100 gehedged naar USD	JPM EMBI Global Diversified Index (USD Hedged)
Emerging Market Debt Local Currency	Obligaties, geldmarkt-instrumenten, uitgegeven door debiteuren uit opkomende landen en genoteerd in de 'eigen' valuta, alsmede liquiditeiten	- Actief	JPM GBI Emerging Markets Diversified Index

¹ STRIPS zijn Amerikaanse staatsleningen die geen tussentijdse rentebetalingen kennen.

6.3 Ontwikkelingen beleggingsbeleid in 2017

6.3.1 Gedeeltelijke rebalancing

Door de relatieve rendementsontwikkeling in 2017 bevinden de procentuele belangen in de returnportefeuille en matchingportefeuille zich in november 2017 tegen respectievelijk de boven- en ondergrens van de toegestane bandbreedtes van $\pm 10\%$ -punt ten van de strategische gewichten. Hoewel de bandbreedtes op dat moment niet zijn overschreden, besluit het bestuur om de portefeuille toch gedeeltelijk te herbalanceren om het risicoprofiel van de portefeuille terug te brengen tot het gewenste niveau. Daarbij is de overweging van de returnportefeuille teruggebracht tot de strategische weging plus 5%-punten en de onderweging van de matchingportefeuille gereduceerd tot de strategische weging minus 5%-punten.

6.3.2 Lokale beleggingen

Eén van de investment beliefs van PCN is dat zij vanuit maatschappelijke doelstellingen ervoor kiest om een deel van haar middelen te beleggen in de lokale economie. De lokale beleggingen dienen maatschappelijk relevant te zijn. Eind 2017 heeft PCN besloten om daadwerkelijk invulling te geven aan deze investment belief door in twee lokale projecten te participeren als (mede)financier. Hierbij is het kader voor lokale beleggingen aangepast om bij verstrekking van voldoende garanties of andere zekerheden aan PCN het maximum te financieren bedrag per project te kunnen ophogen tot USD 5 miljoen (standaard geldt een maximumbedrag van USD 3 miljoen per project).

6.3.3 Vervanging beheerder Emerging Market Debt Hard Currency

In 2017 heeft PCN besloten om de belegging in het Pictet-fonds voor Emerging Market Debt Hard Currency te verkopen en de opbrengst hiervan te herbeleggen in een door Prudential Global Investment Management beheerd beleggingsfonds van Nordea voor Emerging Market Debt Hard Currency. Aanleiding hiervoor is een advies van fiduciair manager BlackRock.

6.3.4 ALM 2018

Het bestuur heeft besloten om in 2018 een ALM-studie te laten uitvoeren.

Overzicht beleggingscategoriën

	2017	2016
Matching	53,5%	53,5%
Staatsobligaties VS	100,0%	100,0%
Return	46,5%	46,5%
Aandelen Europa	14,9%	14,8%
Aandelen Amerika	39,3%	39,4%
Aandelen Opkomende markten	12,8%	12,9%
Aandelen Japan	5,6%	5,6%
Aandelen Verre Oosten excl. Japan	2,6%	2,6%
High yield	10,8%	10,8%
Obligaties HC	5,4%	5,4%
Obligaties LC	8,6%	8,6%
	100,0%	100,0%
	100%	100%

6.3.5 Renteafdeckingsstrategie

PCN heeft in 2017 het renterisico voor 50% met een bandbreedte $\pm$ 5%-punt afgedekt op basis van marktrente. De renteafdekking is middels US STRIPS ingevuld onder andere om een relatief goede 'fit' te bereiken ten opzichte van looptijdenprofiel van de verplichtingen en het curverisico te reduceren. Daarbij is expliciet een matchingportefeuille in het leven geroepen. PCN maakt in haar renteafdeckingsstrategie geen gebruik van derivaten maar is van plan dit besluit in de loop van 2018 weer te heroverwegen om in de toekomst voorbereid te zijn op een mogelijk besluit van het bestuur om de renteafdekking te verhogen.

6.3.6 Aandelenportefeuille

In 2016 is bij de overgang naar BlackRock de samenstelling van de aandelenportefeuille geëvalueerd mede in het licht van de investment beliefs van PCN. Op basis hiervan heeft het bestuur besloten om voor aandelen ontwikkelde markten over te stappen van actief beheer naar passief beheer. Tegelijkertijd heeft het bestuur besloten om ook de diversificatie binnen de aandelenportefeuille te verbeteren door in meer regio's te gaan beleggen. Een betere diversificatie leidt tot een beter risico- en rendementsprofiel. De allocatie naar aandelen opkomende landen is gelijk gebleven, zowel qua weging als invulling (een beleggingsfonds van Schroders).

6.3.7 Kerngegevens

De beleggingswaarden in onderstaande tabellen met kerngegevens van het belegd vermogen ultimo 2017 en 2016 zijn gebaseerd op beleggingsrichtlijnen en wijken af van de beleggingswaarden in de jaarrekening (gebaseerd op wettelijke eisen):

BESTUURSVERSLAG

Beleggingscategorie	mandaat	Waarde per 31-12-2017	Waarde per 31-12-2017 %	Rendement 2017 Portefeuille	rendement index
Matching	53,5%			9,5%	3,1%
Staatsobligaties VS	100,0%	168.503	42,8%	9,5%	3,1%
Return	46,5%	205.455	52,2%	22,4%	21,5%
Aandelen Europa	14,9%	32.283	8,2%	26,4%	25,6%
Aandelen Amerika	39,3%	80.144	20,4%	21,0%	21,2%
Aandelen Opkomende markten	12,8%	28.726	7,3%	42,7%	37,3%
Aandelen Japan	5,6%	11.586	2,9%	23,7%	24,3%
Aandelen Verre Oosten excl. Japan	2,6%	5.545	1,4%	26,1%	26,0%
High yield	10,8%	20.087	5,1%	8,5%	7,5%
Obligaties HC (Nordea vanaf febr. 2017)	5,4%	10.235	2,6%	<i>niet bekend</i>	<i>niet bekend</i>
Obligaties LC	8,6%	16.850	4,3%	15,6%	15,2%
Overig	100%	19.720	5,0%	0,0%	0,0%
Totaal		393.679	100%	17,0%	13,0%

Beleggingscategorie	mandaat	Waarde per 31-12-2016	Waarde per 31-12-2016 %	Rendement 2016 Portefeuille	rendement index
Matching	53,5%				
Staatsobligaties VS	100%	154.243	47,5%	2,5%	1,3%
Return	100,0%	170.316	52,6%		
Aandelen Europa	14,8%	25.360	7,8%	-1,4%	-1,7%
Aandelen Amerika	39,4%	69.697	21,5%	10,0%	11,4%
Aandelen Opkomende markten	12,9%	20.588	6,3%	11,3%	11,2%
Aandelen Japan	5,6%	9.362	2,9%	2,0%	2,0%
Aandelen Verre Oosten excl. Japan	2,6%	4.153	1,3%	-1,5%	-1,4%
High yield	10,8%	18.670	5,8%	15,9%	16,7%
Obligaties HC	5,4%	8.672	2,7%	9,2%	10,2%
Obligaties LC	8,6%	13.813	4,3%	10,3%	10,2%
Overig	100%	40	0,0%		
Totaal		324.599	100%	3,50%	2,60%

Per 31 december 2017 bevinden alle onderscheiden beleggingscategorieën in bovenstaande tabel zich binnen het de gehanteerde bandbreedtes van het mandaat.

6.3.8 Performance

Het resultaat op de vermogensbeheerportefeuille over 2017 komt uit op 17,0% ten opzichte van een benchmarkrendement van 13,0%. Er is dus sprake van een outperformance op het niveau van de totale portefeuille.

6.3.9 Vastrentende waarden

De portefeuille vastrentende waarden laat over 2017 op totaalniveau een rendement zien van 9,8%. Dit rendement is hoger dan het benchmarkrendement dat 4,5% bedraagt.

De categorieën obligaties uit opkomende landen in harde valuta, obligaties opkomende landen in lokale valuta en global high yield laten in absolute termen relatief hoge rendementen zien hetgeen op geaggregeerd niveau resulteert in een rendement van 11,5%. Voornoemde categorieën behoren tot de returnportefeuille. Het rendement over 2017 op de veel grotere US STRIPS-portefeuille bedraagt circa 9,5% en drukt licht op het gewogen gemiddelde absolute rendement op vastrentende waarden. Deze categorie behoort tot de matchingportefeuille.

US Staatsobligaties

De US STRIPS-portefeuille behaalt met een rendement van 9,5% over 2017 een outperformance ten opzichte van haar benchmark (3,1%). Deze outperformance wordt verklaard door de verschillende ontwikkelingen die de STRIPS-curve en USD swaprente in deze periode hebben doorgemaakt.

High Yield

De beleggingscategorie Global High Yield laat over 2017 een rendement zien van 8,5%. De benchmark presteert over de verslagperiode met 7,5% iets minder. Er is dus sprake van outperformance.

Emerging Market Debt - Hard Currency en Local Currency

De beleggingen in Emerging Market Debt – Hard Currency en Emerging Market Debt – Local Currency laten rendementen zien van respectievelijk 11,7% en 15,6%. Hiertegenover staan benchmarkrendementen van respectievelijk 10,3% en 15,2%. Bij beide categorieën is dus sprake van een outperformance.

6.3.10 Aandelen

De aandelenportefeuille, die tot de returnportefeuille hoort, laat op totaalniveau over de verslagperiode een rendement zien van 26,0%. Dit is hoger dan de benchmarkperformance die 25,1% bedraagt. Er is dus sprake van een outperformance.

De portefeuille Europese aandelen rendeert over 2017 26,4%. Het benchmarkrendement over de dezelfde periode bedraagt 25,6%. Er is dus sprake van een outperformance van 0,8%.

De portefeuille Amerikaanse aandelen laat een rendement van 21,0% zien tegen een benchmarkrendement van 21,2%. De relatieve performance van deze portefeuille bedraagt afgerond -0,1%.

De belegging in Japanse aandelen rendeert 23,7% over 2017. Dit is lager dan de benchmarkperformance (24,3%) waardoor sprake is van een underperformance. De portefeuille Verre Oosten exclusief Japan laat over de verslagperiode een performance zien van 26,1%, in lijn met het benchmarkrendement van 26,0%.

De belegging in aandelen opkomende markten boekt over 2017 een rendement van 42,7%. Dit is aanzienlijk hoger dan de benchmarkperformance van 37,3%.

6.3.11 Maatschappelijk verantwoord beleggen en corporate governance

BlackRock

Bij de overgang naar BlackRock zijn de discretionaire aandelenmandaten bij Achmea Investment Management vervangen door beleggingsfondsen van BlackRock Global Index Funds. Deze beleggingsfondsen sluiten beleggingen in ondernemingen die betrokken zijn bij controversiële wapens uit. BlackRock zelf voldoet aan de UNPRI en UN Global Compact. Door actief de dialoog aan te gaan met de ondernemingen ('engagement') en door te stemmen op aandeelhoudersvergaderingen ('proxy voting') kan het Investment Stewardship team van BlackRock actief ondernemingen bewegen tot beter sociaal, milieugerelateerd en ethisch gedrag. Het beleid dat BlackRock volgt, staat op de publiek toegankelijke BlackRock 'Investment Stewardship' website. BlackRock rapporteert uitgebreid over haar activiteiten op dit vlak middels zowel directe communicatie als publieke verslaggeving op voornoemde website. Ook biedt BlackRock een perspectief op de ontwikkelingen in de markt.

Robeco

Het Robeco High Yield Bonds fonds heeft een uitsluitingsbeleid dat alle investeringen in controversiële wapens uitsluit (d.w.z. biologische, chemische, cluster wapens, en anti persoonsmijnen). Het fonds integreert 'Environmental, Social en Governance' (ESG) kwesties in haar investeringsbeslissingen.

Nordea

Nordea heeft operationeel beheer van het betrokken beleggingsfonds uitbesteed aan Prudential Global Investment Management. Analisten en portefeuillemanagers van PGIM nemen ESG-onderwerpen expliciet mee in hun beleggingsbeslissingen. PGIM rapporteert met regelmaat over geboekte vooruitgang op ESG-zaken en details van ESG-integratie in haar kwartaalrapportages,

Stone Harbor

Stone Harbor heeft de UNPRI richtlijnen ondertekend. Het Stone Harbor Emerging Markets Debt Local Currency fonds heeft geen expliciet maatschappelijk verantwoord beleggingsbeleid.

Schröders

Schröders heeft de UNPRI richtlijnen ondertekend. Het Schröders Global Emerging Markets Equity fonds heeft geen expliciet maatschappelijk verantwoord beleggingsbeleid.

6.4 Vooruitblik 2018

Veel marktpartijen handhaven ook voor 2018 positieve vooruitzichten voor de mondiale economie, maar toch wordt er voorlopig geen significant hogere inflatie verwacht.

Ook de komende periode zal het beleid van de centrale banken het renteverloop sterk beïnvloeden. In de VS schroeft de Federal Reserve haar crisismaatregelen verder terug door verdere afbouw van de balans en een matige renteverhoging. De Europese Centrale bank verkleint en herstructureert haar opkoopprogramma. In beide gevallen zal dit op een langzame en zorgvuldige wijze plaatsvinden om de economische groei niet gevaar te brengen.

Uitgedrukt in de Price/Earnings ratio blijven aandelen onverminderd duur. Dit geldt met name voor aandelen in ontwikkelde markten. De aandelen in opkomende markten zijn nog altijd aantrekkelijker geprijsd. De consensus verwachting voor alle regio's is dat de P/E ratio zal dalen.

Ook obligaties zijn momenteel duur: zowel de rente als de kredietopslagen zijn in historische context laag. Gegeven een verwachte stijging van de rente lijkt de ruimte voor verdere waardeinstijgingen.

Kosten Vermogensbeheer 2017

De totale kosten vermogensbeheer over 2017 bedragen USD 1.335. Uitgedrukt in een percentage van het gemiddeld belegd vermogen bedragen de kosten vermogensbeheer in 2017 0,37%, waarvan aan geschatte transactiekosten 0,05%.

Voor meer informatie over de kosten van het vermogensbeheer verwijzen wij naar de paragraaf "Kosten van de Pensioenregeling" in het "Bestuursverslag".

BESTUURSVERSLAG

Organisatie vermogensbeheer

Gedurende 2017 was het vermogensbeheer uitbesteed aan BlackRock. Montae treedt op als beleggingsadviseur. KAS Bank fungeert als custodian.

Informatievoorziening

De fiduciair manager levert per maand en per kwartaal rapportages ten aanzien van de beleggingen. De custodian levert maandelijks rapportages over de beleggingen. De beleggingsadviseur controleert deze rapportages en zet de belangrijkste conclusies met toelichting in maandelijks voorleggers ten behoeve van het bestuur, de Raad van Toezicht en het Advies- en Verantwoordingsorgaan.

Verantwoordelijkheden

PCN heeft bepaalde adviestaken uitbesteed aan de fiduciair manager. De voorstellen van de fiduciair manager worden kritisch beoordeeld door de beleggingsadviseur. Op basis van voorstellen van de fiduciair beheerder, bereidt de beleggingsadviseur voorstellen voor over de aanpassing van de beleggingsdoelstelling, het strategische beleid en manager selectie. Het dagelijks beheer van de portefeuille is uitbesteed aan vermogensbeheerders. De beleggingsadviseur verdiept zich nadrukkelijk in de gedetailleerde inrichting en de risico's van de beleggingsportefeuille en heeft hierover ook veelvuldig contact met de fiduciair manager en de vermogensbeheerder. Hierbij wordt niet alleen gesproken met de accountmanager en de outsourced CIO, maar ook met de beleggingsexperts, vanwege de specifiek benodigde technische kennis over de beleggingsfondsen. De beleggingsadviseur en de fiduciair beheerder zorgen er tezamen voor dat het bestuur voldoende begrijpelijke informatie ontvangt, die benodigd is om besluiten op het gebied van vermogensbeheer te kunnen nemen. Bij gesprekken met de vermogensbeheerder en fiduciair manager is het bestuur ook vertegenwoordigd en wel door de heer Bergsma die vanuit het bestuur nadrukkelijk is belast met het beleggingsbeleid en risicomanagement.

7 Financiële paragraaf

7.1 Ontwikkeling dekkingsgraad

	Vermogen	Technische voorziening	Dekkings- graad (%)
Stand per 31 december 2016	333.107	410.539	81,1
Beleggingsresultaten	55.938	8.700	11,5
Premiebijdragen	23.965	17.668	2,1
Uitkeringen	-10.613	-10.552	-0,5
Overig	11.598	-26.312	9,3
Stand per 31 december 2017	413.996	400.043	103,5

De dekkingsgraad ultimo jaar heeft zich de afgelopen jaren als volgt ontwikkeld:

	2017	2016
	%	%
Beginstand	81,1	82,0
Premieresultaat	2,1	1,8
Uitkeringen	-0,5	-0,5
Toeslagen/kortingen	-	2,7
Wijziging rentetermijnstructuur	7,5	-7,1
Rendement	11,5	0,8
Wijziging actuariële grondslagen en/of methoden	0,3	2,2
Overig	1,5	-0,8
Eindstand	103,5	81,1

De dekkingsgraad ultimo jaar heeft zich de afgelopen jaren als volgt ontwikkeld:

	31-12-2017	31-12-2016	31-12-2015	31-12-2014	31-12-2013
	%	%	%	%	%
Aanwezige dekkingsgraad	103,5	81,1	82,0	96,8	99,4
Minimaal vereiste dekkingsgraad	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Vereiste dekkingsgraad	116,9	116,1	115,0	114,3	118,0

De dekkingsgraad geeft aan in hoeverre een pensioenfonds in staat is om aan haar (toekomstige) pensioenverplichtingen te voldoen. PCN hanteert voor het vaststellen van de verplichtingen ultimo 2017 een rekenrente (voortschrijdend gemiddelde) van 2,53%.

Tot 10 oktober 2013 hoefde PCN geen vereist eigen vermogen aan te houden. Ultimo 2017 is de vereiste dekkingsgraad 116,9% en de minimaal vereiste dekkingsgraad 100,0%. Het pensioenfonds heeft een dekkingstekort als de dekkingsgraad minder dan 100,0% is en een reservetekort als de dekkingsgraad minder dan 116,9% is.

Ultimo 2017 is er sprake van een dekkingsoverschot van 3,5 procentpunt en een reservetekort van 13,4 procentpunt.

7.2 Herstelplan

In 2013 heeft het bestuur per 31 december 2013 een gecombineerd lange- en kortetermijn-herstelplan (hierna: het herstelplan) opgesteld en ingediend bij DNB. PCN voldeed mede door de hogere levensverwachtingen en de daling van de rekenrente (voortschrijdend gemiddelde) niet meer aan de wettelijke vereisten met betrekking tot de financiële positie.

In augustus 2016 heeft PCN een herzien herstelplan ingediend bij DNB in verband met een wijziging in de regelgeving waarbij de periode voor het kortetermijnherstel met 2 jaar is verlengd. Per 1 april 2017 heeft PCN de pensioenen van alle (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden met 3,5% gekort. Deze korting was noodzakelijk omdat de dekkingsgraad van PCN aan het eind van 2017 onder het herstelpad lag. Het Advies- en verantwoordingsorgaan heeft een positief advies uitgebracht over de maatregel. De Raad van Toezicht heeft met de maatregel ingestemd. De deelnemers en pensioengerechtigden hebben een brief ontvangen over de consequenties van de korting voor hun pensioen.

Aan het eind van 2018 ligt de dekkingsgraad van PCN boven het herstelpad. Daarom hoeft PCN in 2018 geen korting op de pensioenen door te voeren. Als de dekkingsgraad van PCN aan het eind van het tweede kwartaal van 2018 hoger is dan 100% dan is PCN uit het kortetermijnherstel. Eind 2028 dient PCN ook uit langetermijnherstel te zijn. De dekkingsgraad dient dan ten minste gelijk te zijn aan 116,9%.

7.3 Actuariële analyse van het resultaat

De samenstelling van het resultaat over 2017 en 2016 en de wijzigingen daarin blijken uit het volgende overzicht:

	2017	2016
Resultaat op beleggingsopbrengsten	82.999	-37.519
Resultaat op premie	4.837	3.152
Resultaat op kosten	-241	396
Resultaat op uitkeringen	-61	266
Resultaat op sterfte	-658	-197
Resultaat op arbeidsongeschiktheid	-390	-32
Resultaat op toeslagverlening (korting)	-	14.769
Resultaat op herverzekering	-429	-412
Resultaat op overige technische grondslagen	-7	-796
Resultaat op actuariële grondslagen en overige mutaties	-8.710	11.620
Resultaat op andere oorzaken	14.044	312
	91.384	-8.441

De belangrijkste verklaringen voor het resultaat zijn:

Resultaat op interest/beleggingen

Het resultaat op beleggingen wordt gevormd door de behaalde directe en indirecte beleggingsopbrengsten, de benodigde interesttoevoeging aan de pensioenverplichtingen (gelijk aan 2,06%) en het effect van de wijziging van de rente voor de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen. Het resultaat is met name bepaald door het effect van de wijziging van de rekenrente (voortschrijdend gemiddelde) voor de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen. Door die wijziging van de rekenrente (voortschrijdend gemiddelde) daalde de voorziening pensioenverplichtingen met USD 35.760. Het resterende deel van het resultaat is het saldo van de beleggingsopbrengsten en de interesttoevoeging van 2,06% aan de voorziening pensioenverplichtingen.

BESTUURSVERSLAG

Resultaat op premie

De ontvangen premie was hoger dan de kostendeekkende premie. Hierdoor ontstond een positief resultaat van USD 4.837.

De kostendeekkende en feitelijke premie volgens artikel 19 van de Pensioenwet BES zijn als volgt):

	2017	2016
Kostendeekkende premie	22.167	22.900
Feitelijke premie	23.965	23.376

De samenstelling van de kostendeekkende premie is als volgt:

	2017	2016
Actuarieel benodigde koopsom	17.668	17.839
Opslag voor uitvoeringskosten	1.460	2.385
Solvabiliteitsopslag (Vereist Eigen Vermogen)	3.039	2.676
	22.167	22.900

De feitelijke uitvoeringskosten kunnen als volgt worden gespecificeerd:

	2017	2016
Administratiekosten	677	1.161
Adviseurs- en controlekosten	957	677
Kosten Bestuur, Raad van Toezicht en Advies- en verantw. orgaan	233	192
Overige kosten	152	261
Uitvoeringskosten pensioenregeling (subtotaal)	2.018	2.291
Vrijval excassokosten	-317	-302
	1.701	1.989

Resultaat op uitkeringen

Dit is het verschil tussen de werkelijke uitkeringen en de verwachte netto vrijval uit de technische voorzieningen in verband met uitkeringen. Dit leverde een negatief resultaat op (USD 61).

Resultaat op actuariële grondslagen en overige mutaties

Het resultaat op actuariële grondslagen en overige mutaties (USD 958) heeft betrekking op de aanpassing van de opslag voor wezenpensioen op de voorziening voor het partnerpensioen (USD 747) en de wijziging van de gehuwdheidsfrequenties (USD 211) en de toekenning van extra pensioenaanspraken voortvloeiend uit de controle van de dossiers van voor 10-10-2010 (negatief USD 9.667).

Resultaat op andere oorzaken

Dit betreft het saldo van de overige lasten en de overige baten. Hierin zijn de baten verwerkt betreffende de mutaties die zijn voortgekomen uit de controle van de dossier van voor 10-10-2010.

7.4 Oordeel van de externe actuaris op de financiële positie.

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld.

De vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds Caribisch Nederland is naar de mening van de certificerend actuaris “niet voldoende” in verband met “reservetekort”.

8 Risicoparagraaf

8.1 Integraal risicomanagement

De wijze waarop het bestuur om gaat met integraal risicomanagement, het risicoraamwerk en de wijze waarop risicomanagement deel uitmaakt van het besturen van het Fonds is vastgelegd in het beleidsdocument integraal risicomanagement. Een samenvatting van dit beleid is vastgelegd in de ABTN van het Fonds.

8.2 Doelstelling PCN

Het pensioenfonds heeft de volgende drie doelstellingen:

1. Het uitvoeren van de pensioenovereenkomst van de aangesloten lichamen. Het fonds voert daarmee de in de Pensioenwet ambtenaren BES opgedragen werkzaamheden uit;
2. Een nominaal pensioen realiseren en indien mogelijk een waardevast pensioen;
3. Met de gekozen technische beleidsuitgangspunten (overlevingstafel, leeftijdsterugstellingen en opslag uit hoofde van excasso), de kans zo groot mogelijk te maken dat het fonds langdurig aan haar verplichtingen zal kunnen voldoen.

8.3 Risicobereidheid

Bij de realisatie van de doelstellingen van het Fonds wordt het bestuur geconfronteerd met risico's. Sommige risico's worden bewust gelopen en in andere situaties wil het Fonds een zo minimaal mogelijk risico lopen. Hierbij maakt het bestuur van het Fonds bewust onderscheid tussen financiële en niet-financiële risico's.

8.3.1 Risicohouding, risicobereidheid

Een "risico" wordt door PCN gedefinieerd als: een gebeurtenis waarbij de realisatie van een of meerdere doelstellingen negatief wordt beïnvloed. Een gebeurtenis waarbij de realisatie van een of meerdere doelstellingen positief wordt beïnvloed, definieert PCN als een "kans".

Bij de kerntaak vermogensbeheer kunnen zowel positieve effecten als negatieve effecten optreden afhankelijk van de gebeurtenis, bijvoorbeeld de renteontwikkeling of beurskoersen. Dit noemen we de "Risico exposure" van het vermogen op marktontwikkelingen. Hierbij is het gewenst om gebeurtenissen met een positief effect op het vermogen mogelijk te maken en tegelijkertijd de negatieve effecten te verkleinen.

Een gebeurtenis kan gelijktijdig zowel positieve als negatieve effecten op een doelstelling hebben. Het doel van een functionerend risicomanagement systeem is om de negatieve effecten te beperken zonder de positieve effecten in te perken. In de praktijk zal PCN een optimum zoeken waarbij de negatieve effecten en positieven effecten in lijn zijn met het gewenste risicoprofiel van PCN. Dit risicoprofiel wordt de "Risicohouding" genoemd.

De risicohouding is geen statische grootheid, maar kan (op een of meerdere) onderdelen veranderen door bijvoorbeeld veranderingen in de interne, financiële of externe situatie. PCN heeft daarom als uitgangspunt dat de risicohouding en daarmee de inschatting van de risico's en het samenstellen van beheersmaatregelen jaarlijks wordt geëvalueerd en indien nodig bijgesteld.

8.3.2 Risicocultuur en Governance

Het bestuur is eindverantwoordelijk voor het beheersen van het risicomanagement van het beleid. De Raad van Toezicht ziet toe op de wijze waarop door het bestuur wordt omgegaan met adequate risicobeheersing op de langere termijn.

De risicocultuur wordt in praktische zin uitgevoerd door in de besluitvorming consequent afwegingen te maken ten aanzien van de invloed van een mogelijk besluit op het totale risicoprofiel van PCN en de risicobereidheid van de verschillende stakeholders. Bij de voorbereiding van besluiten en beleid worden steeds verschillende opties en consequenties beschouwd. Bij de afwegingen wordt de impact op het individuele risico en het collectieve risico nadrukkelijk meegewogen. De beslisnotities bevatten daartoe standaard een risicoparagraaf. De afwegingen en uiteindelijke besluiten van het bestuur worden vastgelegd in de beslisnotities die integraal onderdeel uitmaken van de notulen.

Risicomanagementproces

STAP	Onderdeel	Toelichting
1	Risicostrategie	Het opstellen van de risicostrategie en hieraan gekoppeld de risicotolerantie en de risicobereidheid
2	Identificatie risico's	Jaarlijkse update van de integrale risicoanalyse. Welke risico's hebben een hoge mate van prioriteit en worden het komende jaar opgepakt?
3	Bepalen en implementeren van beleid	Wat zijn de normen en beheersmaatregelen? Zijn er nieuw vastgestelde normen en beheersmaatregelen die moeten worden geïmplementeerd?
4	Monitoring en rapportage	Hoe wordt er over risico's gerapporteerd en op welke wijze vindt de monitoring plaats?

Het bestuur monitort de ontwikkelingen van (de beheersing van) de risico's. De rapportage vindt op kwartaalbasis plaats en wordt voorbereid door de risicomanager van het Fonds. Hiervoor verzamelt de risicomanager informatie, toetst zij (niet-) reguliere rapportages (waaronder de SLA en ISAE 3000/3402 rapportages) van de uitbestedingspartijen, heeft periodiek overleg met de uitbestedingspartijen over relevante ontwikkelingen en stelt vervolgens een dashboard rapportage op. Met de rapportage verkrijgt het Fonds op integrale wijze management informatie en weet hiermee prioritering aan te brengen in de strategische jaaragenda.

Het Fonds is zich ervan bewust dat naast het toedelen van verantwoordelijkheden ook de risicocultuur of het risicobewustzijn een kritische succesfactor is in het hebben van integraal risicomanagement. De risicocultuur wordt doorlopend door PCN benoemd en uitgedragen in de evaluatiegesprekken die het Fonds houdt, de controle van het Fonds op de naleving van de processen en door risicobewustzijn als vast onderwerp te maken in de jaarlijkse bestuurs-evaluatie. Daarnaast worden te nemen besluiten expliciet aan de risicohouding, doelstelling, missie en visie van het Fonds. In de beslisdocumenten is een risicoparagraaf opgenomen waarin de impact op alle risico's zijn genoemd.

In 2017 heeft het Fonds de volgende verbeteringen aangebracht in het systeem van risicomanagement door de volgende elementen in het proces te actualiseren of te verbeteren:

- de risicokwantificering: Het Fonds heeft de risicowaarderingsschalen herijkt. Deze schalen geven per risicocategorie invulling aan wat het Fonds laag dan wel hoog vindt. Het Fonds hanteert per 1 januari 2018 voor zowel de financiële als de niet-financiële risico's drie impactschalen;
- de integrale risicomanagementrapportage: per 1 januari 2018 werkt het Fonds met een nieuw rapportageformat (voor het eerst over Q1, 2018). Dit format draagt bij aan het door het bestuur effectiever kan sturen op de (beheersing) van risico's.

In de volgende tabel worden voor alle verschillende risicocategorieën de belangrijkste ontwikkelingen en maatregelen over 2017 beschreven. Indien het risico niet wordt geaccepteerd, zijn aanvullende maatregelen vastgesteld. Voor een nadere definitie van de beschreven risico's wordt verwezen naar bijlage X van dit jaarverslag.

Beleggingsrisico's

In alle stappen van het beleggingsproces is sprake van risico's die geaccepteerd en beheerst dienen te worden. Daarnaast bestaan er binnen de beleggingsportefeuille zelf risico's. Voor deze risico's zijn beheersmaatregelen vastgesteld en geïmplementeerd. Hierover wordt periodiek door zowel Achmea Investment Management respectievelijk BlackRock als

Montae gerapporteerd. De afspraken ter beheersing van de risico's - zoals concrete begrenzings en periodiciteit van evaluatie - zijn beschreven in de beleggingsrichtlijnen.

Matching-/renterisico

Het risico als gevolg van het niet gematcht zijn van activa en passiva (inclusief off balance posten) dan wel inkomsten en uitgaven in termen van rentevoet, rentetypische looptijden, basisvaluta, liquiditeit typische looptijden en gevoeligheid voor ontwikkeling in prijspeil. Binnen deze risicocategorie zijn de belangrijkste risico's het renterisico, valutarisico, liquiditeitsrisico en inflatierisico.

Renterisico

Het pensioenfonds loopt renterisico doordat de waarde van de verplichtingen van het fonds (per jaar) anders op renteveranderingen reageert dan de waarde van de beleggingen. Het beleid is met ingang van 2016 als volgt: de rekenrente wordt gebaseerd op een 12-maands-voortschrijdend gemiddelde van de zogenaamde interne rente. Het bestuur beoogt hiermee beter aan te sluiten bij de (risicovrije) marktrente en zo grote schokken te voorkomen. Bovendien is de sturing van de afdekking van het renterisico minder gecompliceerd bij een rekenrente (voortschrijdend gemiddelde) gebaseerd op een 12-maands voortschrijdend gemiddelde. Dit betekent dat de waarde van de verplichtingen gedurende het jaar kan veranderen door rentebewegingen.

Beheersmaatregel: het renterisico wordt voor 50% afgedekt op marktrente met Amerikaanse staatsleningen / STRIPS waarbij sinds de overgang naar BlackRock ook de renteafdekking per looptijdinterval wordt ingericht, gemonitord en, indien nodig, bijgestuurd.

Valutarisico

De waarde van beleggingen kan veranderen door schommelingen in de wisselkoersen ten opzichte van de US dollar. De verplichtingen van PCN luiden immers in USD. Het beleid van PCN is dat er zoveel mogelijk belegd wordt in USD, zodat het valutarisico beperkt is. Op basis van het risicoprofiel wordt het aanwezige valutarisico binnen de beleggingsfondsen gedeeltelijk afgedekt door middel van valuta termijn contracten.

Liquiditeitsrisico

Het risico in deze context is dat een fonds niet op korte termijn aan zijn betalingsverplichtingen kan voldoen ofwel dat uitkeringen en inkomsten onvoldoende op elkaar zijn afgestemd. Het liquiditeitsrisico is beperkt, daar de premie--inkomsten vooralsnog hoger zijn dan de uitkeringen. Om het risico verder te beheersen heeft de pensioenadministrateur AGH in 2016 een gedegen cash managementproces ingericht, waarbij afstemming plaatsvond met Achmea Investment Management respectievelijk BlackRock en Montae.

Inflatierisico

Het pensioenfonds loopt inflatierisico doordat de waarde van de geïndexeerde pensioentoezeggingen anders op inflatieveranderingen reageert dan de waarde van de beleggingen. Het risico is koopkrachtverlies voor de deelnemer als de uitkeringen niet geïndexeerd kunnen worden door tegenvallende beleggingsresultaten. PCN loopt inflatierisico, waarbij de inflatie van de BES eilanden wordt gehanteerd. PCN beheerst dit risico door de toeslagambitie mee te nemen en te toetsen in de ALM-studie. In de beleggingsportefeuille wordt niet belegd in inflatie gerelateerde producten.

Marktrisico

Het marktrisico betreft het risico als gevolg van het blootstaan aan wijzigingen in marktprijzen van verhandelbare financiële instrumenten binnen een (handels-) portefeuille. Binnen het marktrisico wordt gekeken naar volatiliteit (inclusief actief beheer), diversificatie / spreiding, liquiditeit (verhandelbaarheid), concentratie en correlatie.

Verschillende risico's kunnen elkaar versterken of werken juist diversifiërend. Om die reden wordt het risico van marktwaardebewegingen op totaalniveau getoetst.

Marktvolatiliteit

Het grootste deel van de beleggingsportefeuille is belegd in vastrentende waarden. Een beperkt deel is belegd in risicovollere categorieën als High Yield en obligaties uit opkomende landen (hogere volatiliteit). Een deel (35%) is belegd in zakelijke waarden (hoge volatiliteit). De samenstelling van de portefeuille is gebaseerd op een ALM-studie. Gewenste risico's worden meegenomen in de ALM studie. Het betreft risico's waar bewust voor gekozen wordt op basis van risico/ rendement verwachtingen.

Er gelden zogenaamde 'floating' normen gedurende een jaar: de portefeuille kan langere tijd afwijken van de strategische norm, maar binnen een beperkte bandbreedte. De monitoring hiervan vindt maandelijks plaats. Er is geen sprake van leverage.

Aandelenrisico

Als onderdeel van marktrisico kan gekeken worden naar aandelenrisico. Aangezien het aandelenbelang onderdeel van de totale portefeuille uitmaakt, nemen we dit risico apart op. Het aandelenrisico betreft het risico op een daling van de marktwaarde van aandelen en zakelijke waarden. In de ALM en portefeuilleconstructie wordt de gewenste allocatie naar aandelen en zakelijke waarden bepaald en beheerst aan de hand van het risicoprofiel. Ieder kwartaal wordt een gevoeligheidsanalyse gemaakt.

Actief risico

Met actief risico wordt bedoeld de mate waarin de daadwerkelijke performance afwijkt van de strategische benchmark. PCN accepteert een bepaalde mate van actief beheer en beheerst het risico door voor actief beheerde mandaten limieten op maximale tracking error te hanteren. Daarmee wordt de afwijking ten opzichte van de benchmark gelimiteerd. Monitoring vindt per kwartaal plaats.

Diversificatie/spreiding en correlatie

PCN beschikt over een goed gediversifieerde portefeuille, welke periodiek getoetst wordt in een ALM studie en/of portefeuille constructiestudie. Hierbij wordt rekening gehouden met geldende correlaties. Een aandachtspunt is dat correlaties in tijden van crisis richting 1 bewegen en het voordeel van diversificatie voor een groot deel wegvalt. Een belegging in meer risicovollere categorieën vindt plaats door participatie in een beleggingsfonds, zodat er een zekere mate van spreiding bestaat.

Liquiditeitsrisico

Het risico dat beleggingen niet op korte termijn verkocht kunnen worden. Dit risico is voor PCN beperkt, daar alleen belegd wordt in liquide producten.

Concentratierisico

Door gebrekkige spreiding kan concentratierisico ontstaan waarbij verliezen optreden doordat een te grote gevoeligheid bestaat naar één regio, sector of marktpartij. In de portefeuille van PCN wordt er een groot deel in Amerika belegd, wat een concentratierisico betekent. Verder is de portefeuille gespreid over meerdere beleggingscategorieën en regio's. Het concentratierisico wordt beheerst in de ALM en portefeuilleconstructie studie en wordt periodiek gemonitord.

Kredietrisico

Het risico dat een tegenpartij contractuele of andere overeengekomen verplichtingen (waaronder verstrekte kredieten, leningen, vorderingen, ontvangen garanties) niet nakomt al dan niet als gevolg van het aan restricties onderhevig zijn van buitenlandse betalingen. Met betrekking tot het kredietrisico wordt enerzijds gekeken naar het kredietrisico in de beleggingsportefeuille en anderzijds naar het tegenpartijrisico.

Kredietrisico beleggingsportefeuille

PCN accepteert een bepaalde mate van kredietrisico in de beleggingsportefeuille door beleggingen aan te houden in bedrijfsobligaties met hoger risicoprofiel en staatsobligaties van ontwikkelingslanden. In de ALM studie en de portefeuille constructie wordt op basis van risicomaten een allocatie naar vastrentende beleggingscategorieën bepaald. Het fonds beheerst dit risico door binnen de beleggingsportefeuilles limieten op te nemen op kredietwaardigheidsratings van beleggingen in instrumenten, landen en/of sectoren.

Monitoring vindt op maand en kwartaalbasis plaats. Per kwartaal wordt een gevoeligheidsanalyse uitgevoerd, waarbij het effect van een beweging van de creditspread (kredietopslag) op de dekkingsgraad inzichtelijk wordt gemaakt.

Tegenpartijrisico

Bij het aangaan van transacties met externe partijen (o.a. derivatenposities en het gebruik van securities lending) wordt exposure opgebouwd bij tegenpartijen. Een faillissement van een tegenpartij kan tot verliezen leiden. Binnen het vastrentende USD staatsobligatiemandaat wordt geen gebruik gemaakt van derivaten. Binnen een aantal van de beleggingsfondsen worden in beperkte mate securities lending activiteiten uitgevoerd. Jaarlijks worden de securities lending activiteiten geëvalueerd op basis van een overzicht van de beleggingsfondsen.

Risico alternatieve beleggingen

Het fonds belegt momenteel niet in alternatieve beleggingen.

8.3.3 Overige financiële risico's

Verzekeringstechnisch risico

Risico dat uitkeringen (nu dan wel in de toekomst) niet gefinancierd kunnen worden vanuit de premie- en/of beleggingsinkomsten als gevolg van onjuiste en/of onvolledige aannames en grondslagen bij de vaststelling van de premie en de technische voorziening.

Het beleid is om de technische beleidsuitgangspunten (overlevingstafel, leeftijdsterugstellingen, opslag uit hoofde excasso) zo te kiezen, dat de kans zo groot mogelijk wordt gemaakt dat het fonds langdurig aan zijn verplichtingen zal kunnen voldoen. Het fonds toetst deze uitgangspunten regelmatig. Het fonds voert een zogenaamd eigen beheer, waarbij het overlijdensrisico sinds oktober 2015 gedeeltelijk is herverzekerd bij Ennia Leven Cariben N.V. Het betreft een kapitaalverzekering met een eigen behoud, een maximale dekking en een stoploss herverzekering.

8.3.4 Niet financiële risico's

Operationeel risico (waaronder interne beheersing en integriteitsrisico)

Het risico samenhangend met ondoelmatige of onvoldoende doeltreffende procesinrichting dan wel procesuitvoering. Beleid is gericht op het beschrijven van de administratieve organisatie en de maatregelen van interne controle. Het gaat hier om de processen die plaatsvinden binnen het bestuur en tussen het bestuur en de uitvoeringsorganisatie. Het bestuur is verantwoordelijk voor het uitvoeren van interne controlemaatregelen gericht op de juiste en volledige registratie van de gegevens van het pensioenfonds.

Om zicht te houden op de beheersing van de operationele risico's bij de uitbestedingsrelatie wordt jaarlijks een ISAE 3402 rapportage opgevraagd bij de pensioenadministratie en de fiduciair beheerder en worden SLA rapportages vereist, welke periodiek worden gecontroleerd op juistheid, tijdigheid en volledigheid.

Integriteitsrisico

Het risico dat de integriteit van het pensioenfonds wordt beïnvloed als gevolg van niet integere, onethische gedragingen van de organisatie, medewerkers dan wel van de leiding van het pensioenfonds.

In het kader van integere bedrijfsvoering kent het pensioenfonds het volgende beleid.

- Er is een gedragscode opgesteld die door het bestuur, en degenen die namens of in opdracht van het pensioenfonds werken en door het bestuur aan te wijzen betrokken dient te worden ondertekend;
- Het fonds heeft een incidentenregeling en die ook bepalingen bevat ter bescherming van klokkenluiders;
- Het pensioenfonds heeft een integriteitsbeleid wat tevens beleid bevat om het risico van belangenverstremgeling te voorkomen;
- Het pensioenfonds kent een vergoedingenbeleid. Het beheerst beloningsbeleid met betrekking tot derden aan wie werkzaamheden zijn uitbesteed, maakt onderdeel uit van het uitbestedingsbeleid.

Uitbesteding en hiermee samenhangende risico's

Het risico dat de continuïteit, integriteit en/of kwaliteit van de aan derden uitbesteede werkzaamheden dan wel door deze derden ter beschikbare gestelde apparatuur en personeel wordt geschaad.

Het beleid is vastgelegd in een separaat document. Het uitbestedingsbeleid heeft tot doel te waarborgen dat de uitbesteede werkzaamheden aan derden op een beheerste en integere wijze worden uitgevoerd. Zo worden onder andere eisen gesteld aan de uitbestedingspartijen omtrent reputatie, continuïteit en kwaliteit. Deze worden geborgd binnen de contracten en de SLA afspraken.

Juridische risico's

Het risico samenhangend met (veranderingen in en naleving van) wet- en regelgeving, het mogelijk bedreigd worden van de rechtspositie van het pensioenfonds, met inbegrip van de mogelijkheid dat contractuele bepalingen niet afdwingbaar of niet correct gedocumenteerd zijn. Daarnaast loopt het fonds een juridisch risico indien deelnemers of gepensioneerden het niet eens zijn met de hoogte van de pensioenaanspraak of pensioenuitkering.

BESTUURSVERSLAG

Er is voldoende juridische kennis binnen de organisatie (bestuur, ondersteuning en adviseurs) aanwezig. Daarnaast zijn alle risico's beoordeeld op wet- en regelgeving en zijn hiervoor beheersmaatregelen vastgesteld.

IT risico

Het risico dat bedrijfsprocessen en informatievoorziening onvoldoende integer, niet continue of onvoldoende beveiligd worden ondersteund door IT.

Een groot deel van de gegevens omtrent opgebouwde pensioenrechten wordt geadmistreerd in geautomatiseerde gegevensbestanden en systemen aanwezig bij de administrateur. Afspraken omtrent back-up, uitwijk en calamiteiten zijn vastgelegd in een contract met de administrateur/uitvoerder. Bij de uitbestedingspartijen worden de IT risico's afgedekt in de uitbestedingsovereenkomst en bijbehorende bewerkersovereenkomst.

9 Verwacht en gepland voor 2018

Het bestuur van PCN is in het tweede kwartaal van 2018 tot overeenstemming gekomen met BZK over een eenmalige extra koopsom in 2018 en een jaarlijkse extra premie voor een periode van zes jaar. Dit is de uitkomst van gesprekken tussen PCN en BZK naar aanleiding van de door PCN ingediende claim bij de Nederlandse Staat. Deze claim was gebaseerd op het standpunt van het bestuur dat PCN bij de oprichting in 2010 onvoldoende gefinancierd was door de Staat. PCN is content met de uitkomst van de besprekingen. De financiële bijdrage leidt tot een substantiële verbetering van de financiële positie van PCN en daarmee tot meer zekerheid voor de deelnemers.

De dekkingsgraad van PCN was aan het eind van het vierde kwartaal van 2017 en aan het eind van het eerste kwartaal van 2018 hoger dan 100%. Als de dekkingsgraad ook aan het eind van het tweede kwartaal van 2018 ten minste gelijk is aan 100% is PCN uit het korte termijn herstel. Dit betekent dat als de dekkingsgraad in de komende periode alsnog onder 100% uitkomt, bijvoorbeeld door een verlaging van de rekenrente (voortschrijdend gemiddelde) of door tegenvallende beleggingsmarkten, PCN opnieuw drie jaar de tijd heeft om te herstellen. Dit neemt niet weg dat de dekkingsgraad van PCN aan het eind van 2028 ten minste gelijk moet zijn aan 116,9% zoals beschreven in het lange termijn herstelplan.

PCN streeft ernaar in 2018 een aantal investeringen in Caribisch Nederland te realiseren. PCN ziet toegevoegde waarde in investeringen die waarde toevoegen aan de beleggingsportefeuille en tevens bijdragen aan de ontwikkeling van de eilanden. PCN voert in 2018 een ALM studie uit waarin het effect van lokale investering wordt meegenomen. De ALM studie geeft inzicht in de verwachte ontwikkeling van de dekkingsgraad van PCN over een langere periode. Tevens geeft de ALM studie inzicht in de effecten van wijzigingen in het beleid.

PCN streeft ernaar om in 2018 een goede aansluiting te houden met het Sectoroverleg Caribisch Nederland, met name met het oog op de toekomstbestendigheid van de pensioenregeling. Alhoewel de sociale partners verantwoordelijk zijn voor de inhoud van de pensioenregeling, is er ook een rol voor PCN als het gaat om het geven van inzicht van de consequenties van aanpassingen in de pensioenovereenkomst.

Het bestuur van PCN hoopt op een spoedige benoeming van een voorzitter van de Raad van Toezicht door de minister van BZK zodat de Raad van Toezicht weer op volle sterkte is.

Tot slot verwacht het bestuur aanpassingen in de samenstelling en wijze van benoeming van de leden van het Advies- en verantwoordingsorgaan. Met het oog op het waarborgen van ervaring, deskundigheid en continuïteit in het Advies- en verantwoordingsorgaan is in overleg tussen het bestuur en het Advies- en verantwoordingsorgaan een rooster van aftreden voorgesteld en is de procedure voor de kandidatuur aangepast. De Raad van Toezicht heeft met de voorstellen ingestemd. Om de wijzigingen door te voeren is een aanpassing van de statuten noodzakelijk. PCN stemt de voorgenomen wijziging af met het Sectoroverleg.

Curaçao, 13 juni 2018

Stichting Pensioenfonds Caribisch Nederland
Het bestuur

H.W.T. Linkels
Voorzitter

V.F. Marcha
Plaatsvervangend voorzitter

R.J. Hooker
Secretaris

G.H. Bergsma
Plaatsvervangend secretaris

VERANTWOORDING EN TOEZICHT

Het verslag van de Raad van Toezicht

Inleiding

Allereerst is van belang te memoreren dat het fonds wederom een positieve verklaring van de accountant zonder opmerkingen heeft ontvangen. Dit stemt de Raad van Toezicht uiteraard tot tevredenheid en is een compliment aan het Bestuur van het fonds waard. Helaas waren de baren ook in 2017 nog woelig voor PCN. Het bleek onvermijdelijk om de pensioenen met 3,5% te korten om op het herstelpad uit te komen. Inmiddels is de dekkingsgraad goed herstelt. Dit is het gevolg van het door PCN gevoerde beleid, waarbij PCN ook werd geholpen door de renteontwikkeling en positieve beleggingsresultaten. Positief is de uiteindelijke uitkomst van het overleg tussen PCN en de Nederlandse Staat over aanvullende financiering. Dit draagt bij aan een verdere verbetering van de financiële positie van PCN en leidt tot meer zekerheid voor de deelnemers en pensioengerechtigden. De rechtszaak die PCN tegen de Nederlandse Staat had aangespannen is hiermee van de baan. De Raad van Toezicht is tevreden met de uitkomst en meent dat de uitkomst in het belang is van alle stakeholders. De Raad van Toezicht heeft voor het overige vastgesteld dat het Bestuur de juiste aandacht heeft besteed aan de uitkomsten van het onderzoek van DNB naar de robuustheid van de pensioenuitvoering door AGH waarin bijzondere aandacht is gevraagd voor de IT inrichting, IT risico's en de controle processen binnen AGH.

Governance

In 2017 is de Raad van Toezicht helaas haar voorzitter kwijtgeraakt. Uiteraard feliciteren wij mevr. Bijleveld – Schouten van harte met haar eervolle, maar ook zware en belangrijke functie van Minister van Defensie. En wij wensen haar daarbij alle wijsheid en succes toe. Als Raad van Toezicht betreuren we haar vroegtijdig vertrek echter ten zeerste. Wij bedanken haar voor haar intensieve, deskundige inzet en grote betrokkenheid voor de Raad van Toezicht van PCN. Tot op heden hebben we van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties nog geen voordracht mogen ontvangen voor een nieuwe voorzitter. We hopen echter dat de voordracht nu snel komt, zodat de Raad van Toezicht in 2018 weer met een voltallige bezetting haar taken kan vervullen.

Begin 2017 heeft de Raad van de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties de bevestiging gekregen van de voordracht tot herbenoeming van de heer C.J.A. Maas voor een tweede zittingstermijn. Graag benadrukken we het belang nog een keer van wat we in ons verslag bij het jaarverslag 2016 hebben gezegd over het belang van het vroegtijdig starten van herbenoeming en vervangingstrajecten voor functies bij Bestuur en Raad van Toezicht.

Met zorg heeft de Raad van Toezicht kennisgenomen van de onderzoeken bij de pensioenuitvoerder van het fonds, AGH. De resultaten die twijfel uiten over de bestendigheid en robuustheid van de uitvoering door AGH dwingen tot actie en heroverweging. Graag wil de Raad van Toezicht het Bestuur van PCN complimenteren met de wijze waarop zij de onderzoeken heeft geëntameerd en begeleid en voor de wijze waarop het Bestuur, in constructieve samenwerking met DNB, intensief toeziet op het handelen van AGH in deze problematiek. Het bewijst dat het uitbestedingsrisico zich in de warme belangstelling van het Bestuur mag verheugen.

Voorts heeft de Raad van Toezicht in 2017, vooruitlopend op een bredere evaluatie van de vergoedingsregeling voor het Bestuur in 2018, een beperkte wijziging in de bestaande regeling aangebracht. Door deze wijziging heeft de Raad van Toezicht de bevoegdheid om in bijzondere situaties een bestuurslid een extra vergoeding toe te kennen. Op grond van deze nieuwe bevoegdheid heeft de Raad van Toezicht in 2017 de voorzitter van het Bestuur een extra vergoeding toegekend. Naar het oordeel van de Raad van Toezicht was dit noodzakelijk omdat zij heeft moeten constateren dat de werkbelasting van met name de voorzitter, als gevolg van de financiële situatie van het fonds, de discussie met de staat, de rechtszaak i.v.m. de claim en het opstarten van het lokale beleggingsbeleid, substantieel hoger was in 2017 (en ook al daarvoor) dan voorzien de reguliere vergoedingsregeling.

Financiële positie

De Raad van Toezicht volgt de ontwikkeling van de dekkingsgraad van PCN op de geldende rekenrente en op marktwaarde op de voet.

De dekkingsgraad van het fonds kende in 2017, gesteund door de ontwikkeling van de Dollar Swap rente en de maatregelen in het herstelplan een krachtig herstel, zozeer dat PCN het jaar met een dekkingsgraad boven het herstelpad kon afsluiten en een verdere korting op de uitkeringen en rechten van de deelnemers gelukkig achterwege kon blijven. De Raad van Toezicht is hier zeer verheugd over en hoopt, in het belang van alle deelnemers in het fonds, dat het herstel in 2018 verder doorzet. zodat in de toekomst indexatie van de uitkeringen en rechten weer in beeld komt. De bijdrage van de Staat die volgt uit de onderhandelingen die PCN met de Staat heeft gevoerd levert een forse positieve bijdrage aan dit herstel.

VERANTWOORDING EN TOEZICHT

Voorts is de Raad van Toezicht verheugd dat in 2017 een begin is gemaakt met de invulling van het lokale beleggingsbeleid. Hiermee kan het fonds een belangrijke bijdrage leveren aan de ontwikkeling van alle drie de eilanden. Uiteraard met als randvoorwaarde dat de beleggingen moeten passen bij de primaire taak van het fonds: het veiligstellen van de pensioenen van haar deelnemers.

Samenwerking

De Raad van Toezicht is positief over de onverminderd constructieve samenwerking binnen het Bestuur. Dit uit zich in adequate besluitvorming en open communicatie tussen de verschillende organen.

De Raad van Toezicht constateert voorts dat het Bestuur met de verschillende uitvoeringsorganisaties op een goede en kritische manier contact onderhoudt en daarbij de confrontatie niet schuwt. Samen met de deskundige bestuursondersteuning, zorgt dit voor voldoende checks en balances. Zoals bij het onderdeel Governance al opgemerkt, vereist de samenwerking met AGH meer dan normale belangstelling en tijd. De Raad van Toezicht vertrouwt erop dat het Bestuur ook in dit dossier in goed overleg met alle betrokkenen tot een voor het fonds duurzame en robuuste oplossing komt.

Tenslotte

De Raad van Toezicht hoopt, en ziet daar ook voldoende tekenen voor, dat het krachtige herstel van de financiële positie van het fonds in 2017 zich verder doorzet in 2018. Terugkeer in rustiger vaarwater is wat dit nog jonge fonds nodig heeft en verdient. Een gezonde en stabiele financiële positie, zonder verdere kortingen en met uitzicht op indexatie in de toekomst, is vooral ook wat haar deelnemers verdienen. De Raad van Toezicht heeft er, op basis van de ervaringen van de afgelopen jaren, alle vertrouwen in dat het Bestuur zich hier volledig en met enthousiasme voor inzet.

De Raad van Toezicht heeft in 2017 ingestemd met:

- De korting van de pensioenaanspraken en pensioenen per 1 april 2018
- De begroting voor 2018
- De premie voor 2018
- Het niet verlenen van indexatie per 1 januari 2018
- Twee lokale investeringsprojecten

Curaçao, 13 juni 2018

Stichting Pensioenfonds Caribisch Nederland
De Raad van Toezicht

De heer C.J.A. Maas
plaatsvervangend voorzitter

De heer H.F. Domacassé
Lid

VERANTWOORDING EN TOEZICHT

Reactie van het Bestuur op het verslag van de Raad van Toezicht

Het Bestuur heeft nota genomen van het verslag van de Raad van Toezicht en herkent zich hierin. Het Bestuur ervaart de samenwerking met de Raad van Toezicht als positief en bedankt de Raad van Toezicht voor hun inzet en betrokkenheid.

Curaçao, 13 juni 2018

Het Bestuur van Pensioenfonds Caribisch Nederland

Verslag van het Advies- en verantwoordingsorgaan

Samenstelling Advies- en Verantwoordingsorgaan

Het Advies- en Verantwoordingsorgaan (AVO) is in augustus 2014 opgericht en functioneert nu ruim drie en een half jaar. Het AVO bestaat uit drie leden die samen de drie geledingen van het pensioenfonds vertegenwoordigen. Bonaire levert een vertegenwoordiger van de pensioengerechtigden, Saba levert een vertegenwoordiger van de actieve deelnemers en Sint Eustatius levert een vertegenwoordiger van de werkgevers. Om de continuïteit, kennis en ervaring van het AVO te waarborgen, heeft het Bestuur van PCN in 2017 voorgesteld om het AVO anders in te richten. Hiervoor is een aanpassing van de statuten nodig. Het AVO heeft een positief advies gegeven over deze aanpassing. Het AVO heeft naar aanleiding van de wijzigingen reeds een rooster van aftreden samengesteld, dat goedgekeurd is door het Bestuur.

In juni en november 2017 is het AVO bij elkaar geweest waarbij ingegaan is op de volgende onderwerpen:

- Fondsdocumenten
- Diverse adviesaanvragen
- Compliance Officer/Integriteit
- Lokale investeringen
- Communicatie
- Vermogensbeheer
- Beleggingsbeleid
- Premie- en Indexatiebeleid
- Herstelplan
- Begroting en jaarrekening
- Actuariële rapportages uitvoeringsorganisatie en actuaris

Formele adviesaanvragen

Het Bestuur heeft in 2017 formele adviesaanvragen ingediend bij het Advies- en Verantwoordingsorgaan ten aanzien van de volgende onderwerpen:

- Wijziging van pensioenreglement en het uitvoeringsreglement
- Begroting 2017 en begroting 2018
- Het doorvoeren van een korting van de pensioenen per 1 april 2017
- Franchise en pensioenpremie 2018
- Aanpassing inrichting Advies- en Verantwoordingsorgaan

Het AVO heeft een positief advies op bovengenoemde onderwerpen gegeven.

Terugblik

Het AVO kijkt terug op een positief jaar, waarin het Bestuur het AVO voor belangrijke onderwerpen heeft geconsulteerd. Het AVO en het bestuur hebben een goede werkrelatie. Hierdoor kon veel werk verzet worden en is resultaatgericht samengewerkt. De inspanningen van het Bestuur hebben geloond waardoor geen verdere korting doorgevoerd hoeven te worden na de korting per 1 april 2017. De dekkingsgraad is per eind 2017 zelfs boven het herstelpad en de minimale vereiste dekkingsgraad. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door de goede rendementen van 2017 en de gestegen rekenrente. Het Bestuur is ons inziens ook actief bezig met het verkennen van diverse lokale projecten. Wij hopen in 2018 concrete resultaten te zien vanuit deze verkenning en de realisatie van lokale investeringen.

Vooruitblik 2018

Het Bestuur heeft de diverse uitdagingen die er in 2017 waren, voortvarend opgepakt om nader uit te werken. Het AVO is tevreden met de uitkomst van het overleg met de Nederlandse Staat dat het Bestuur in mei 2018 heeft behaald. Hiermee wordt met aanvullende financiering tegemoetgekomen aan de behoefte aan aanvullende financiering voor PCN en een betere financiële positie in het belang van de deelnemers. Tevens hoopt het AVO dat in 2018 rendement verhogende lokale

VERANTWOORDING EN TOEZICHT

---

investeringen gestalte kunnen krijgen en PCN in het algemeen opnieuw een goed rendement kan behalen hetgeen een positieve bijdrage levert aan de dekkingsgraad in 2018.

Curaçao, 13 juni 2018

Pensioenfonds Caribisch Nederland
Het Advies- en verantwoordingsorgaan

Mw. C. Fernandes Pedra
Voorzitter

Mw. N.L. van Putten
Lid

Dhr. D.K. Levenstone
Lid

VERANTWOORDING EN TOEZICHT

Reactie van het Bestuur op het oordeel van het Advies- en verantwoordingsorgaan

Het Bestuur heeft nota genomen van het oordeel van het Advies- en Verantwoordingsorgaan en herkent zich hierin. Het Bestuur ervaart de samenwerking met het Advies- en Verantwoordingsorgaan als positief en bedankt het Advies- en Verantwoordingsorgaan voor hun inzet en betrokkenheid.

Curaçao, 13 juni 2018

Het Bestuur van Pensioenfonds Caribisch Nederland

Verslag werkzaamheden compliance officer

De overeenkomst met betrekking tot de compliance officer functie is eind maart 2017 getekend.

De vragenlijsten met betrekking tot de gedragscode 2016, verplicht voor alle verbonden personen en insiders, zijn door de compliance officer beoordeeld en naar aanleiding hiervan zijn opmerkingen gemaakt. Deze opmerkingen zijn nog niet verwerkt in de vragenlijsten met betrekking tot de gedragscode 2017. Wel zijn afspraken gemaakt over de rapportering van relatiegeschenken en uitnodigingen. De melding dient eerst te worden verricht bij PCN-secretaris die vervolgens rapporteert aan de compliance officer. Over het derde en vierde kwartaal 2017 heeft deze rapportering plaatsgevonden.

De vragenlijsten met betrekking tot de gedragscode 2017 zijn recentelijk beoordeeld en de opmerkingen naar aanleiding hiervan zijn vergelijkbaar met de eerdere opmerkingen met betrekking tot 2016.

Het Bestuur heeft het voornemen om de vragenlijsten 2018 aan te passen naar aanleiding van de beoordelingen en opmerkingen van de compliance officer.

Curaçao, 13 juni 2018

J. Advokaat, Compliance officer
MPHC Accountants & Adviseurs N.V.

VERANTWOORDING EN TOEZICHT

Reactie van het Bestuur op het verslag werkzaamheden Compliance officer

Het Bestuur heeft nota genomen van het verslag werkzaamheden Compliance Officer en herkent zich hierin. Het Bestuur ervaart de samenwerking met de Compliance Officer als positief en bedankt de Compliance Officer voor zijn inzet en betrokkenheid.

Curaçao, 13 juni 2018

Het Bestuur van Pensioenfonds Caribisch Nederland

JAARREKENING

BALANS PER 31 DECEMBER

Balans per 31 december

Na bestemming van het saldo van baten en lasten

		2017	2016
ACTIVA			
Beleggingen voor risico pensioenfonds	1	394.344	324.957
Vorderingen en overlopende activa	2	17.644	3.664
Liquide middelen	3	4.659	7.645
		416.647	336.266
PASSIVA			
Stichtingskapitaal en reserves	4	13.953	-77.432
Technische voorzieningen	5	400.043	410.539
Overige schulden en overlopende passiva	6	2.651	3.159
		416.647	336.266
Dekkingsgraad op basis van FTK (in %)			
Aanwezige dekkingsgraad		103,5%	81,1%

STAAT VAN BATEN EN LASTEN

Staat van Baten en Lasten

		2017	2016
BATEN			
Pensioenpremiebijdragen van werkgevers en werknemers	7	23.965	23.376
Beleggingsresultaten risico pensioenfonds	8	55.938	8.552
Overige baten	9	14.054	1.106
		93.957	33.034
LASTEN			
Pensioenuitkeringen	10	10.613	10.028
Uitvoeringskosten pensioenregeling	11	2.018	2.291
Mutatie technische voorzieningen voor risico pensioenfonds	12		
Pensioenopbouw		17.668	17.344
Korting		-	-14.769
Rentetoevoeging		8.700	9.974
Onttrekking voor pensioenuitkeringen		-10.552	-10.293
Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten		-317	193
Wijziging marktrente		-35.760	36.097
Wijziging actuariale grondslagen en methoden		-958	-11.620
Wijziging uit hoofde van waardeoverdrachten		-	-
Overige mutaties		10.723	1.024
		-10.496	27.950
Saldo overdrachten van rechten risico pensioenfonds	13	-	-
Herverzekeringen	14	429	412
Overige lasten	15	10	794
		2.573	41.476
Saldo van baten en lasten		91.384	-8.441
Bestemming van het saldo van baten en saldo			
Mutatie algemene reserve		91.384	-8.441

KASSTROOMOVERZICHT

Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de directe methode.

	2017	2016
Kasstroom uit pensioenactiviteiten		
Ontvangen premiebijdragen risico pensioenfonds	16.794	17.931
Ontvangen herverzekeringen	-	226
Ontvangen overdrachten van rechten risico pensioenfonds	-	257
Betaalde pensioenuitkeringen	-10.319	-10.950
Betaalde herverzekeringen	-456	-137
Betaalde overdrachten van rechten risico pensioenfonds	-	-12
Betaalde pensioenuitvoeringskosten	-1.404	-2.164
Overige baten en lasten	6.591	24.554
VUT-regeling	-39	-14
	11.166	29.691
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten		
Ontvangen inzake verkopen beleggingen	118.179	372.119
Betaald inzake aankopen beleggingen	-130.759	-416.024
Ontvangen directe beleggingsopbrengsten	86	6.675
Overige mutaties inzake beleggingen	5	6.801
Betaalde kosten van vermogensbeheer	-1.663	-1.233
	-14.152	-31.662
Mutatie liquide middelen	-2.986	-1.971
Samenstelling geldmiddelen		
Liquide middelen per 1 januari	7.645	1.563
Mutatie liquide middelen	-2.986	6.082
Liquide middelen per 31 december	4.659	7.645

TOELICHTING OP DE GRONDSLAGEN

Toelichting op de grondslagen

ALGEMEEN

Inleiding

De Stichting Pensioenfonds Caribisch Nederland (hierna 'PCN' of het 'pensioenfonds') is statutair gevestigd; Kaya General Carlos Manuel Piar 5, Kralendijk te Bonaire. De stichting is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel Bonaire onder nummer 7559. Het doel van het pensioenfonds is het nu en in de toekomst verstrekken van uitkeringen aan gepensioneerden en nabestaanden ter zake van ouderdom en overlijden; tevens verstrekt het pensioenfonds uitkeringen aan arbeidsongeschikte deelnemers. Deze doelstelling is nader uitgewerkt in onder andere de statuten, het pensioenreglement, de uitvoeringsovereenkomst en de Actuariële en Bedrijfstechnische Nota.

Overeenstemmingsverklaring

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek BES en met inachtneming van de Nederlandse Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving, m.u.v. de actuariële rekenrente (voortschrijdend gemiddelde). Volgens de Pensioenwet BES wordt uitgegaan van een maximale vaste rekenrente (voortschrijdend gemiddelde) van 4%. Ultimo 2017 is een rekenrente (voortschrijdend gemiddelde) gehanteerd van 2,53%, zijnde het gemiddelde van de interne rente over de laatste 12 maanden van de met de USD-swapcurve berekende voorziening pensioenverplichtingen over die laatste 12 maanden (ultimo 2016: 2,06%).

Alle bedragen zijn vermeld in duizenden US Dollars, tenzij anders is aangegeven. De in de tabellen opgenomen getallen zijn afgeronde bedragen. Door afronding kan het voorkomen dat de totalen niet geheel overeenstemmen met de som van de afzonderlijke getallen.

Vergelijking met voorgaand jaar

De gehanteerde grondslagen van waardering en van resultaatbepaling zijn ongewijzigd ten opzichte van het voorgaand jaar, met uitzondering van de toegepaste schattingswijzigingen zoals opgenomen in paragraaf 'Schattingswijzigingen'.

Schattingswijzigingen

De actuariële grondslagen en/of methoden worden periodiek beoordeeld en mogelijk herzien ten behoeve van de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid.

Dit betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen ten aanzien sterfte, langlevens, arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen voor zowel de gehele bevolking als specifiek voor de populatie van het pensioenfonds.

ALGEMENE GRONDSLAGEN

Opname van een actief of een verplichting

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het pensioenfonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Verantwoording van baten en lasten

Baten worden in de staat van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip

TOELICHTING OP DE GRONDSLAGEN

---

waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde. Dit betekent dat transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum. Als gevolg hiervan kan sprake zijn van een post "nog af te wikkelen transacties". Deze post kan zowel een actief als een passief zijn.

Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Schattingen en veronderstellingen

De opstelling van de jaarrekening in overeenstemming met Boek 2 BW BES vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten. De schattingen en hiermee verbonden veronderstellingen zijn gebaseerd op ervaringen uit het verleden en verschillende andere factoren die gegeven de omstandigheden als redelijk worden beschouwd. De uitkomsten hiervan vormen de basis voor het oordeel over de boekwaarde van activa en verplichtingen die niet op eenvoudige wijze uit andere bronnen blijkt. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen.

De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien, indien de herziening alleen voor die periode gevolgen heeft, of in de periode van herziening en toekomstige perioden, indien de herziening gevolgen heeft voor zowel de verslagperiode als toekomstige perioden.

Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen

Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief transactiekosten, provisies, valutakoersverschillen, e.d., worden als beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen.

Vreemde valuta

Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar de rapporteringsvaluta US Dollar tegen de koers per balansdatum. Deze waardering is onderdeel van de waardering tegen reële waarde. Baten en lasten voortvloeiende uit transacties in vreemde valuta worden omgerekend tegen de koers per transactiedatum. Alle valutakoersverschillen zijn verwerkt in de staat van baten en lasten.

SPECIFIEKE GRONDSLAGEN

Beleggingen voor risico pensioenfondsen

Algemeen

De beleggingen worden gewaardeerd tegen reële waarde, slechts indien de reële waarde van een belegging niet betrouwbaar kan worden vastgesteld, vindt waardering plaats op basis van geamortiseerde kostprijs. Overlopende activa en passiva alsmede liquiditeiten vermogensbeheer worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Het verschil tussen reële waarde en nominale waarde is bij deze activa en passiva in het algemeen gering.

Participaties in beleggingspools en -instellingen die gespecialiseerd zijn in een bepaald soort beleggingen worden gerubriceerd en gewaardeerd volgens de grondslagen voor die onderliggende beleggingen ("look-through"-benadering). Bij gemengde beleggingsfondsen wordt aangesloten bij de hoofdcategorie, bepaald op basis van reële waarde.

Vorderingen en schulden uit beleggingen welke samenhangen met een specifieke beleggingscategorie worden onder beleggingsdebiteuren dan wel -crediteuren opgenomen in de betreffende beleggingscategorie.

Financiële instrumenten worden gebruikt ter afdekking van beleggingsrisico's en het realiseren van het vastgelegde beleggingsbeleid. De derivatenposities zijn opgenomen als een afzonderlijke beleggingscategorie.

TOELICHTING OP DE GRONDSLAGEN

Reële waarde

De beleggingen van het pensioenfonds worden gewaardeerd tegen de reële waarde per balansdatum. Voor de meerderheid van de financiële instrumenten van het pensioenfonds kan gebruik worden gemaakt van genoteerde marktprijzen. Derivaten worden gewaardeerd door gebruik te maken van netto contante waardeberekeningen. Bepaalde instrumenten, zoals participaties in beleggingsfondsen worden gewaardeerd door gebruik te maken van de intrinsieke waarde. Het is gebruikelijk en mogelijk om de reële waarde binnen een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen. Slechts indien de reële waarde van een belegging niet betrouwbaar kan worden vastgesteld, vindt waardering plaats op basis van geamortiseerde kostprijs.

Voor financiële instrumenten zoals beleggingsvorderingen en -schulden geldt dat de boekwaarde de reële waarde benadert als gevolg van het korte termijn karakter van de vorderingen en schulden. De boekwaarde van alle activa en de financiële verplichtingen op balansdatum benadert de reële waarde.

Vastgoedbeleggingen

Beleggingen in direct vastgoed worden gewaardeerd tegen de reële waarde per balansdatum, gebaseerd op door onafhankelijke deskundigen verrichte taxaties. Indien daartoe aanleiding is, wordt bij de waardering rekening gehouden met de feitelijke verhuursituatie en/of renovatieactiviteiten.

Beursgenoteerde (indirecte) vastgoedbeleggingen worden gewaardeerd tegen de reële waarde, zijnde de beurskoers per balansdatum.

Niet-beursgenoteerde (indirecte) vastgoedbeleggingen worden gewaardeerd tegen de reële waarde welke is bepaald op basis van de door de vermogensbeheerder van het pensioenfonds afgegeven intrinsieke waarde, zijnde een benadering van de marktwaarde.

Aandelen

Aandelen worden gewaardeerd tegen reële waarde. Voor beursgenoteerde aandelen is dit de beurswaarde. Voor niet-beursgenoteerde participaties in aandelenfondsen is dit de door de vermogensbeheerder afgegeven intrinsieke waarde, die de reële waarde van de onderliggende beleggingen representeert.

Vastrentende waarden

Vastrentende waarden worden gewaardeerd tegen reële waarde inclusief opgelopen rente. Voor beursgenoteerde vastrentende waarden is dit de beurswaarde per balansdatum. Voor niet-beursgenoteerde participaties in vastrentende waardenfondsen is dit de door de vermogensbeheerder afgegeven intrinsieke waarde, die de reële waarde van de onderliggende beleggingen representeert.

Derivaten

Derivaten worden gewaardeerd tegen reële waarde, te weten de relevante marktnotering of, als die er niet is, de waarde die wordt bepaald met behulp van marktconforme en toetsbare waarderingmodellen.

Derivaatcontracten met een negatieve waarde worden in de balans onder de overige schulden en overlopende passiva verantwoord.

Overige beleggingen

Overige beleggingen worden gewaardeerd tegen reële waarde. De waardering hiervan geschiedt tegen de intrinsieke waarde, die de reële waarde van de onderliggende beleggingen representeert.

Uitsplitsing beleggingen

De uitsplitsingen van de beleggingen zijn gebaseerd op key figures van de beleggingsfondsen.

Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen en overlopende activa worden bij de eerste verwerking gewaardeerd tegen reële waarde. Na de eerste verwerking worden vorderingen gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten) onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, indien sprake is van oninbaarheid.

TOELICHTING OP DE GRONDSLAGEN

Overige activa

Onder meer worden hieronder de liquide middelen opgenomen voor zover dit banktegoeden betreft welke onmiddellijk opeisbaar zijn. Liquide middelen worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Zij worden onderscheiden van tegoeden in verband met beleggingstransacties. Liquide middelen uit hoofde van beleggingstransacties worden gepresenteerd onder de beleggingen.

Stichtingskapitaal en reserves

De algemene reserve houdt rekening met de financiële positie en de aard en omvang van de risico's die het pensioenfonds loopt. De algemene reserve is bedoeld voor het opvangen van de verzekeringstechnische risico's en beleggingsrisico's. Het jaarresultaat zal toegevoegd of onttrokken worden aan de algemene reserve.

Technische voorzieningen voor risico pensioenfonds

Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds

Het ouderdomspensioen, het nabestaandenpensioen en het wezenpensioen worden gefinancierd op basis van kapitaaldekking. Ter bepaling van het benodigde kapitaal stelt het bestuur de hoogte van de technische voorzieningen vast op basis van de contante waarde van de verwachte uitgaande kastromen die voortvloeien uit de tot de datum van vaststelling opgebouwde pensioenaanspraken. De voorwaardelijke toeslagverlening maakt geen onderdeel uit van de technische voorzieningen.

Het pensioenfonds stelt toereikende technische voorzieningen vast met betrekking tot het geheel van pensioenverplichtingen. Bij het vaststellen van technische voorzieningen neemt het pensioenfonds de volgende beginselen in acht:

- de gebruikte grondslagen inzake overlijden of arbeidsongeschiktheid en levensverwachting zijn gebaseerd op prudente beginselen;
- de methode en grondslag blijft van boekjaar tot boekjaar ongewijzigd, tenzij juridische, demografische of economische omstandigheden wijzigingen rechtvaardigen.

Uitgaande van deze uitgangspunten is het pensioenfonds gekomen tot de volgende grondslagen:

Rekenrente (voortschrijdend gemiddelde)

De gehanteerde rekenrente (voortschrijdend gemiddelde) is ultimo 2017 2.53% (ultimo 2016: 2,06%).

Sterftetafel

Er wordt gebruik gemaakt van de Prognosetafel AG2014 zoals gepubliceerd door het Actuarieel Genootschap (AG) onder toepassing van de correctiefactoren van het Verbond van Verzekeraars (ES-P2a) in verband met de zogenaamde verzekerdensterfte.

Gehuwdheidsfrequentie

Verondersteld is dat 74% van alle mannelijke (gewezen) deelnemers gehuwd is en dat 68% van alle vrouwelijke (gewezen) deelnemers gehuwd is. Na het bereiken van de pensioenleeftijd wordt uitgegaan van het bepaalde partner systeem.

Leeftijdsverschil

Verondersteld wordt dat de mannelijke deelnemers drie jaar ouder zijn dan hun partner. De vrouwelijke deelnemers worden verondersteld drie jaar jonger te zijn dan hun partner.

Uitkeringen

Bij de waardering van de aanspraken is uitgegaan van de veronderstelling dat de pensioenuitkeringen continu geschieden.

Kostenopslagen

Opslag voor excassokosten: 3,0% van de technische voorzieningen.

TOELICHTING OP DE GRONDSLAGEN

Eenmalige uitkeringen (smartegeld)

De opslag voor eenmalige uitkeringen voor actieve en premievrije deelnemers bedraagt 0,90% van de technische voorzieningen voor het ouderdomspensioen; voor pensioengerechtigden bedraagt de opslag 1,25% van de technisch voorzieningen van het ouderdomspensioen.

Wezenpensioen

Voor nog niet ingegane wezenpensioen worden de technische voorzieningen voor het opgebouwde latente nabestaandenpensioen met 5% verhoogd. Bij het bereiken van de pensioendatum komt deze opslag te vervallen.

De technische voorzieningen voor ingegane wezenpensioen worden bepaald door de contante waarde te bepalen van de toekomstige kasstromen; met sterfte wordt geen rekening gehouden.

Arbeidsongeschiktheid (Incurred But Not Reported, IBNR)

Voor op balansdatum nog niet bekende schadegevallen arbeidsongeschiktheid wordt een technische voorziening aangehouden ter grootte van 8% van de inkoopsum voor de pensioenopbouw boekjaar, vermeerderd met de risicopremies voor het overlijdensrisico boekjaar. Vanaf 2018 is dit 10%.

Leeftijdsbepaling

De leeftijdsbepaling geschiedt in maanden nauwkeurig.

Overige schulden en overlopende passiva

Overige schulden en overlopende passiva worden bij de eerste verwerking gewaardeerd tegen reële waarde. Na de eerste verwerking worden schulden gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten).

Dekkingsgraad

De aanwezige dekkingsgraad van het pensioenfonds wordt berekend door op balansdatum het balanstotaal minus de kortlopende schulden te delen op de technische voorzieningen zoals opgenomen in de balans.

GRONDSLAGEN VOOR DE RESULTAATBEPALING

Algemeen

Baten en lasten worden toegerekend aan het boekjaar waarop deze betrekking hebben. De in de staat van baten en lasten opgenomen posten zijn in belangrijke mate gerelateerd aan de in de balans gehanteerde waarderingsgrondslagen voor beleggingen en de voorzieningen pensioenverplichtingen. Zowel gerealiseerde als ongerealiseerde resultaten worden rechtstreeks verantwoord in het resultaat.

Pensioenpremiebijdragen van werkgevers en werknemers

Onder pensioenpremiebijdragen van werkgevers en werknemers wordt verstaan de aan hen in rekening gebrachte c.q. te brengen bedragen voor de in het verslagjaar verzekerde pensioenen. Premies zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Beleggingsresultaten voor risico pensioenfonds

(In)directe beleggingsresultaten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Indirecte beleggingsopbrengsten

Onder de indirecte beleggingsopbrengsten worden verstaan de gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen en valutaresultaten. In de jaarrekening wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden als indirecte beleggingsopbrengsten in de staat van baten en lasten opgenomen. Aankoopkosten zijn verwerkt in de reële waarde van de beleggingen. Verkoopkosten worden verantwoord als onderdeel van de gerealiseerde herwaarderingen.

TOELICHTING OP DE GRONDSLAGEN

Directe beleggingsopbrengsten

Onder de directe beleggingsopbrengsten wordt in dit verband verstaan rentebaten en -lasten, dividenden, huuropbrengsten en soortgelijke opbrengsten.

Dividend wordt verantwoord op het moment van betaalbaarstelling.

Kosten van vermogensbeheer

Onder kosten van vermogensbeheer worden de externe en de daaraan toegerekende interne kosten verstaan.

Verrekening van kosten

Met de directe en indirecte beleggingsopbrengsten zijn verrekend de aan de opbrengsten gerelateerde transactiekosten, provisies, valutaverschillen, e.d.

Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen betreffen de aan deelnemers uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn berekend op actuariële grondslagen en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

Uitvoeringskosten pensioenregeling

De uitvoeringskosten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Mutatie technische voorzieningen voor risico pensioenfondsen

De mutatie technische voorzieningen voor risico pensioenfondsen betreft de wijzigingen in de waarde van de technische voorzieningen voor risico pensioenfondsen, onder meer door:

Pensioenopbouw

De pensioenopbouw is de contante waarde van de pensioenaanspraken die toegekend zijn in het boekjaar.

Toeslagen

Het bestuur beslist jaarlijks of en in hoeverre pensioenrechten en pensioenaanspraken kunnen worden aangepast. Hierbij wordt als uitgangspunt de prijsontwikkeling genomen. Voor deze voorwaardelijke toeslagverlening is geen reserve gevormd en wordt geen premie betaald. De toeslagverlening wordt uit beleggingsrendement en/of aanwezige middelen van het pensioenfonds gefinancierd.

Rentetoevoeging

De in 2017 aan de voorziening pensioenverplichtingen toe te voegen interest is gebaseerd op de rekenrente (voortschrijdend gemiddelde) ultimo 2017, zijnde 2,53%.

Onttrekking voor pensioenuitkeringen

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuariel berekend en opgenomen in de technische voorziening. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de pensioenen in de verslagperiode.

Onttrekking voor uitvoeringskosten pensioenregeling

Toekomstige uitvoeringskosten (in het bijzonder excasso kosten) worden vooraf actuariel berekend en opgenomen in de technische voorziening. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de kosten van de verslagperiode.

Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten

Hieronder zijn opgenomen de aan het verslagjaar toe te rekenen overdrachtswaarde van de overgenomen respectievelijk overgedragen pensioenaanspraken met betrekking tot de actuariële waarde.

TOELICHTING OP DE GRONDSLAGEN

Wijziging overige actuariële uitgangspunten

Jaarlijks worden de actuariële grondslagen en/of methoden beoordeeld en mogelijk herzien ten behoeve van de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen ten aanzien sterfte, langlevens, arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen voor de gehele bevolking als voor de populatie van het pensioenfonds. De vaststelling van de toereikendheid van de voorziening voor pensioenverplichtingen is een inherent onzeker proces, waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen en oordelen door het bestuur van het pensioenfonds. Het effect van deze wijzigingen wordt verantwoord in het resultaat op het moment dat de actuariële grondslagen worden herzien.

Ultimo december 2017 is de rekenrente gebaseerd op het 12-maands voortschrijdend rekenkundig gemiddelde van de interne rente. Om maandelijks de interne rente te berekenen is de voorziening pensioenverplichtingen bepaald op basis van de verwachte PCN-specifieke kasstromen en de USD-swapcurve. Daarbij is een vaste rente (interne rente) bepaald. Het gemiddelde van de interne renten van de laatste 12 maanden is 2,53%.

Saldo overdrachten van rechten voor risico pensioenfonds

De post saldo overdrachten van rechten bevat het saldo van bedragen uit hoofde van overgenomen dan wel overgedragen pensioenverplichtingen.

Herverzekeringen

De financiële risico's van overlijden zijn ondergebracht bij Ennia Caribe Leven N.V. op basis van een stop loss verzekering met een prioriteit van USD 250 en een eigen behoud van USD 40 per leven.

Overige baten en lasten

De overige baten en lasten worden opgenomen voor de aan het verslagjaar toe te rekenen bedragen.

VUT-regeling

Op verzoek van de Nederlandse Staat voert PCN de VUT-regeling uit van de werkgevers die zijn aangesloten bij het pensioenfonds. De geldstromen van pensioen en VUT zijn gescheiden. De uitvoering van de VUT-regeling heeft voor het pensioenfonds geen resultaat tot gevolg (resultaatneutraal).

GRONDSLAGEN KASSTROOMOVERZICHT

Het kasstroomoverzicht is opgesteld overeenkomstig de directe methode. Alle ontvangsten en uitgaven worden hierbij als zodanig gepresenteerd. Er wordt onderscheid gemaakt tussen kasstromen uit pensioenactiviteiten en beleggingsactiviteiten.

TOELICHTING OP DE BALANS

Toelichting op de balans

ACTIVA

1. Beleggingen voor risico pensioenfondsv

	Vastgoed beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
Stand per 1 januari 2017	414	129.172	195.275	-	96	324.957
Aankopen	-	7.740	123.047	-	-	130.787
Verkopen	-	-12.710	-105.469	-	-	-118.179
Overige mutaties	-	-12	-	-	-29	-41
Waardemutaties	185	34.092	22.543	-	-	56.820
Stand per 31 december 2017	599	158.283	235.396	-	67	394.344

	Vastgoed beleggingen	Aandelen	Vastrentende waarden	Derivaten	Overige beleggingen	Totaal
Stand per 1 januari 2016	1.236	106.021	203.110	-	673	311.040
Aankopen	2.883	247.424	467.213	-	-	717.520
Verkopen	-4.987	-228.879	-472.834	-6	-	-706.706
Overige mutaties	1.064	-1.143	-1.382	-	-577	-2.037
Waardemutaties	217	5.748	-832	6	-	5.140
Stand per 31 december 2016	414	129.172	195.275	-	96	324.957

Reële waarde

De waardering van de beleggingen vindt plaats tegen reële waarde. Afgezien van de beleggingsvorderingen en -schulden zijn de beleggingen van het pensioenfonds gewaardeerd tegen reële waarde per balansdatum. Het is over het algemeen mogelijk en gebruikelijk om de reële waarde binnen een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen. De boekwaarde van alle activa en de financiële verplichtingen op balansdatum benadert de reële waarde.

Voor de meerderheid van de beleggingen van het pensioenfonds kan gebruik worden gemaakt van marktnoteringen. Echter, bepaalde beleggingen zijn gewaardeerd door middel van gebruikmaking van waarderingsmodellen en - technieken, inclusief verwijzing naar de huidige reële waarde van vergelijkbare instrumenten:

- Beleggingen met genoteerde marktprijzen worden verhandeld aan een effectenbeurs of betreffen liquide middelen. Hieronder vallen aandelen, obligaties, onderpanden en banktegoeden.
- Onafhankelijke taxaties worden toegepast voor de waardering van onroerend goed in bezit van het pensioenfonds. Alle vastgoedobjecten worden jaarlijks getaxeerd, met uitzondering van het kantoorpand voor eigen gebruik (taxatie eens in de 3 jaar). De taxaties gebeuren door externe taxateurs waarvan de onafhankelijkheid ten opzichte van de waardering onbetwist is. De juistheid en volledigheid van de gebruikte informatie voor de taxatie wordt gecontroleerd.
- Andere methode: marktwaardebepaling niet gebaseerd op marktdata, maar gebaseerd op aannames en schattingen die de prijs significant beïnvloeden. Hieronder vallen de equity linked swaptions en inflations swaps, swaptions, options OTC en de deelnemingen. Onder de andere methode zijn ook beursgenoteerde fondsen met NAV-koers opgenomen, waarbij de waardering gebaseerd is op de intrinsieke waarde (ontleent aan de meest recente rapportages van de fundmanagers en de fund-to-fund managers).

TOELICHTING OP DE BALANS

Gehanteerde waarderingsystematiek op basis van de Richtlijn 290

Per 31 december 2017	Genoteerde marktprijzen	Taxaties	Andere methode	Totaal
Vastgoedbeleggingen	-	599	-	599
Aandelen	158.283	-	-	158.283
Vastrentende waarden	235.396	-	-	235.396
Derivaten	-	-	-	-
Overige beleggingen	-	-	67	67
Totaal	393.679	599	67	394.344

Per 31 december 2016	Genoteerde marktprijzen	Taxaties	Andere methode	Totaal
Vastgoedbeleggingen	-	414	-	414
Aandelen	129.172	-	-	129.172
Vastrentende waarden	195.275	-	-	195.275
Derivaten	-	-	-	-
Overige beleggingen	-	-	96	96
Totaal	324.447	414	96	324.957

Vastgoedbeleggingen

Specificatie vastgoedbeleggingen naar soort

	31-12-2017	31-12-2016
Direct vastgoed	599	414
Participaties in beleggingsfondsen	-	-
Beleggingsdebiteuren	-	-
	599	414

In 2016 is door PCN een onroerend goed voor beleggingsdoeleinden en eigen gebruik aangekocht ter waarde van USD 124. Al het direct vastgoed wordt eens in de 3 jaar getaxeerd. In 2017 is het vastgoed op Bonaire getaxeerd. Dit heeft geleid tot een waardemutatie van USD 185. Per balansdatum zijn geen vastgoedbeleggingen uitgeleend.

TOELICHTING OP DE BALANS

Aandelen

De aandelen kunnen als volgt worden gespecificeerd:

	31-12-2017		31-12-2016	
		%		%
Zelfstandig beursgenoteerde aandelen	-	-	-0	-0,0
Aandelenbeleggingsfondsen	158.283	100,0	129.160	100,0
Beleggingsdebiteuren	-	-	12	0,0
	158.283	100,0	129.172	100,0

Per balansdatum zijn geen aandelen uitgeleend.

Vastrentende waarden

De vastrentende waarden kunnen als volgt worden gespecificeerd:

Specificatie vastrentende waarden naar soort

	31-12-2017		31-12-2016	
		%		%
Staatsobligaties	168.503	71,6	153.720	78,7
Obligatiebeleggingsfondsen	66.893	28,4	41.555	21,3
	235.396	100,0	195.275	100,0

Overige beleggingen

De overige beleggingen kunnen als volgt worden gespecificeerd:

	31-12-2017	31-12-2016
Liquide middelen	67	96

TOELICHTING OP DE BALANS

2. Vorderingen en overlopende activa

	31-12-2017	31-12-2016
Vordering op APC uit hoofde van de boedelscheiding APNA	6.903	-
Premievorderingen op sponsors	10.727	3.663
Overige vorderingen	13	1
	17.644	3.664

Vordering op APC uit hoofde van de boedelscheiding APNA

In 2016 is de boedelscheiding definitief afgerond. Echter uit onderzoek blijkt dat diverse deelnemers door diverse oorzaken niet correct naar hun laatste standplaats zijn toebedeeld. De toedeling is vervolgens opnieuw vastgesteld en er is een nieuwe afrekening opgesteld. Daaruit blijkt dat APC en APS tezamen nog USD 6.903 verschuldigd zijn aan PCN. Dit bedrag is als vordering opgenomen in de balans. Een groot deel van deze vordering is in 2018 inmiddels ontvangen. De opbrengst is verantwoord onder de overige baten.

Premievorderingen op sponsors

Na de overgang van de pensioenrechten voor alle deelnemers van het Algemeen Pensioenfonds van de Nederlandse Antillen (APNA) naar PCN, per 10 oktober 2010, is uit onderzoek gebleken dat niet alle gegevens correct ontvangen en/of verwerkt zijn tot 10 oktober 2010. Dit heeft tot gevolg dat voor een aantal (voormalige) medewerkers niet de juiste pensioenopbouw geregistreerd is bij PCN per 10 oktober 2010. Ook de pensioenpremie over de periode tot 10 oktober 2010 is niet volledig voldaan. Betreffende werkgevers hebben in 2016 en 2017 aanvullende premienota's danwel zullen deze in 2018 gaan ontvangen. Deze vorderingen hebben hun weerslag op de post premievorderingen.

Alle vorderingen hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

3. Liquide middelen

	31-12-2017	31-12-2016
ABN Amro	164	16
MCB Bank	4.495	7.629
	4.659	7.645

Onder de liquide middelen worden opgenomen die kasmiddelen en tegoeden op bankrekeningen die onmiddellijk dan wel op korte termijn opeisbaar zijn. Bankrekeningen die beheerd worden door de vermogensbeheerder zijn onder de overige beleggingen opgenomen.

TOELICHTING OP DE BALANS

PASSIVA

4. Stichtingskapitaal en reserves

Mutatieoverzicht eigen vermogen

2017	Algemene reserve
Stand per 1 januari 2017	-77.432
Uit bestemming saldo van baten en lasten	91.384
Stand per 31 december 2017	13.953

2016	Algemene reserve
Stand per 1 januari 2016	-68.991
Uit bestemming saldo van baten en lasten	-8.441
Stand per 31 december 2016	-77.432

Bestemming saldo van baten en lasten

Het resultaat over 2017 is volledig verwerkt in de algemene reserve van het pensioenfonds.

Solvabiliteit

	31-12-2017		31-12-2016	
		%		%
Aanwezig vermogen	413.996	103,5	333.107	81,1
Af: technische voorziening	400.043	100,0	410.539	100,0
Eigen vermogen	13.953	3,5	-77.432	-18,9
Af: vereist eigen vermogen	67.445	16,9	66.081	16,1
Vrij vermogen	-53.492	-13,4	-143.513	-35,0
Dekkingsgraad		103,5%		81,1%

Sinds 10 oktober 2013 dient het pensioenfonds een vereist eigen vermogen aan te houden. Voor het bepalen van het vereist eigen vermogen (de solvabiliteitstoets) maakt het pensioenfonds gebruik van het standaardmodel en is uitgegaan van de strategische asset mix in de evenwichtssituatie. Het bestuur acht het gebruik van het standaardmodel passend voor de risico's van het pensioenfonds. De uitkomsten van de solvabiliteitstoets zijn opgenomen onder de toelichting Risicobeheer en derivaten.

De dekkingsgraad geeft aan in hoeverre een pensioenfonds in staat is om aan haar (toekomstige) pensioenverplichtingen te voldoen. PCN hanteert voor het vaststellen van de verplichtingen ultimo 2017 een rekenrente (voortschrijdend gemiddelde)

TOELICHTING OP DE BALANS

van 2,53%. De dekkingsgraad is als volgt berekend: (totale activa -/- kortlopende schulden) / technische voorzieningen * 100%.

Het verloop van de aanwezige dekkingsgraad kan als volgt worden gespecificeerd.

	2017	2016
	%	%
Dekkingsgraad per 1 januari 2017	81,1	82,0
Premieresultaat	2,1	1,8
Uitkeringen	-0,5	-0,5
Toeslagen/kortingen	-	2,7
Rendement	11,5	0,8
Overige	9,3	-5,7
Dekkingsgraad per 31 december 2017	103,5	81,1

De post overige ad 9,3% bestaat voor 7,5% uit het effect van de overgang naar een rekenrente (voortschrijdend gemiddelde) van 2,53% per einde 2017, voor 0,3% uit het effect van de wijziging van de actuariële grondslagen en voor 1,5% uit kruiseffecten.

Als het eigen vermogen lager is dan het minimale vereiste eigen vermogen bevindt het pensioenfonds zich in een situatie van dekkingstekort. Indien het eigen vermogen lager is dan het vereiste eigen vermogen, maar wel tenminste gelijk is aan het minimale vereiste eigen vermogen, bevindt het pensioenfonds zich in een situatie van reservetekort.

Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op balansdatum lager dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen. Hierdoor is sprake van een dekkingstekort en een reservetekort.

Herstelplan

In augustus 2016 heeft PCN een herzien herstelplan ingediend bij DNB in verband met een wijziging in de regelgeving waarbij de periode voor het kortetermijnherstel met 2 jaar is verlengd. Per 1 april 2017 heeft PCN de pensioenen van alle (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden met 3,5% gekort. Deze korting was noodzakelijk omdat de dekkingsgraad van PCN aan het eind van 2017 onder het herstelpad lag. Het Advies- en verantwoordingsorgaan heeft een positief advies uitgebracht over de maatregel. De Raad van Toezicht heeft met de maatregel ingestemd. De deelnemers en pensioengerechtigden hebben een brief ontvangen over de consequenties van de korting voor hun pensioen.

Aan het eind van 2018 ligt de dekkingsgraad van PCN boven het herstelpad. Daarom hoeft PCN in 2018 geen korting op de pensioenen door te voeren. Als de dekkingsgraad van PCN aan het eind van het tweede kwartaal van 2018 hoger is dan 100% dan is PCN uit het kortetermijnherstel. Eind 2028 dient PCN ook uit langetermijnherstel te zijn. De dekkingsgraad dient dan ten minste gelijk te zijn aan 116,9%. Het bestuur is van mening dat PCN bij de start in 2010 door de Nederlandse Staat onvoldoende is gefinancierd.

Het bestuur van PCN is in het tweede kwartaal van 2018 tot overeenstemming gekomen met BZK over een eenmalige extra koopsom in 2018 en een jaarlijkse extra premie voor een periode van zes jaar. Dit is de uitkomst van gesprekken tussen PCN en BZK naar aanleiding van de door PCN ingediende claim bij de Nederlandse Staat. Deze claim was gebaseerd op het standpunt van het bestuur dat PCN bij de oprichting in 2010 onvoldoende gefinancierd was door de Staat. PCN is content met de uitkomst van de besprekingen. De financiële bijdrage leidt tot een substantiële verbetering van de financiële positie van PCN en daarmee tot meer zekerheid voor de deelnemers.

TOELICHTING OP DE BALANS

5. Technische voorzieningen

Mutatieoverzicht technische voorzieningen

	Voorziening pensioen- verplichting
Stand per 1 januari 2016	382.589
Mutatie technische voorzieningen	27.950
Stand per 31 december 2016	410.539
Mutatie technische voorzieningen	-10.496
Stand per 31 december 2017	400.043

Mutatie technische voorzieningen

	2017	2016
Pensioenopbouw	17.668	17.344
Korting	-	-14.769
Rentetoevoeging	8.700	9.974
Onttrekking voor pensioenuitkeringen	-10.552	-10.293
Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten	-317	193
Wijziging marktrente	-35.760	36.097
Wijziging actuariële grondslagen en methoden	-958	-11.620
Overige mutaties	10.723	1.024
	-10.496	27.950

Voor de toelichting op de verschillende posten wordt verwezen naar de toelichting in de staat van baten en lasten.

Ultimo 2017 is het pensioenfonds overgegaan op een rekenrente (voortschrijdend gemiddelde) van 2,53%. Dit heeft geleid tot een verhoging van de voorziening pensioenverplichting met USD 35,1 miljoen per 31 december 2017. Dit resultaat is via de staat van baten en lasten als 'wijziging marktrente' in het verslagjaar verantwoord.

TOELICHTING OP DE BALANS

De voorziening voor pensioenverplichtingen is naar categorie van deelnemers (in aantal en bedrag) als volgt samengesteld:

	31-12-2017		31-12-2016	
	Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag
Deelnemers (incl. AO-ers)	2.871	165.834	2.795	177.567
Gewezen deelnemers	1.622	59.447	1.442	59.416
Pensioentrekenden	754	159.799	704	157.376
Overig	-	14.963	-	16.180
	5.247	400.043	4.941	410.539

De methode voor de berekening van de pensioenverplichtingen is zodanig toegepast dat er geen sprake is van een financieringsachterstand. Dit betekent dat alle opgebouwde aanspraken zijn opgenomen in de technische voorzieningen. Naar hun aard hebben de technische voorzieningen in het algemeen een langlopend karakter.

Korte beschrijving van de pensioenregeling en toeslagverlening

De pensioenregeling behelst de uitvoering van de tussen de Minister van Binnenlandse Zaken, sectorwerkgever BES met de bonden overheids personeel overeengekomen pensioenovereenkomst. De hoogten van de pensioenen zijn afhankelijk van de diensttijd en de pensioengrondslag, waarbij de pensioengrondslag gelijk is aan het ambtelijk inkomen verminderd met de franchise.

Het jaarlijkse ouderdomspensioen is gelijk aan 1,75% van de pensioengrondslag op de datum van opname in de regeling vermenigvuldigd met de diensttijd. Bij wijziging van de pensioengrondslag wordt het jaarlijkse ouderdomspensioen verhoogd of verlaagd met 1,75% maal de toekomstige diensttijd. Er is derhalve sprake van een middelloonregeling.

Het nabestaandenpensioen bedraagt 70% van het ouderdomspensioen.

Het wezenpensioen bedraagt voor pensioengerechtigde kinderen 14% van het ouderdomspensioen, waarbij een verdubbeling geldt voor volle wezen.

Het invaliditeitspensioen bedraagt het ouderdomspensioen dat de betrokken deelnemer zou hebben opgebouwd indien deze tot de pensioenrichtleeftijd zijn of haar betrekking had kunnen vervullen indien deze niet was ontslagen wegens arbeidsongeschiktheid.

Het pensioenfonds kent een voorwaardelijke toeslagregeling. Uitgangspunt hierbij is dat de pensioenaanspraken en pensioenrechten in principe jaarlijks per 1 januari worden aangepast aan de prijsontwikkeling. Onder prijsontwikkeling wordt verstaan het gemiddelde van de prijsontwikkelingen van Saba, Sint Eustatius en Bonaire gewogen naar het aantal inwoners per eiland. Hierbij geldt de prijsontwikkeling ultimo november volgens de publicatie van het CBS.

Verdere details over de pensioenregeling en toeslagverlening zijn opgenomen in het bestuursverslag.

6. Overige schulden en overlopende passiva

	31-12-2017	31-12-2016
Handelscrediteuren	440	91
Uitkeringen	267	262
Afdracht loonheffing en premies	783	580
Afdracht belastingen	83	672
Herverzekeringsmaatschappij	429	456
Te betalen kosten	549	894
Overige schulden	100	203
	2.651	3.159

TOELICHTING OP DE BALANS

De post uitkeringen bevat een reservering voor uitkeringen aan pensioengerechtigden (USD 256) die zich niet hebben gemeld voor een uitkering danwel onvindbaar zijn. Het bestuur van het pensioenfonds heeft besloten om voor deze groep uitkeringsgerechtigden een reservering van 5 uitkeringsjaren aan te houden totdat de uitkeringsgerechtigde zich meldt danwel de leeftijd van 80 jaar heeft bereikt. Vanaf dat moment zal de reservering vrijvallen.

Alle schulden hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

Risicobeheer en derivaten

Solvabiliteitsrisico

Het pensioenfonds wordt bij het beheer van de pensioenverplichtingen en de financiering daarvan geconfronteerd met risico's. De belangrijkste doelstelling van het pensioenfonds is het nakomen van de pensioentoezeggingen. Voor het realiseren van deze doelstelling wordt gestreefd naar een toereikende solvabiliteit op basis van de actuariële waarde van de pensioenverplichtingen.

Het belangrijkste risico voor het pensioenfonds betreft het solvabiliteitsrisico, ofwel het risico dat het pensioenfonds niet beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de pensioenverplichtingen. De solvabiliteit wordt gemeten zowel op basis van algemeen geldende normen als ook naar de specifieke normen welke door de toezichthouder worden opgelegd.

Indien de solvabiliteit van het pensioenfonds zich negatief ontwikkelt, bestaat het risico dat het pensioenfonds de premie voor de werkgevers en deelnemers moet verhogen en het risico dat er geen ruimte beschikbaar is voor een eventuele toeslagverlening van opgebouwde pensioenenrechten. In het uiterste geval kan het noodzakelijk zijn dat het pensioenfonds verworven pensioenaanspraken en pensioenenrechten moet verminderen

	31-12-2017	31-12-2016
Het tekort op FTK grondslagen is als volgt:		
Technische voorziening (FTK-waardering)	400.043	410.539
Buffers:		
S1 Renterisico	23.325	15.886
S2 Risico zakelijke waarden	45.232	42.455
S3 Valutarisico	22.243	20.124
S5 Kredietrisico	6.513	13.775
S6 procesrisico	12.709	16.445
Diversificatie effect	-42.577	-42.604
Totaal S (vereiste buffers)	67.445	66.081
Vereist pensioenvermogen (art. 13c Pensioenwet BES)	467.488	476.620
Aanwezig pensioenvermogen	413.996	333.107
Tekort	-53.492	-143.513

Bij de berekening van de buffers past het pensioenfonds de standaardmethode toe. Voor de samenstelling van de beleggingen wordt uitgegaan van de strategische asset mix in de evenwichtssituatie. De toename van het renterisico wordt veroorzaakt door het feit dat de rente in 2017 is gestegen.

Beleid en risicobeheer

Het bestuur beschikt over een aantal beleidsinstrumenten ten behoeve van het beheersen van deze risico's. Deze beleidsinstrumenten betreffen:

- beleggingsbeleid;
- premiebeleid;
- herverzekeringsbeleid;
- toeslagenbeleid.

TOELICHTING OP DE BALANS

De keuze en toepassing van beleidsinstrumenten vindt plaats na uitvoerige analyses ten aanzien van te verwachten ontwikkelingen van de verplichtingen en de financiële markten. Daarbij wordt onder meer gebruikgemaakt van ALM-studies en continuïteitsanalyses. Een ALM-studie is een analyse van de structuur van de pensioenverplichtingen en van verschillende beleggingsstrategieën en de ontwikkeling daarvan in diverse economische scenario's. De uitkomsten van deze analyses vinden hun weerslag in jaarlijks door het bestuur vast te stellen beleggingsrichtlijnen als basis voor het uit te voeren beleggingsbeleid. De beleggingsrichtlijnen geven normen en limieten aan waarbinnen de uitvoering van het beleggingsbeleid moet plaatsvinden. Ze zijn gericht op het beheersen van de volgende belangrijkste (beleggings-)risico's. Bij de uitvoering van het beleggingsbeleid wordt gebruik gemaakt van derivaten.

Marktrisico's (S1 - S4)

Het marktrisico omvat het matching-/renterisico (S1), prijs(koers)risico (S2 en S4) en het valutarisico (S3). Marktrisico omvat de mogelijkheden voor winst of verlies en door een verandering van marktfactoren. Marktfactoren kunnen bijvoorbeeld marktprijzen zijn van aandelen, grondstoffen, vastgoed en private equity (prijsrisico), maar ook valutakoersen (valutarisico) of rentes (renterisico).

De strategie van het pensioenfonds met betrekking tot het beleggingsrisico wordt bepaald door de beleggingsdoelstellingen. Het marktrisico wordt op dagelijkse basis beheerst in overeenstemming met de aanwezige beleidskaders en richtlijnen. De overallmarktposities worden periodiek gerapporteerd aan het bestuur.

De mate waarin de beleggingsportefeuille van het pensioenfonds gevoelig is voor het prijs- en renterisico is in de volgende alinea weergegeven, vervolgens worden de overige risico's die het pensioenfonds loopt nader toegelicht.

S1 Matching-/renterisico

Het matching-/renterisico is het risico dat activa en passiva (inclusief off-balanceposten) dan wel inkomsten en uitgaven, op langere termijn niet volledig gematcht zijn. De verplichtingen van het pensioenfonds worden ultimo 2016 gewaardeerd tegen een (maandelijkse vastgestelde) rekenrente (voortschrijdend gemiddelde) van 2,53% (ultimo 2016: 2,06%). De waarde van de verplichtingen is binnen het boekjaar niet onderhevig aan rentebewegingen. Het renterisico van de beleggingen werd in 2016 niet afgedekt.

De samenstelling van de vastrentende waarden naar looptijd op basis van het 'look through'-principe is als volgt:

	31-12-2017		31-12-2016	
	in %		in %	
Resterende looptijd < 1 jaar	21.352	9,1	743	0,4
Resterende looptijd > 1 en < 5 jaar	10.767	4,6	15.460	7,9
Resterende looptijd > 5 jaar	203.277	86,4	179.073	91,7
	235.396	100,0	195.275	100,0

S2 en S4 Prijsrisico

Het prijsrisico is het risico van waardewijzigingen door de ontwikkeling van marktprijzen, die wordt veroorzaakt door factoren gerelateerd aan een individuele belegging, de uitgevende instelling of generieke factoren. Omdat alle beleggingen worden gewaardeerd tegen reële waarde waarbij waardewijzigingen onmiddellijk in het saldo van baten en lasten worden verwerkt, zijn alle wijzigingen in marktomstandigheden direct zichtbaar in het beleggingsresultaat. Het prijsrisico kan worden gemitigeerd door diversificatie. In aanvulling hierop kan het prijsrisico worden gehedged door het gebruik van afgeleide financiële instrumenten (derivaten).

TOELICHTING OP DE BALANS

Specificatie vastgoed beleggingen naar aard:

	31-12-2017		31-12-2016	
		%		%
Kantoren	599	100,0	414	100,0
Participaties in vastgoedmaatschappijen	-	-	-	-
Beleggingsdebiteuren	-	-	-	-
	599	100,0	414	100,0

Specificatie aandelen naar sector:

	31-12-2017		31-12-2016	
		%		%
Financiële instellingen (w.o. banken en verzekeraars)	31.715	20,0	25.091	19,4
Nijverheid en industrie	34.509	21,8	31.222	24,2
Handel	32.420	20,5	27.250	21,1
Overige dienstverlening	50.627	32,0	38.139	29,5
Overige	9.011	5,7	7.458	5,8
Beleggingsdebiteuren	-	-	12	0,0
	158.283	100,0	129.172	100,0

Specificatie aandelen naar regio:

	31-12-2017		31-12-2016	
		%		%
Europa	32.283	20,4	25.360	19,6
Noord-Amerika	80.144	50,6	69.697	54,0
Oceanië	17.130	10,8	13.515	10,5
Emerging markets	28.726	18,1	20.588	15,9
Beleggingsdebiteuren	-	-	12	0,0
	158.283	100,0	129.172	100,0

S3 Valutarisico

Het valutarisico is het risico dat wisselkoersschommelingen de waarde van een belegging beïnvloeden. Het totaalbedrag dat niet in US Dollars (USD) is belegd bedraagt ultimo 2017 USD 91,6 miljoen (ultimo 2016: USD 70,3 miljoen). Dat is ultimo 2017 circa 23,2% van de beleggingsportefeuille (ultimo 2016: circa 21,6%). De belangrijkste valuta daarin is de Euro. De vreemde valutapositie ultimo 2017 en 2016 is niet afgedekt.

TOELICHTING OP DE BALANS

De vreemde valutapositie is op basis van het 'look through'-principe als volgt weer te geven.

	31-12-2017	31-12-2016
Zwitserse Frank (CHF)	4.104	3.479
Deense Kroon (DKK)	922	659
Euro (EUR)	16.197	12.287
Britse Pond Sterling (GBP)	9.124	7.451
Hong Kong Dollar (HKD)	7.931	5.542
Japanse Yen (JPY)	11.584	
Noorse Kroon (NOK)	332	-
Canadese Dollar (CAD)	4.579	-
Australische Dollar (AUD)	3.198	-
Zweedse Kroon (SEK)	1.356	1.144
Overige	32.274	39.741
	91.601	70.304

S5 Kredietrisico

Het kredietrisico is het risico van financiële verliezen voor het pensioenfonds als gevolg van faillissement of betalingsonmacht van tegenpartijen waarop het pensioenfonds (potentiële) vorderingen heeft. Hierbij kan onder meer worden gedacht aan partijen die obligatieleningen uitgeven, banken waar deposito's worden geplaatst, marktpartijen waarmee Over The Counter (OTC)-derivatenposities worden aangegaan en aan bijvoorbeeld herverzekeraars.

Een voor beleggingsactiviteiten specifiek onderdeel van kredietrisico is het settlementrisico. Dit heeft betrekking op het risico dat partijen waarmee het pensioenfonds transacties is aangegaan niet meer in staat zijn hun tegenprestatie te verrichten waardoor het pensioenfonds financiële verliezen lijdt.

Beheersing vindt plaats door het stellen van limieten aan tegenpartijen op totaalniveau, dat wil zeggen met inachtneming van alle posities die een tegenpartij heeft jegens het pensioenfonds; het vragen van extra zekerheden zoals onderpand en dergelijke bij hypothecaire geldleningen en het uitlenen van effecten; het hanteren van prudente verstrekkingnormen bij hypothecaire geldleningen. Ter afdekking van het settlementrisico wordt door het pensioenfonds enkel belegd in markten waar een voldoende betrouwbaar clearing- en settlementstelsel functioneert. Voordat in nieuwe markten wordt belegd, wordt eerst onderzoek gedaan naar de waarborgen op dit gebied. Met betrekking tot OTC-derivaten wordt door het pensioenfonds enkel gewerkt met tegenpartijen waarmee ISDA/CSA-overeenkomsten zijn afgesloten zodat posities van het pensioenfonds adequaat worden afgedekt door onderpand. Er wordt gebruik gemaakt van dagelijkse waarderingen.

TOELICHTING OP DE BALANS

Specificatie vastrentende waarden naar sector:

	31-12-2017		31-12-2016	
		%		%
Andere staten	192.304	81,7	175.363	89,8
Financiële instellingen	1.346	0,6	934	0,5
Handels- en industriële instellingen	16.632	7,1	15.933	8,2
Overige	25.114	10,7	3.046	1,6
	235.396	100,0	195.275	100,0

Specificatie vastrentende waarden naar regio:

	31-12-2017		31-12-2016	
		%		%
Mature markets	221.706	94,2	184.310	94,4
Emerging markets	13.690	5,8	10.965	5,6
	235.396	100,0	195.275	100,0

Ten aanzien van de kredietwaardigheid van de debiteuren van de vastrentende portefeuille op basis van het 'look through'-principe kan het volgende overzicht worden gegeven.

	31-12-2017		31-12-2016	
		%		%
AAA	33.229	14,1	94.809	48,6
AA	150.189	63,8	59.322	30,4
A	11.904	5,1	5.604	2,9
BBB	10.996	4,7	10.920	5,6
< BBB	26.723	11,4	21.876	11,2
Geen rating	2.355	1,0	2.744	1,4
	235.396	100,0	195.275	100,0

Uit voorgaande tabel blijkt dat in 2017 de vastrentende beleggingspositie van PCN in meer kredietwaardige partijen fors is toegenomen.

S6 Verzekeringstechnisch risico

De belangrijkste verzekeringstechnische risico's zijn de risico's van langlevens, overlijden, arbeidsongeschiktheid en het toeslagrisico.

Langlevensrisico

Het langlevensrisico is het belangrijkste verzekeringstechnische risico. Langlevensrisico is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld verondersteld wordt bij de bepaling van de voorziening pensioenverplichtingen. Als gevolg

TOELICHTING OP DE BALANS

---

hiervan volstaat de opbouw van het pensioenvermogen niet voor de uitkering van de pensioenverplichting. Door toepassing van sterftetafels met adequate correcties voor ervaringssterfte is het langlevensrisico nagenoeg geheel verdisconteerd in de waardering van de pensioenverplichtingen.

Overlijdensrisico

Het overlijdensrisico betekent dat het pensioenfonds in geval van overlijden mogelijk een nabestaandenpensioen moet toekennen waarvoor door het pensioenfonds geen voorzieningen zijn getroffen. Dit risico kan worden uitgedrukt in risicokapitalen.

De financiële risico's van overlijden waren tot 1 mei 2015 herverzekerd bij Delta Lloyd Herverzekeringsmaatschappij N.V. en per 13 oktober 2015 bij Ennia Caribe Leven N.V. In de periode van 1 mei 2016 tot 13 oktober 2015 heeft het pensioenfonds geen herverzekeringsdekking gehad.

Arbeidsongeschiktheidsrisico

Het arbeidsongeschiktheidsrisico betreft het risico dat het pensioenfonds voorzieningen moet treffen voor het toekennen van een arbeidsongeschiktheidspensioen ("schadereserve"). Voor dit risico wordt jaarlijks een risicopremie bepaald. Het verschil tussen de risicopremie en de werkelijke kosten wordt verwerkt via het resultaat. De actuariële uitgangspunten voor de risicopremie worden periodiek herzien.

Toeslagrisico

Het bestuur beslist jaarlijks of en in hoeverre pensioenrechten en pensioenaanspraken kunnen worden aangepast. Hierbij wordt als uitgangspunt de prijsontwikkeling genomen. Voor deze voorwaardelijke toeslagverlening is geen reserve gevormd en wordt geen premie betaald. De toeslagverlening wordt uit beleggingsrendement en/of aanwezige middelen van het pensioenfonds gefinancierd. Per 1 januari 2017 is geen toeslag toegekend.

S7 Liquiditeitsrisico

Het liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen. Hierdoor kan het pensioenfonds op korte termijn niet aan zijn verplichtingen voldoen. Waar de overige risicocomponenten vooral de langere termijn betreffen (solvabiliteit), gaat het hierbij om de kortere termijn. Dit risico wordt beheerst door in het strategische en tactische beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor de liquiditeitsposities. Er wordt eveneens rekening gehouden met de directe beleggingsopbrengsten en andere inkomsten zoals premies. Inzake het liquiditeitsrisico wordt vermeld dat het pensioenfonds in haar beleggingsportefeuille over voldoende obligaties beschikt die onmiddellijk zonder waardeverlies verkocht kunnen worden gemaakt om eventuele onvoorziene uitstroom van geldmiddelen te financieren.

S8 Concentratierisico

Grote posten zijn aan te duiden als een vorm van concentratierisico. Om te bepalen welke posten hieronder vallen, moeten per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur worden gesommeerd. Als grote post wordt aangemerkt elke post die meer dan 2% van het balanstotaal uitmaakt. Concentratierisico is gemeten naar concentratie van een land of bij een tegenpartij.

Dit betreft per 31 december 2017 de volgende posten (percentage ten opzichte van het balanstotaal ultimo 2017 respectievelijk ultimo 2016):

TOELICHTING OP DE BALANS

	31-12-2017	31-12-2016
Verenigde Staten (Vastrentende waarden)	168.503	153.720
Robeco High Yield Bond Fund (Vastrentende waarden)	20.087	18.670
Stone Harbor Emerging Markets Local Curr Debt Fund (Vastr. waarden)	16.850	13.813
Blackrock European Equity Index	32.283	25.360
Blackrock Japan Equity Index	11.586	9.362
Blackrock N-America Equity	80.144	69.697
Schroder International Selection Fund (Aandelen)	28.726	20.588
Nordea Emerging Market Debt	10.235	-
Pictet - Global Emerging Debt (Vastrentende waarden)	-	8.672

In het algemeen geldt dat concentratierisico kan optreden als een adequate spreiding van activa en passiva ontbreekt. Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie van de portefeuille in regio's, economische sectoren of tegenpartijen. Een portefeuille van beleggingen die sterk sectorgebonden is, kan door deze sectorconcentratie een verhoogd risico lopen. Indien aandelen in dezelfde sector worden aangehouden is sprake van een cumulatief concentratierisico.

Bij de bepaling van het vereist vermogen past het pensioenfonds het standaardmodel van de DNB toe. In dat model wordt het concentratierisico vooralsnog op nihil gesteld.

S9 Operationeel risico

Het operationeel risico is het risico van een onjuiste afwikkeling van transacties, fouten in de verwerking van gegevens, het verloren gaan van informatie, fraude en dergelijke. Dergelijke risico's worden door het pensioenfonds beheerd door het stellen van hoge kwaliteitseisen aan de organisaties die bij de uitvoering betrokken zijn op gebieden zoals interne organisatie, procedures, processen en controles, kwaliteit geautomatiseerde systemen, enzovoorts. Deze kwaliteitseisen worden periodiek getoetst door het bestuur. Het bestuur heeft de activiteiten uitbesteed aan meerdere uitvoeringsorganisaties, zoals een administrateur, een herverzekeraar en een vermogensbeheerder:

- De pensioenuitvoering is per 1 januari 2016 uitbesteed aan Stichting Administratie Groep Holland (AGH). Tot 1 januari 2016 was de pensioenuitvoering uitbesteed aan Syntrus Achmea Pensioenbeheer N.V.
- De financiële risico's van overlijden waren tot 1 mei 2015 ondergebracht bij Delta Lloyd Herverzekeringsmaatschappij N.V. en zijn vanaf 13 oktober 2015 ondergebracht bij Ennia Caribe Leven N.V.
- De beleggingsportefeuille en -administratie is ondergebracht bij Achmea Investment Management B.V. (Achmea IM; voorheen Syntrus Achmea Vermogensbeheer B.V.).
- Het fonds heeft de bestuursondersteuning uitbesteed aan Montae Bestuurscentrum B.V. (Montae).

Met deze partijen zijn overeenkomsten en/of service level agreements (SLA) gesloten. Het bestuur beoordeelt jaarlijks de kwaliteit van de uitvoering van de vermogensbeheerder en pensioenuitvoerder door middel van performancerapportages (alleen vermogensbeheerders), SLA-rapportages en onafhankelijk getoetste interne beheersingsrapportages (ISAE 3402-rapportages).

Aangezien hiermee sprake is van adequate beheersing van de operationele risico's worden door het fonds hiervoor geen buffers aangehouden in de solvabiliteitstoets.

Systeemrisico

Het systeemrisico betreft het risico dat het mondiale financiële systeem (de internationale markten) niet langer naar behoren functioneert waardoor beleggingen van het pensioenfonds niet langer verhandelbaar zijn en zelfs, al dan niet tijdelijk, hun waarde kunnen verliezen. Net als voor andere marktpartijen, is dit risico voor het pensioenfonds niet beheersbaar.

Verbonden partijen

Identiteit van verbonden partijen

Er is sprake van een relatie tussen het pensioenfonds, de aangesloten werkgevers en hun bestuurders.

TOELICHTING OP DE BALANS

Transacties met bestuurders, leden van de Raad van Toezicht en leden van het Advies- en Verantwoordingsorgaan

De bestuurders, leden van de Raad van Toezicht en leden van het Advies- en Verantwoordingsorgaan ontvangen een beloning van het pensioenfonds. In 2017 bedroeg de maandelijkse vaste vergoeding voor de bestuursvoorzitter USD 2.785 en voor bestuursleden USD 1.548; voor bestuursleden met een bijzondere portefeuille USD 2.167. De maandelijkse vaste vergoeding bedroeg in 2017 USD 500 voor de voorzitter en de leden van de Raad van Toezicht en USD 230 voor de leden van het Advies- en Verantwoordingsorgaan.

Er zijn geen leningen verstrekt aan en er zijn geen vorderingen op (voormalige) bestuurders, leden van de Raad van Toezicht en leden van het Advies- en Verantwoordingsorgaan.

Overige transacties met verbonden partijen

Betreffende het uitvoeringsreglement tussen pensioenfonds en werkgevers met betrekking tot de financiering van de aanspraken en de uitvoering van de regeling is het volgende relevant:

- Elke werkgever is een pensioenbijdrage aan het pensioenfonds verschuldigd voor iedere in zijn dienst zijnde werknemer. De pensioenpremie wordt vanaf 1 januari 2011 geheven over de pensioengrondslag, waarbij de pensioengrondslag gelijk is aan het ambtelijk inkomen verminderd met de franchise. De premie is een percentage van de pensioengrondslag tot een maximum van 22% van het ambtelijk inkomen. De premie wordt jaarlijks vastgesteld.
- De werkgever is de premie die vastgesteld wordt voor zijn werknemers verschuldigd aan het pensioenfonds. De werknemer is een eigen bijdrage verschuldigd die door de werkgever ingehouden wordt op zijn salaris. Indien de werkgever de pensioenbijdragen niet of niet volledig betaalt, zal het pensioenfonds de betrokken werkgever uiterlijk een maand na het verstrijken van de betalingstermijn een eerste aanmaning sturen. Indien daarop binnen een maand niet of niet volledig is betaald, zal het pensioenfonds de werknemers hierover informeren. Gelijktijdig zal het pensioenfonds de premie, wettelijke of reglementaire boeten en aanmaningskosten invorderen per dwangbevel.
- Indien 3 maanden daarna nog steeds niet of niet volledig is betaald, zal het pensioenfonds de opbouw van pensioenaanspraken van de betrokken werknemers beëindigen, onderscheidenlijk beperken en de pensioenaanspraken op risicobasis geheel of gedeeltelijk doen vervallen.
- Indien de maximale pensioenpremie niet toereikend blijkt te zijn, worden de toekomstige pensioenaanspraken door het bestuur van het pensioenfonds (eventueel tijdelijk) naar beneden bijgesteld. Een wijziging van de pensioenaanspraken gaat in op de eerste dag van het kalenderjaar volgend op het kalenderjaar waarbinnen het besluit tot het naar beneden bijstellen van de pensioenrechten is genomen.

Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen

Langlopende contractuele verplichtingen

Per 1 januari 2016 is de uitvoering ondergebracht bij Administratie Groep Holland (AGH). De uitbestedingsovereenkomst met AGH loopt tot en met 31 december 2020. De jaarlijks te betalen vaste vergoeding bedraagt ongeveer USD 0,5 miljoen.

Het pensioenfonds heeft het vermogensbeheer en Fiduciair Beheer uitbesteed aan BlackRock Investment Management

Het pensioenfonds heeft de bestuursondersteuning uitbesteed aan Montae Bestuurscentrum B.V. De hiervoor afgesloten overeenkomst loopt van oktober 2016 tot oktober 2019. De jaarlijks te betalen vaste vergoeding bedraagt ongeveer USD 0,5 miljoen.

Claims uit het verleden

Het komt voor dat werknemers zich melden met een mogelijk recht op pensioen over de jaren voor 10 oktober 2010, terwijl zij niet zijn opgenomen in het deelnemersbestand bij APNA. Als indirecte rechtsopvolger is PCN gehouden aan een correcte uitvoering van de pensioenregeling, ook als het betrekking heeft op de periode voor 10 oktober 2010 terwijl PCN geen inzicht heeft noch kan hebben in de eventuele omvang hiervan. Met het verstrijken van de tijd neemt naar verwachting de omvang af.

Claim bij de Nederlandse staat

Het bestuur van PCN heeft in 2015 een claim ingediend bij de Nederlandse Staat. Voor nadere toelichting zie paragraaf 4.1.1 en hoofdstuk 9. In het tweede kwartaal van 2018 is het bestuur van PCN tot overeenstemming gekomen met BZK over een eenmalige extra koopsom in 2018 van USD 25.000 en een jaarlijkse extra premie van USD 1.000 voor een periode van zes jaar (2018 tot en met 2023).

TOELICHTING OP DE STAAT VAN BATEN EN LASTEN

Toelichting op de staat van baten en lasten

7. Pensioenpremiebijdragen van werkgevers en werknemers

	2017	2016
Pensioenpremiebijdragen van werkgevers en werknemers	23.965	23.376
	23.965	23.376

Elke werkgever is een pensioenbijdrage aan het pensioenfonds verschuldigd voor iedere in zijn dienst zijnde werknemer. De pensioenpremie wordt geheven over de pensioengrondslag, waarbij de pensioengrondslag gelijk is aan het ambtelijk inkomen verminderd met de franchise. De premie is een percentage van de pensioengrondslag tot een maximum van 22% van de salarissom. De premie wordt jaarlijks vastgesteld.

De premie voor 2017 is door het bestuur vastgesteld op 35,1% van de pensioengrondslag, waarbij 1/3e van de premie (11,7%) door de werkgever wordt ingehouden op het salaris van de deelnemer, en 2/3e (23,4%) ten laste van de werkgever komt

De kostendekkende en feitelijke premie volgens artikel 19 van de Pensioenwet BES zijn als volgt:

	2017	2016
Kostendekkende premie	22.167	22.900
Feitelijke premie	23.965	23.376

De aan het boekjaar toe te rekenen feitelijke premie is als bate verantwoord. De feitelijk ontvangen premie dient ten minste gelijk te zijn aan de kostendekkende premie. De samenstelling van de kostendekkende premie is als volgt:

	2017	2016
Actuarieel benodigde koopsom	17.668	17.839
Opslag voor uitvoeringskosten	1.460	2.385
Solvabiliteitsopslag (Vereist Eigen Vermogen)	3.039	2.676
	22.167	22.900

TOELICHTING OP DE STAAT VAN BATEN EN LASTEN

8. Beleggingsresultaten risico pensioenfonds

2017	Directe beleggings-opbrengsten	Indirecte beleggings-opbrengsten	Kosten van vermogensbeheer	Totaal
Vastgoed beleggingen	9	185	-	194
Aandelen	-2	34.092	-210	33.880
Vastrentende waarden	60	22.543	-139	22.464
Derivaten	-	-	-	-
Overige beleggingen	6	4	-610	-600
	74	56.824	-959	55.938

2016	Directe beleggings-opbrengsten	Indirecte beleggings-opbrengsten	Kosten van vermogensbeheer	Totaal
Vastgoed beleggingen	44	217	-	261
Aandelen	1.396	5.748	-342	6.803
Vastrentende waarden	2.964	-832	-359	1.773
Derivaten	-	6	-	6
Overige beleggingen	5	63	-359	-291
	4.409	5.203	-1.060	8.552

De kosten van vermogensbeheer omvatten de kosten die door de custodian en vermogensbeheerder(s) direct bij het fonds in rekening zijn gebracht. De kosten voor 2017 bestaan uit beheervergoedingen USD 349 (exclusief vergoeding voor fiduciair management) en voor USD 610 uit overige vermogensbeheerkosten (o.a. bewaarloon en vergoeding voor fiduciair management).

Transactiekosten zijn onderdeel van de aan- en verkooptransacties (inclusief transitie naar nieuwe fiduciaire manager) van beleggingen. Deze zijn eveneens onderdeel van de indirecte beleggingsopbrengsten en bedragen over 2017 USD 178.

9. Overige baten

	2017	2016
Baten boedelscheiding APNA	6.903	-
Aanvullende premiefacturering periode voor 10-10-2010	7.106	
Overige baten	45	1.106
	14.054	1.106

TOELICHTING OP DE STAAT VAN BATEN EN LASTEN

In 2016 is de boedelscheiding definitief afgerond. Echter uit onderzoek blijkt dat diverse deelnemers door diverse oorzaken niet correct naar hun laatste standplaats zijn toebedeeld. De toedeling is vervolgens opnieuw vastgesteld en er is een nieuwe afrekening opgesteld. Daaruit blijkt dat APC en APS tezamen nog USD 6.903 verschuldigd zijn aan PCN. Dit bedrag is als vordering in de balans opgenomen. De opbrengst is verantwoord onder de overige baten.

Vastgesteld is dat over de periode tot 10 oktober 2010 premie niet volledig is voldaan doordat tot 10 oktober 2010 niet alle gegevens van (voormalig) medewerkers correct waren verwerkt. Betreffende werkgevers hebben aanvullende premienota's ontvangen danwel zullen deze in 2018 gaan ontvangen. Dit resulteert erin dat de hieruit voortvloeiende aanvullende premienota's zijn verstuurd. Deze (eenmalige) premieopbrengsten (USD 7.106) zijn verantwoord als overige baten.

10. Pensioenuitkeringen

	2017	2016
Ouderdompensioen	8.315	8.170
Partnerpensioen	1.265	1.236
Wezenpensioen	60	64
Arbeidsongeschiktheid	446	357
Afkopen	497	176
Overige uitkeringen	30	25
	10.613	10.028

De post afkopen betreft de afkoop van pensioenen die lager zijn dan de hierna genoemde bedragen per jaar voor 2017 overeenkomstig de Pensioenwet BES (artikel 7b):

- USD 1.515, indien belanghebbende woonachtig is in het openbaar lichaam Bonaire;
- USD 1.548, indien belanghebbende woonachtig is in het openbaar lichaam Sint Eustatius;
- USD 1.526, indien belanghebbende woonachtig is in het openbaar lichaam Saba;
- USD 1.515, indien belanghebbende woonachtig is buiten de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba.

Per 1 januari 2017 en per 1 januari 2018 is door het bestuur geen toeslag op de uitkeringen vastgesteld.

11. Uitvoeringskosten pensioenregeling

	2017	2016
Administratiekosten	677	1.161
Adviseurs- en controlekosten	957	677
Bestuurskosten	233	192
Overige kosten	152	261
	2.018	2.291

De administratiekosten zijn in 2017 fors lager dan in 2016. De kosten van pensioenuitvoering zelf daalden met USD 70. In 2016 is nog USD 221 aan transitiekosten verantwoord. De administratiekosten PCN stegen door hogere personeelskosten maar daalden vooral door minder inzet van externe ondersteuning.

TOELICHTING OP DE STAAT VAN BATEN EN LASTEN

De adviseurs- en controlekosten zijn in 2016 hoger als gevolg van advieskosten verband houdende met ALM studies, risicomangement, controle op ommissies dossiers van voor 10-10-2010 en de totstandkoming van het herstelplan. De accountantskosten en kosten voor juridisch en actuariel advies liggen op het niveau van 2016.

De kosten voor bestuur, Raad van Toezicht en Advies- en Verantwoordingsorgaan zijn in 2017 hoger dan in 2016 door een toename van de reis- en verblijfkosten. De huisvestingskosten liggen op nagenoeg hetzelfde niveau als in 2016. De overige kantoorkosten, waaronder bijdrage aan bedrijfstak-pensioenfondsen, contributies, verzekeringen, drukwerk, telefonie zijn lager dan in 2016.

Honoraria onafhankelijke accountant

Ernst & Young Dutch Caribbean, Curaçao is de onafhankelijke accountant van het fonds. In het boekjaar en voorgaand jaar zijn de volgende accountantskosten ten laste van het resultaat gebracht:

2017	Onafhankelijke Accountant	Overig netwerk	Totaal
Controle van de jaarrekening	38	-	38
Andere controlewerkzaamheden	6	-	6
Fiscale advisering	-	-	-
Andere niet-controle diensten	-	-	-
	44	-	44

2016	Onafhankelijke Accountant	Overig netwerk	Totaal
Controle van de jaarrekening	39	-	39
Andere controlewerkzaamheden	44	-	44
Fiscale advisering	-	7	7
Andere niet-controle diensten	-	-	-
	84	7	91

Deze werkzaamheden zijn zowel in 2017 als 2016 uitgevoerd door Ernst & Young Dutch Caribbean. In bovenstaande opstelling is de methode gehanteerd waarbij wordt opgegeven de in het boekjaar ten laste gebrachte totale honoraria voor onderzoek van de jaarrekening en verslagstaten en de totale honoraria voor andere controleopdrachten, uitgevoerd door de onafhankelijke accountant.

In 2017 is een bedrag van USD 38 opgenomen voor controlewerkzaamheden van de jaarrekening 2017 en USD 6 betreft andere controlewerkzaamheden.

Personeelsleden

PCN heeft vier medewerkers in dienst. Drie medewerkers staan op de loonlijst van Montae. Montae verzorgt de bestuursondersteuning van PCN. 1 medewerker is in loondienst van PCN.

Bezoldiging bestuurders

De transacties met bestuurders, leden van de Raad van Toezicht en leden van het Advies- en Verantwoordingsorgaan hebben betrekking op de vergoedingen voor de werkzaamheden verband houdende met vergaderingen. De vergoedingen

TOELICHTING OP DE STAAT VAN BATEN EN LASTEN

bestaan uit vacatiegeld, vergoeding van reis- en verblijfkosten en overige bestuurskosten 2017. Afgezien hiervan zijn geen bezoldigingen toegekend.

12. Mutatie technische voorzieningen voor risico pensioenfonds

	2017	2016
Pensioenopbouw	17.668	17.344
Korting	-	-14.769
Rentetoevoeging	8.700	9.974
Onttrekking voor pensioenuitkeringen	-10.552	-10.293
Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten	-317	193
Wijziging marktrente	-35.760	36.097
Wijziging actuariele grondslagen en methoden	-958	-11.620
Overige mutaties	10.723	1.024
	-10.496	27.950

De overige mutaties hebben voor een bedrag van 9.667 betrekking op de toekenning van extra pensioenaanspraken voortvloeiend uit de controle van de dossiers van voor 10-10-2010.

Pensioenopbouw

Onder pensioenopbouw is opgenomen de actuarieel berekende waarde van de diensttijdopbouw. Dit is het effect op de voorziening pensioenverplichtingen van de in het verslagjaar opgebouwde nominale rechten ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen. Verder is hierin begrepen het effect van de individuele salarisontwikkeling

Toeslagen/Korting

Het bestuur beslist jaarlijks of en in hoeverre pensioenrechten en pensioenaanspraken kunnen worden aangepast. Hierbij wordt als uitgangspunt de prijsontwikkeling genomen. Voor deze voorwaardelijke toeslagverlening is geen reserve gevormd en wordt geen premie betaald. De toeslagverlening wordt uit beleggingsrendement en/of aanwezige middelen van het pensioenfonds gefinancierd. Het bestuur heeft besloten de pensioenaanspraken voor actieven, slapers en pensioengerechtigden per 1 januari 2017 niet te verhogen. Gezien de financiële positie per 31 december 2016 heeft PCN conform het herstelplan per 1 april 2017 de pensioenaanspraken en de pensioenrechten verlaagd met 3,5%.

Rentetoevoeging

De pensioenverplichtingen zijn in 2017 opgerent met 2,06% (2016: 2,53%). De overgang ultimo 2017 op een rekenrente (voortschrijdend gemiddelde) van 2,53% is hieronder niet verantwoord, maar onder 'wijziging marktrente'.

Onttrekking voor pensioenuitkeringen

Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuarieel berekend en opgenomen in de technische voorziening. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de pensioenen in de verslagperiode.

Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten

Toekomstige uitvoeringskosten (in het bijzonder excassokosten) worden vooraf actuarieel berekend en opgenomen in de technische voorziening. De onder dit hoofd opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de kosten van de verslagperiode.

TOELICHTING OP DE STAAT VAN BATEN EN LASTEN

Wijziging marktrente

De rekenrente is gebaseerd op het 12-maands voortschrijdend rekenkundig gemiddelde van de interne rente. Om maandelijks de interne rente te berekenen is de voorziening pensioenverplichtingen bepaald op basis van de verwachte PCN-specifieke kasstromen en de USD-swapcurve. Daarbij is een vaste rekenrente (interne rente) bepaald. Het gemiddelde van de interne renten van de laatste 12 maanden is per 31 december 2017 gelijk aan 2,53%. De overgang op deze rekenrente van 2,53% heeft geleid tot een verlaging van de voorziening pensioenverplichting per 31 december 2017.

Wijziging overige actuariële uitgangspunten

Jaarlijks worden de actuariële grondslagen en/of methoden beoordeeld en mogelijk herzien ten behoeve van de berekening van de actuele waarde van de pensioenverplichtingen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van interne en externe actuariële deskundigheid. Dit betreft onder meer de vergelijking van veronderstellingen ten aanzien sterfte, langlevens, arbeidsongeschiktheid met werkelijke waarnemingen voor de gehele bevolking als voor de populatie van het pensioenfonds.

De vaststelling van de toereikendheid van de voorziening voor pensioenverplichtingen is een inherent onzeker proces, waarbij gebruik wordt gemaakt van schattingen en oordelen door het bestuur van het pensioenfonds. Het effect van deze wijzigingen wordt verantwoord in het resultaat op het moment dat de actuariële grondslagen worden herzien.

Overige wijzigingen

	2017	2016
Resultaat op kanssystemen:		
Resultaat op sterfte	658	197
Resultaat op herverzekering	-	-
Resultaat op arbeidsongeschiktheid	390	32
Overige technische grondslagen	7	796
Overig resultaat	9.668	-
	10.723	1.024

Het overig resultaat betreft de wijziging van de opslag voor wezenpensioen op de voorziening voor het partnerpensioen en de wijziging van de gehuwdheidsfrequenties. (2017).

13. Saldo overdrachten van rechten risico pensioenfonds

Er hebben in 2017, net als in 2016, geen waardeoverdrachten plaatsgevonden.

14. Herverzekeringen

	2017	2016
Premies voor overlijdensrisico	429	412
Uitkeringen van herverzekerd nabestaandepensioen	-	-
	429	412

Het risico overlijdensrisico is herverzekerd via Ennia.

TOELICHTING OP DE STAAT VAN BATEN EN LASTEN

---

15. Overige lasten

	2017	2016
Overige lasten	10	794
	10	794

De post overige lasten 2016 bestaat ondermeer uit een naheffing Algemene bestedingsbelasting (ABB) en nagekomen transitiekosten Syntrus Achmea en een nagekomen afdracht premies APC over voorliggende jaren.

VUT-regeling

	2017	2016
VUT - premiebijdragen	35	144
VUT - ontvangen bijdrage in kosten	2	7
VUT-uitkeringen	-35	-144
Uitvoeringskosten VUT-regeling	-2	-7
Totaal VUT-regeling	-	-

Op verzoek van de Nederlandse Staat voert PCN de VUT-regeling uit van de werkgevers die zijn aangesloten bij het pensioenfonds. De uitvoering van de VUT-regeling heeft voor het pensioenfonds geen resultaat tot gevolg (resultaatneutraal).

De geldstromen van pensioen en VUT zijn gescheiden.

Vaststelling van de jaarrekening door het bestuur

Het bestuur van Stichting Pensioenfonds Caribisch Nederland heeft de jaarrekening 2017 vastgesteld in de vergadering van 13 juni 2018.

Curaçao, 13 juni 2018

Pensioenfonds Caribisch Nederland
Het bestuur

H.W .T. Linkels
Voorzitter

V.F. Marcha
Plaatsvervangend voorzitter

R.J. Hooker
Secretaris

G.H. Bergsma
Plaatsvervangend secretaris

OVERIGE GEGEVENS

ACTUARIËLE VERKLARING

Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds Caribisch Nederland (PCN) te Kralendijk, Bonaire is aan Phenox Consultants de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet BES over het boekjaar 2017.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds.

Voor de toetsing van de fondsmiddelen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening. In overeenstemming met de richtlijn "Samenwerking tussen accountant en actuaris ter zake van de controle van verantwoordingen van verzekeringsinstellingen" heeft de accountant van het pensioenfonds mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid en de volledigheid van de administratieve basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeelsvorming van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter overtuiging van de opdracht heb ik onderzocht of is voldaan aan de artikelen 13 tot en met 16b van de Pensioenwet BES.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht:

- heb ik onder meer onderzocht of de technische voorzieningen toereikend zijn vastgesteld, en
- heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten. Ik heb mij een oordeel gevormd over de waarschijnlijkheid waarmee het pensioenfonds de tot balansdatum aangegeven verplichtingen kan nakomen, mede in aanmerking nemend het financieel beleid van het pensioenfonds.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken, en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld.

De vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds Caribisch Nederland is niet voldoende, omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het vereiste eigen vermogen.

Willemstad, Curaçao, 13 juni 2018
verbonden aan Phenox Consultants

Glennfor Hellement AAG Msc
Senior Consulting Actuary

CONTROLEVERKLARING

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het bestuur en de raad van toezicht van Stichting Pensioenfonds Caribisch Nederland Bonaire

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2017

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2017 van Stichting Pensioenfonds Caribisch Nederland te Bonaire gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Pensioenfonds Caribisch Nederland op 31 december 2017 en van het resultaat over 2017, in overeenstemming met Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek BES en in Nederland algemeen aanvaarde grondslagen voor waardering van activa en passiva en methoden van resultaatbepaling.

De jaarrekening bestaat uit:

- de balans per 31 december 2017;
- de staat van baten en lasten over 2017;
- het kasstroomoverzicht over 2017;
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle verricht in overeenstemming met de Internationale Controlestandaarden (ISAs). Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds Caribisch Nederland (hierna: de stichting) zoals vereist in de voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Materialiteit

Materialiteit	USD 3.100.000
Toegepaste benchmark	0,75% van het pensioenvermogen per 31 december 2017, zijnde het totaal van de technische voorzieningen en het stichtingskapitaal en reserves.
Nadere toelichting	Wij hebben voor deze grondslag gekozen omdat dit het vermogen betreft dat de basis vormt voor de berekening van de dekkingsgraad. Voor het bepalen van het percentage hebben wij gelet op de financiële positie van de stichting en de mate waarin de dekkingsgraad zich rondom een kritieke grens bevindt. Doordat het fonds vanuit een dekkingstekort in 2016 naar onderdekking is gegaan in 2017 hebben wij voor 2017 het percentage verhoogd van 0,5% naar 0,75%.

Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

Wij zijn met het Bestuur en de Raad van Toezicht overeengekomen dat wij aan het Bestuur en de Raad van Toezicht tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven de USD 155.000 rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

CONTROLEVERKLARING

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het meest belangrijk waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij met het Bestuur en de Raad van Toezicht gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken.

Wij hebben in vergelijking met voorgaand jaar het kernpunt 'Correcties op pensioenrechten APNA voor 10 oktober 2010 en afwikkeling boedelscheiding APNA' toegevoegd. Wij hebben verder geen wijzigingen in de kernpunten van onze controle aangebracht.

Wij hebben onze controlewerkzaamheden met betrekking tot deze kernpunten bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel. Onze bevindingen ten aanzien van de individuele kernpunten moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen over deze kernpunten.

Ontwikkeling van de dekkingsgraad

Risico	<p>De solvabiliteit van een pensioenfonds wordt gemeten aan de hand van de dekkingsgraad. De dekkingsgraad brengt de verhouding tussen de (netto) activa en pensioenverplichtingen tot uitdrukking en is daarmee een graadmeter voor de financiële positie van een pensioenfonds.</p> <p>Per 31 December 2017 bedraagt de dekkingsgraad van de stichting 103,5%. Dit betekent dat de stichting zich ultimo 2017 in een situatie van onderdekking bevindt.</p> <p>De financiële positie per 31 december 2017 is beschreven in toelichting 4 van de jaarrekening. Volgens deze toelichting is het niet noodzakelijk om een verdere korting naast de reeds doorgevoerde korting van 3,5% per 1 april 2017 op de pensioenen door te voeren.</p> <p>Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de dekkingsgraad niet juist wordt vastgesteld.</p>
Onze controleaanpak	<ul style="list-style-type: none"> • Door controle van de balans onderzoeken wij de samenstellende delen van de dekkingsgraad. • De balans en daarmee de dekkingsgraad per 31 december 2017 hebben wij mede met gebruikmaking van de werkzaamheden van de certificerend actuaris gecontroleerd. Wij hebben de ontwikkelingen in de financiële positie van de stichting beoordeeld op basis van het actuariële rapport van de certificerend actuaris en onze controle van de jaarcijfers. Vanwege de gevoeligheid van schattingselementen hebben wij specifiek aandacht besteed aan de waardering van de beleggingen en de waardering van de technische voorzieningen. De werkzaamheden die wij in dit kader hebben uitgevoerd zijn in de kernpunten hierna beschreven.
Belangrijke observaties	<p>Wij hebben geen materiële afwijkingen geconstateerd in de vaststelling van de dekkingsgraad per 31 december 2017.</p>

Waardering en toelichting van beleggingen

Risico	<p>De beleggingen zijn een significante post op de balans van de stichting. Alle beleggingen dienen te worden gewaardeerd op marktwaarde. Voor het grootste deel van deze beleggingen is deze marktwaarde te verifiëren aan transacties die tot stand zijn gekomen op de financiële markten (marktprijzen). Er zijn ook beleggingen die worden gewaardeerd op basis van onafhankelijke taxaties of een andere geschikte methode.</p> <p>De waarderingsonzekerheid neemt inherent toe bij (onafhankelijke) taxaties en andere geschikte methoden en hangt samen met de beschikbaarheid en toepasbaarheid van marktgegevens. Bij de stichting betreffen dit met name de posities in direct vastgoed.</p> <p>Voor de posities in obligaties en in beleggingsfondsen schatten wij het risico op een materiële fout lager in, mede omdat de beleggingen bestaan uit effecten en deelnemingsrechten waarvoor een genoteerde prijs op een actieve markt beschikbaar is en derhalve een schattingselement ontbreekt.</p> <p>De stichting heeft de waarderingsgrondslagen voor de beleggingen beschreven op pagina 57 en 58 van de jaarrekening en een nadere toelichting opgenomen in toelichting 1. Uit deze toelichting blijkt dat</p>
--------	--

CONTROLEVERKLARING

	<p>per 31 december 2017 USD 599 duizend belegd in direct vastgoed. Daarnaast is USD 393,7 miljoen belegd in (beurs)genoteerde aandelen en obligaties waarvan USD 225,2 miljoen is belegd in beleggingsfondsen.</p> <p>Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de beleggingen niet juist gewaardeerd zijn.</p>
Onze controleaanpak	<p>Bij de controle van de beleggingen hebben wij gebruik gemaakt van de werkzaamheden van een andere accountant. Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel, hebben wij de aard en omvang bepaald van de uit te voeren werkzaamheden voor de beleggingen, rekening houdend met de omvang en het risicoprofiel van de beleggingen, en deze vastgelegd in instructies. Daarnaast hebben wij een kwaliteitsreview uitgevoerd met betrekking tot de uitgevoerde werkzaamheden en de uitkomsten daarvan. Door deze werkzaamheden, gecombineerd met de hierna beschreven werkzaamheden, hebben wij voldoende en geschikte controle-informatie met betrekking tot de beleggingen verkregen om een oordeel te geven over de jaarrekening.</p> <p>Wij hebben de gehanteerde waarderingsgrondslagen beoordeeld en controlewerkzaamheden uitgevoerd op de waardering van de beleggingen per 31 december 2017.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Voor het direct vastgoed hebben we de juiste waardering getoetst aan de hand van een taxatierapport van een onafhankelijke taxateur. • Voor de posities in obligaties en in beleggingsfondsen, hebben wij de waardering zelfstandig afgestemd met minimaal één onafhankelijke prijsbron. • <p>Tevens hebben wij de toelichtingen met betrekking tot de beleggingen onderzocht.</p>
Belangrijke observaties	<p>Wij hebben geen materiële afwijkingen geconstateerd ten aanzien van de waardering van de beleggingen per 31 december 2017 en de gerelateerde toelichting in de jaarrekening.</p>

Waardering van en toelichting ten aanzien van de technische voorzieningen

Risico	<p>De technische voorzieningen waaronder de voorziening pensioenverplichtingen betreffen een significante post in de balans van de stichting. De technische voorzieningen dienen te worden gewaardeerd op marktwaarde. De waardering is gevoelig voor de gehanteerde (actuariële) veronderstellingen en schattingselementen. Hier ligt een aantal belangrijke conventies aan ten grondslag namelijk dat voor de waardering ultimo 2017 uitgegaan wordt van een rekenrente van 2,53%, alsmede informatie (tafels) omtrent de levensverwachting, zoals gepubliceerd door het Koninklijk Actuarieel Genootschap (AG). Er wordt gebruik gemaakt van de Prognosetafel AG 2014 onder toepassing van de correctiefactoren van het Verbond van Verzekeraars (ES-P2a) in verband met de zogenaamde verzekerdensterfte. Deze veronderstellingen hebben tezamen met de hoogte van de kostenopslag, waaraan eveneens schattingen ten grondslag liggen, bijzondere aandacht gehad in onze controle.</p> <p>De stichting heeft de waarderingsgrondslagen voor de voorziening pensioenverplichtingen beschreven op pagina 59 en 60 van de jaarrekening en een nadere toelichting opgenomen in toelichting 5 van de jaarrekening.</p> <p>Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de technische voorzieningen niet toereikend gewaardeerd zijn.</p>
Onze controleaanpak	<p>Bij de controle van de technische voorzieningen hebben wij gebruikgemaakt van de werkzaamheden van de certificerend actuaris van de stichting. De certificerend actuaris onderzoekt onder meer de toereikendheid van de technische voorzieningen en de naleving van een aantal specifieke wettelijke bepalingen. De certificerend actuaris heeft daarbij gebruikgemaakt van de door ons in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens, waaronder de pensioenaanspraken van deelnemers. Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel over de jaarrekening als geheel hebben wij met de certificerend actuaris onze planning, werkzaamheden, verwachtingen en uitkomsten afgestemd voor de controle van boekjaar 2017. Hierbij hebben wij specifiek aandacht</p>

CONTROLEVERKLARING

	<p>gevraagd voor de toets van de toegepaste prognosetafels en correctiefactoren, de toereikendheid van de kostenopslag alsmede de bepaling en toepassing van de rekenrente.</p> <p>Wij hebben de gehanteerde waarderingsgrondslagen beoordeeld en controlewerkzaamheden uitgevoerd op de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen per 31 december 2017.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Daartoe hebben wij ons een beeld gevormd van de redelijkheid van de aannames en schattingen van het bestuur met betrekking tot de gekozen actuariële grondslagen alsmede de uitkomsten van het actuariële grondslagenonderzoek en de gehanteerde waarderingsgrondslagen besproken met de certificerende actuaris. • Hierbij hebben wij met inachtneming van het oordeel van de certificerende actuaris gelet op de besluitvorming van het bestuur, de recentheid van beschikbaar grondslagenonderzoek, de toetsing op de onderbouwing van de daarin opgenomen veronderstellingen, de uitkomsten van beschikbare tussentijdse evaluaties, de uitkomsten van de actuariële analyse over meerdere jaren en de aanwezigheid van een consistente gedragslijn. • Daarnaast hebben wij controlewerkzaamheden uitgevoerd om de gehanteerde basisgegevens te toetsen, waaronder het evalueren van de juiste werking van de interne beheersmaatregelen bij de pensioenuitvoeringsorganisatie, het verrichten van aansluitwerkzaamheden met de pensioenadministratie voor wat betreft de aantallen en de aanspraken en het beoordelen van het verloop en de uitkomsten van de actuariële analyse.
Belangrijke observaties	Wij hebben geen materiële afwijkingen geconstateerd ten aanzien van de waardering per 31 december 2017 of de toelichting van de technische voorzieningen.

Uitvoering van vermogensbeheer en pensioenbeheer processen bij de uitvoeringsorganisaties

Risico	<p>De stichting heeft de pensioenuitvoering en het vermogensbeheer uitbesteed aan derde partijen. Het bestuur blijft eindverantwoordelijk voor de gehele dienstverleningsketen. De financiële informatie die ontvangen wordt van deze partijen is opgenomen in de jaarrekening van de stichting. De stichting heeft dit toegelicht in de risicoparagraaf vanaf pagina 70 van de jaarrekening.</p> <p>Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de uitbestede processen niet goed worden beheerd en dat de ontvangen financiële informatie van de uitbestedingspartijen niet betrouwbaar is.</p>
Onze controleaanpak	Voor zover relevant voor onze controle van de jaarrekening, hebben wij de juiste werking van interne beheersmaatregelen bij de uitvoeringsorganisaties beoordeeld op basis van de ontvangen ISAE 3402 rapportages. Verder hebben wij gegevensgerichte werkzaamheden uitgevoerd zoals cijferanalyses en deelwaarnemingen gericht op de uitkomsten van de relevante financiële informatiestromen.
Belangrijke observaties	Wij hebben geen aanwijzingen die duiden op materiële tekortkomingen in de beheersing van uitbestede processen of in de betrouwbaarheid van financiële informatie ontvangen van de uitbestedingspartijen die relevant zijn voor de totstandkoming van de jaarrekening.

Correcties op pensioenrechten APNA voor 10 oktober 2010 en afwikkeling boedelscheiding APNA

Risico	Na de overgang van de pensioenrechten voor alle deelnemers van het Algemeen Pensioenfonds Nederlandse Antillen (APNA) naar de stichting per 10 oktober 2010, is uit onderzoek gebleken dat niet alle gegevens correct ontvangen en/of verwerkt zijn tot 10 oktober 2010. Dit heeft tot gevolg dat voor een aantal (voormalige) medewerkers niet de juiste pensioenopbouw geregistreerd is bij de stichting zoals toegelicht op pagina 79 (toelichting 7). Tevens is de pensioenpremie over de periode tot 10 oktober 2010 niet volledig opgenomen. In 2016 en 2017 hebben betreffende werkgevers aanvullende premienota's ontvangen, dan wel zullen deze in 2018 gaan ontvangen. De premiebijdragen hieruit bedragen USD 7,1 miljoen en zijn in de jaarrekening 2017 verantwoord.
--------	---

CONTROLEVERKLARING

	<p>Daarnaast is in 2016 de boedelscheiding van APNA definitief afgerond. Echter uit onderzoek door de uitvoeringsorganisaties is gebleken dat diverse deelnemers door diverse oorzaken niet correct naar hun laatste standplaats zijn toebedeeld. De toedeling is vervolgens opnieuw vastgesteld en er is een nieuwe afrekening opgesteld. Daaruit blijkt dat Algemeen Pensioenfonds Curacao en Algemeen Pensioenfonds Sint Maarten tezamen nog USD 6,9 miljoen verschuldigd zijn aan de stichting, hetgeen als vordering is opgenomen in de balans per 31 december 2017.</p> <p>Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de correcties niet juist en volledig zijn verwerkt in de jaarrekening.</p>
Onze controleaanpak	<p>Wij hebben het specifieke proces en de bijbehorende rapportage beoordeeld ten aanzien van de totstandkoming van deze correcties.</p> <p>Wij hebben de rapportages aangesloten met de jaarrekening teneinde de juiste en volledige verwerking van de correcties vast te stellen en hebben een aansluiting gemaakt met de onderliggende bronbestanden vanuit de pensioenadministratie die zijn gebruikt voor het bepalen van de correcties.</p> <p>Voor de bedragen die per 31 december 2017 als vordering of nog te factureren premie zijn verantwoord in de jaarrekening hebben wij afloopcontrole uitgevoerd en vastgesteld dat de bedragen in 2018 zijn ontvangen of een ontstaanscontrole uitgevoerd en daarbij de inschatting van het bestuur geëvalueerd inzake de inbaarheid van de te vorderen bedragen.</p>
Belangrijke observaties	<p>Wij hebben geen materiële afwijkingen geconstateerd ten aanzien van verwerking van de correcties of de toelichting daarvan.</p>

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- het bestuursverslag;
- de overige gegevens;
- andere informatie, bestaande uit het verslag van de Raad van Toezicht, het verslag van het Advies- en Verantwoordingsorgaan en de bijlagen.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat. Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten van de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek BES.

Beschrijving van verantwoordelijkheden voor de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur en de raad van toezicht voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek BES. Het bestuur heeft de jaarrekening opgesteld volgens in Nederland algemeen aanvaarde grondslagen voor waardering van activa en passiva en methoden van resultaatbepaling. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis

CONTROLEVERKLARING

---

van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de stichting te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Het besluit van het bestuur tot vaststelling van de jaarrekening is onderworpen aan de goedkeuring van de Raad van Toezicht.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse Controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat de stichting haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen;
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur en de Raad van Toezicht onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bevestigen aan het bestuur en de Raad van Toezicht dat wij de relevante ethische voorschriften over onafhankelijkheid hebben nageleefd. Wij communiceren ook met het bestuur en de Raad van Toezicht over alle relaties en andere zaken die redelijkerwijs onze onafhankelijkheid kunnen beïnvloeden en over de daarmee verband houdende maatregelen om onze onafhankelijkheid te waarborgen.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met het bestuur en de Raad van Toezicht hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet-

CONTROLEVERKLARING

---

of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Curaçao, 13 juni 2018

Ernst & Young Accountants
Namens deze

C. Smorenburg RA AA

BIJLAGEN

Verloopstaat aantallen deelnemers

	2017	2016
Deelnemers (incl. AO-ers)		
Stand vorig boekjaar	2.795	2.656
Nieuwe toetredingen	285	392
Ontslag zonder premievrije aanspraak	-	-
Ontslag met premievrije aanspraak	-227	-297
Ingang pensioen	-37	-10
Overlijden	-1	-3
Andere oorzaken	56	57
	76	139
Stand einde boekjaar	2.871	2.795
Gewezen deelnemers		
Stand vorig boekjaar	1.442	1.242
Nieuwe toetredingen	-56	-57
Ontslag met premievrije aanspraak	227	297
Waardeoverdrachten	-	-
Ingang pensioen	-29	-20
Afkopen	-11	-11
Andere oorzaken	49	-9
	180	200
Stand einde boekjaar	1.622	1.442
Pensioengerechtigden		
Stand vorig boekjaar	704	695
Ingang pensioen	66	30
Overlijden	-6	2
Afkopen	-16	-2
Ingang nabestaandenpensioen	-	-
Ingang arbeidsongeschiktheidspensioen	7	-
Andere oorzaken	-1	-21
	50	9
Stand einde boekjaar	754	704
	5.247	4.941